

AKÜRD xalqı mübariz və qəhrəman xalqdır. Heydər Əliyev

DIPLOMAT

№ 12 (476) 25 - 31 Mart, Adar sal. il 2022 *Həftəlik İctimai-siyasi qəzet* Qiyməti: 40 qəpik
Ji meha şubatê sala 2003-a tê weşandin *Rojnama heftename civakî û siyasî* Hêjaye:

31 MART AZƏRBAYCANLILARIN SOYQIRIMI GÜNÜDÜR 31-ê ADARÊ ROJA KOMKÛJÎYA GELÊN AZERBAJYCANÊYE

Səh. 2

Prezident İlham Əliyev ATƏT-in fəaliyyətdə olan sədrinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib

Səh. 10

Nêçîrvan Barzanî û balyozê Amerîka rewşa siyasî ya li Iraqê gotûbêj kirin

Səh. 10

Serok Barzanî bi helkefta sala nû ya Aşûr-Babilî peyamek belav kir

Səh. 5-6

Ermənilərin "Dənizdən dənizə" ermənistan xülyasını gözündə qoyan İsmayıl Ağa Simko

Səh. 10

Serokwezîr Mesrûr Barzanî cejna Ekîto li Kildanî û Aşûriyan pîroz kir

Səh. 12

KOMARA KURDISTAN

Səh. 11

"31 mart soyqırımı bəşər tarixində ən qanlı faciələrdən biridir"

Azərbaycan Qaçqınlar Cəmiyyəti və Qərbi Azərbaycan İcmasının növbəti iclası keçirilmişdir Səh. 3

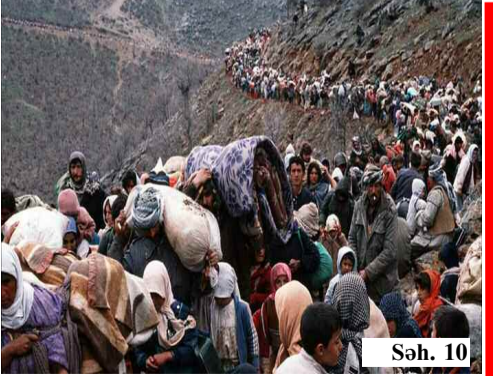
Gandiyê Kurdistanê Səh. 13

Tərtərdə 31 Mart-Soyqırımı qurbanlarının xatirəsi ehtiramla anıldı Səh. 3

Миллионная миграция - решающий этап борьбы Səh. 19

XX əsrdə erməni rəsmi dairələrinin kürdlərə qarşı həyata keçirdiyi deportasiya, repressiya və terror aktları haqqında Səh. 7-8

Ahmet Türk: Devlet bize tuzak kurdu! Səh. 18

Səh. 10

31 sal bi ser 'Koça Milyonî' ya Kurdên Başûrê Kurdistanê de derbas bûn

Səh. 4

31 MART - AZƏRBAYCANLILARIN SOYQIRIMI GÜNÜDÜR

Səh. 20

Расистская банда убила курдскую женщину в Казахстане

Səh. 20

Кубад Талабани: Решение Федерального суда — историческая возможность решить проблемы

Prezident İlham Əliyev ATƏT-in fəaliyyətdə olan sədrinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev martın 31-də Polşanın xarici işlər naziri, ATƏT-in fəaliyyətdə olan sədri Zbiqnev Raunun başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib.

Qonaqları salamlayan Prezident İlham Əliyev dedi:

-Sizi görməyə şadam. Azərbaycana gəldiyiniz üçün təşəkkür edirəm. Bu, bizim gündəliyimizdə duran mühüm məsələləri müzakirə etmək üçün yaxşı fürsətdir. Əlbəttə ki, ATƏT-in sədri olaraq sizinlə regionda postmünaqişə vəziyyətindən danışacağıq. Eyni zamanda, Polşa və Azərbaycan arasında ikitərəfli gündəlik də çox genişdir. Bilirsiniz ki, bu yaxınlarda Prezident Andrey Duda ilə bizim telefon söhbətimiz də olub. Mənim Prezidentlə Varşavada, Bakıda, Davosda görüşlərimlə bağlı çox yaxşı xatirələrim var. Bilirsiniz ki, biz müntəzəm olaraq bir-birimizlə təmasdayıq və ölkələrimiz arasındakı münasibətlər bizim güclü tərəfdaşlığımızı yaxşı nümayiş etdirir.

Həmçinin Avropa İttifaqı ilə əməkdaşlıq məsələlərində bizi daim dəstəklədiyinə görə Polşaya minnətdarıq. Bu proses indi sürətlə gedir və artıq Avropa İttifaqı tərəfindən elan edilmişdir ki, Prezident Şarl Mişelin təşkilatçılığı ilə Ermənistanın baş nazirinin mənimlə yeni görüşü olacaqdır. Ümid edirəm ki, bu görüş məhsuldar olacaq. Çünki artıq bir neçə görüş olub və biz Azərbaycanla Ermənistan arasında sülhə doğru irəliləməliyik, mümkün olduğu qədər qısa

müddətdə sülh sazişini imzalamalıyıq. Azərbaycan bizim baxışımıza uyğun olaraq bu razılaşmanın əsas prinsiplərini təqdim edib.

Münaqişə artıq öz həllini tapıb. Azərbaycan bunu özü etdi və indi də Azərbaycanla Ermənistan arasında münasibətləri nizamlamaq vaxtıdır. Bizə Ermənistan rəsmiləri tərəfindən müəyyən mesajlar daxil olur. Bu yaxınlarda mənə verilən məlumata görə, bu mesajlardan biri də ondan ibarətdir ki, onlar bizim təklifimizi məqbul hesab edirlər. Bu, çox yaxşı xəbərdir və mən ümid edirəm ki, Brüsseldəki görüşdə bu məsələyə daha çox aydınlıq gətiriləcək. Bizim təqdim etdiyimiz beş prinsip beynəlxalq hüququn normalarını, yaxşı beynəlxalq davranışı əks etdirir. Necə deyərlər, biz burada velosiped ixtira etmirik. Bütün bu prinsiplər istənilən ölkələr arasında dövlətlərarası münasibətlərin təməl prinsipləridir. Qarşılıqlı olaraq ərazi bütövlüyünün və beynəlxalq sərhədlərin toxunulmazlığının tanınması, daha sonra sərhədlərin delimitasiyası - hesab edirəm ki, bunun əsasında Qafqaza sülh gələcəkdir. Biz bunu istəyirik. Biz Cənubi Qafqazın üç ölkəsi arasında Cənubi Qafqazda fəal əməkdaşlıq üçün potensialın olduğunu görürük və hesab edirəm ki, bu, nəinki bu ölkələr üçün, daha geniş region üçün önəmli olacaq. Əlbəttə ki, bütün bu məsələləri çox ehtiyatla və vaxtında həll etmək lazımdır. Çox şadam ki, bu və digər mühüm məsələləri sizinlə müzakirə etmək imkanımız var.

Prezident İlham Əliyev 30 illik işğal dövründə ermənilərin torpaqlarımızda vəhşiliklər törətdiklərini, tarixi, dini, mədəni abidələri və digər tikililəri dağıtdıqlarını qeyd etdi. İşğaldan azad olunmuş ərazilərdə hazırda ölkəmizin üzleşdiyi ən böyük problemin ermənilər tərəfindən basdırılan minalar olduğunu dedi.

Dövlətimizin başçısı 1-ci Ermənistan-Azərbaycan müharibəsindən indiyədək 4 min soydaşımızın itkin düşdüyünü ATƏT-in fəaliyyətdə olan sədri kimi Zbiqnev Raunun diqqətinə çatdırdı. Polşanın xarici işlər naziri, ATƏT-in fəaliyyətdə olan sədri Zbiqnev Rau Bakı şəhərinin gözəlliyinin onu heyran etdiyini dedi. Zbiqnev Rau Azərbaycanla Ermənistan arasında münasibətlərin normallaşacağına ümidvar olduğunu bildirərək, qeyd etdi ki, nizamlanmaya aparın indiki mərhələ çox nikbin görünür. ATƏT-in fəaliyyətdə olan sədri bu proseslərin Qafqaz regionu, eyni

zamanda, Mərkəzi və Şərqi Avropa üçün də çox sevindirici olduğunu dedi və bunun gələcək üçün yeni imkanlar yaratdığını bildirdi. Qonaq Azərbaycanın hazırda regionun əsas nəqliyyat-logistika mərkəzlərindən birinə çevrildiyini vurğuladı.

Azərbaycanla Polşa arasında ikitərəfli münasibətlərin uğurla inkişaf etdiyini deyən Zbiqnev Rau iqtisadi-ticari əlaqələrin genişləndirilməsi məqsədilə qarşıdan gələn aylarda hökumətlərarası komissiyanın iclasının keçiriləcəyini vurğuladı.

Zbiqnev Rau Azərbaycanın işğaldan azad olunmuş ərazilərində aparılan bərpa-quruculuq işlərində Polşa şirkətlərinin də maraqlı olduğunu bildirdi.

Görüşdə qarşılıqlı maraqlı doğuran digər məsələlər müzakirə olundu.

Prezident İlham Əliyev Böyük Britaniyanın Silahlı Qüvvələr nazirini qəbul edib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev martın 30-da Böyük Britaniyanın Silahlı Qüvvələr naziri, Böyük Britaniya parlamentinin üzvü Ceyms Hippini qəbul edib.

Görüşdə bu il Azərbaycanla Böyük Britaniya arasında diplomatik münasibətlərin qurulmasının 30 illiyinin qeyd olunduğu məmnunluqla vurğulandı və bu dövr ərzində ölkələrimiz arasında müxtəlif sahələrdə səmərəli əməkdaşlığın həyata keçirildiyi bildirildi. Bu münasibətlə Böyük Britaniya və Şimali İrlandiya Birləşmiş Krallığının Baş naziri Boris Consonun Prezident İlham Əliyevə və dövlətimizin başçısının Boris Consona ünvanlanmış təbrik

məktublarının əhəmiyyəti qeyd edildi.

Bildirildi ki, 30 illik dövrdə uğurlu əməkdaşlığın həyata keçirilməsi əlaqələrimizin bundan sonra da genişlənməsi üçün yaxşı zəmin yaradır.

Görüşdə neft, qaz, Azərbaycan iqtisadiyyatına Böyük Britaniya tərəfindən sərmayə qoyuluşu, ticarət, nəqliyyat, müdafiə sahələrində əməkdaşlığın perspektivləri ətrafında fikir mübadiləsi aparıldı. Söhbət zamanı NATO-nun Əfqanıstanda həyata keçirdiyi "Qətiyyətli dəstək" missiyasında Azərbaycanın iştirakı qeyd edildi. Prezident İlham Əliyev Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həllindən sonra bölgədə post-münaqişə dövründə gedən proseslər barədə danışdı.

"31 mart soyqırımı bəşər tarixində ən qanlı faciələrdən biridir"

Azərbaycan xalqı tarixən yurdsevərliyi, mübarizliyi, sülh niyyətli olması ilə fərqlənib. Tarixə nəzər salsaq Azərbaycan xalqının hər zaman mənfur düşmənlərin xain, çirkin əməlləri ilə üzə-üzə qalmasını görürük. Millətimize qarşı törədilən bu cinayətlərdə xalqımızın neçə-neçə mərd övladları şəhid olmuş, sağlamlığından keçərək qazi ömrü yaşamışlar.

Bu dəhşətli hadisələrdən biri 1918-ci ilin mart-aprel aylarında baş vermiş azərbaycanlıların soyqırımı hadisəsidir.

Mart soyqırımları öz amansızlığına və miqyasına görə təkə Azərbaycan tarixində deyil, bəşər tarixində də ən qanlı faciələrdən biridir. Əllərinə düşən fürsətdən istifadə edən erməni cəlladları uşaq, qoca, qadın demədən dinc əhalini kütləvi surətdə qətlə yetirib. On minlərlə azərbaycanlı ilə yanaşı, minlərlə ləzgi, yehudi, rus, avar və talış milliyətinə mənsub insanları qılıncdan, süngüdən

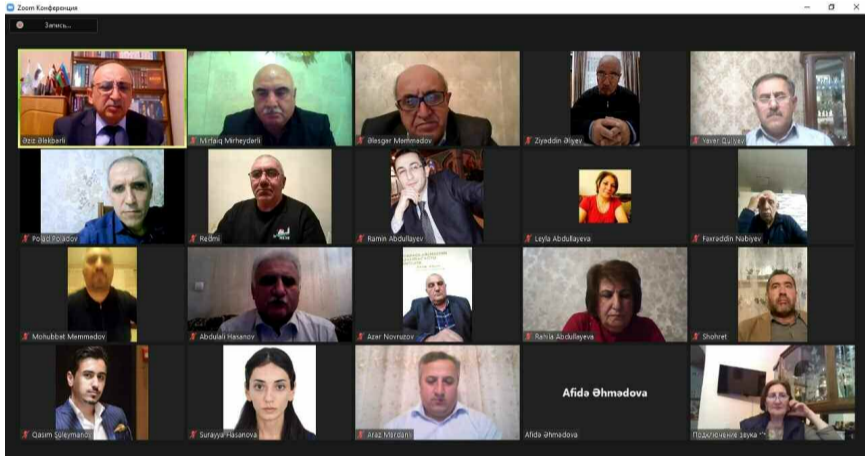
**Müşfiq Məmmədov,
Milli Məclisin deputatı**

keçirilərək, diri-diri yandırılıblar. Erməni vandalları milli memarlıq incilərini, məktəbləri, xəstəxanaları, məscid və mədəni abidələri dağıtmış, Bakının böyük bir hissəsini xarabəyə çevirmişlər. Azər-

baycanlıların soyqırımı təkə Bakıda deyil, Şamaxı, Quba qəzalarında, Qarabağda, Zəngəzurda, Naxçıvanda, Lənkəranda, Gəncədə və digər bölgələrdə xüsusi qəddarlıqla həyata keçirilib.

Azərbaycan dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra xalqımızın tarixi keçmişinin obyektiv mənzərəsini ortaya qoymaq imkanı yarandı. İndi uzun illər gizli saxlanılan, üzünə qadağa qoyulmuş həqiqətlər bir-bir açılır. Ulu öndər Heydər Əliyevin "Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında" 1998-ci il 26 mart tarixli Fərmanı ilə soyqırımı aktlarına siyasi-hüquqi qiymət verilməsi bu sahədə aparılan tədqiqatlara, həqiqətin üzə çıxarılması istiqamətində səylərin artırılmasına təkan verdi. Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş bütün soyqırımı faciələrini qeyd etmək məqsədilə 31 Mart Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü elan edildi.

Azərbaycan Qaçqınlar Cəmiyyəti və Qərbi Azərbaycan İcmasının növbəti iclası keçirilmişdir

27 mart 2022-ci il tarixdə Azərbaycan Qaçqınlar Cəmiyyəti və Qərbi Azərbaycan İcmasının növbəti iclası keçirilmişdir. İclası giriş sözü ilə AQC və QAİ sədri, millət vəkili Əziz Ələkbərli açmışdır.

İclasın gündəliyinə dörd məsələ daxil edilmiş və qəbul olunmuşdur:

1. Regionda və dünyada gedən proseslər kontekstində Qərbi Azərbaycan İcmasının qarşısında duran vəzifələr: Qərbi Azərbaycan uğrunda mübarizənin yeni mərhələsi.

2. 31 Mart Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü Qərbi Azərbaycanda və Bütöv Azərbaycanda xalqımıza qarşı son iki yüzildə törədilmiş soyqırımların Anım günü kimi.

3. Təşkilati məsələlər, bölgələrlə iş və beynəlxalq əlaqələr.

4. Cari məsələlər, siyahıya almanın vəziyyəti, layihələrimiz.

Qərbi Azərbaycan İcması sədrinin birinci müavini Mirfaiq Mirheydəli son icasından ötən dövr ərzində bölgədə və dünyada baş verən hadisələr barədə ətraflı məlumat verdikdən sonra gündəlikdəki məsələlərin müzakirəsinə keçilmişdir.

Millət vəkili Əziz Ələkbərli gündəlikdəki birinci məsələ ilə bağlı geniş məruzə ilə çıxış edərək diqqətə Qarabağda sülhməramlılarının nəzarəti altında olan ərazilərdə erməni separatçılarının qanuna zidd hərəkətlərinə və erməni silahlı qruplaşmalarının hərbi təxribatlarına cəlb edərək ermənilərin 44 günlük müharibədən qətiyyətlə nəticə çıxarmadıklarını və bundan sonra da nəticə çıxaracaqlarına inanmadığını bildirmiş və yaranmış vəziyyətdə Qərbi Azərbaycan İcmasının qarşısında duran vəzifələrdən bəhs etmişdir.

Millət vəkili 1988-1991-ci illərdə Qərbi

Azərbaycan qaçqınlarının indiki Ermənistan ərazisindəki dədə-baba yurdlarından qovulması nəticəsində ermənilər tərəfindən zəbt edilmiş azərbaycanlı kəndlərinin dərhal boşaldılması və soydaşlarımızın doğma yurdlarına geri dönməsi tələbini irəli sürmüşdür.

İclasda məsələ ilə bağlı Qərbi Azərbaycan İcmasının Bəyanatı qəbul edilmişdir.

Gündəliyin ikinci məsələsi – "31 Mart Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü Qərbi Azərbaycanda və Bütöv Azərbaycanda xalqımıza qarşı son iki yüzildə törədilmiş soyqırımların Anım günü kimi" mövzusunda QAİ sədrinin birinci müavini Mirfaiq Mirheydəli çıxış etmişdir. O, ermənilərin 1918-1920-ci illərdə Qərbi Azərbaycanda soydaşlarımıza qarşı törətdiyi soyqırımı faktlarının bütün təfərrüatı ilə öyrənilib, ölkə və dünya ictimaiyyətinə çatdırılması zərurətindən danışdı. "Bu məsələdə tutduğu vəzifəsindən asılı olmayaraq hər kəs öz məsuliyyətini dərk etməlidir", - deyərək bildirdi.

Sonra Qərbi Azərbaycan İcmasının Aparat rəhbəri Abduləli Həsənov təşkilati məsələlər, bölgələrlə iş və beynəlxalq əlaqələr, cari məsələlər barədə ətraflı məlumat verdi.

İclasda müzakirə olunan məsələlər ətrafında Əziz Ələkbərli, Mirfaiq Mirheydəli, Abduləli Həsənov, Yavər Quliyev, Polad Poladov, Rəhilə Abdullayeva, Azər Novruzov, Şöhrət Eyvazov, Bəxtiyar Abdullayev, Ələsgər Məmmədov və b. çıxış etmiş, rəy və təkliflərini bildirmişlər.

AQC və QAİ-nin Mətbuat Xidməti

Gəncədə 31 Mart – Azərbaycanlıların Soyqırımı Günüə həsr edilmiş elmi-praktik konfrans keçirilib

Gəncə Şəhər İcra Hakimiyyəti və AMEA-nın Gəncə bölməsinin birgə təşkilatçılığı ilə 31 Mart – Azərbaycanlıların Soyqırımı Günüə həsr edilmiş elmi-praktik konfrans baş tutub.

Elmi-praktik konfransda Gəncə Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı Niyazi Bayramov, Türkiyənin Gəncədəki Baş konsulu Zeki Öztürk, AMEA-nın Gəncə bölməsinin sədri, akademik Fuad Əliyev, YAP Gəncə şəhər təşkilatının sədri Ramil Orucov, ADAU-nun rektoru İbrahim Cəfərov, GDUnun rektoru Yusif Yusifov, idarə-müəssisə və təşkilat rəhbərləri, şəhər ziyalıları, tələbə-gənclər iştirak edəblər.

Əvvəlcə soyqırımı qurbanlarının və Azərbaycanın müstəqilliyi, suverenliyi və ərazi bütövlüyü uğrunda canından keçən şəhidlərimizin əziz xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edildi.

Elmi-praktik konfransda çıxış edən Gəncə Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı Niyazi Bayramov bildirdi ki, qədim tarixə malik olan Azərbaycan xalqı müxtəlif zamanlarda böyük faciələr və soyqırımlarla üzlişib. Bu dəhşətli hadisələrdən biri də 1918-ci ilin mart-aprel aylarında yaşanıb. Belə ki, Bakı və ətraf ərazilərdə azərbaycanlılar kütləvi şəkildə vəhşicəsinə qətlə yetiriləblər. Ermənilərin azərbaycanlılara

qarşı soyqırımları 20-ci əsrin sonlarında bir daha təkrarlanıb. 1992-ci ilin fevralında ermənilər Xocalıda yerli əhaliyə qarşı yenidən soyqırım törətdilər. O, qeyd edib ki, 31 Mart soyqırımı faciəsinin araşdırılması və həqiqətlərin dünyaya yayılması işi Ümummilli lider Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə başlanmışdır. 1998-ci il martın 26-da Heydər Əliyevin imzaladığı və böyük tarixi əhəmiyyət daşıyan "Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında" Fərmanla 1918-ci il 31 Mart- Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü elan edildi.

AMEA-nın Gəncə bölməsinin sədri, akademik Fuad Əliyev qeyd edib ki, 1998-ci il martın 26-da Heydər Əliyevin imzaladığı "Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında" Fərman böyük tarixi əhəmiyyət daşıyır. Bundan sonra həmin tarixin öyrənilməsi istiqamətində mühüm işlər görülmüş, çoxlu əsərlər yazılmış və əcnəbi dillərə tərcümə olunmuşdur. Son illər bu sahədə aparılmış araşdırmalar sayəsində çoxlu sayda yeni faktlar və sənədlər toplanılıb. Quba şəhərində tapılan kütləvi məzarlıq bu faciənin qanlı epizodlarından biridir.

Türkiyənin Gəncədəki Baş konsulu Zeki Öztürk çıxış edərək bildirdi ki, xüsusi vəhşiliklə törədilən bu soyqırım təkə Azərbaycan xalqına qarşı deyil, həm də bütün

türk dünyasına qarşı nifrətin təəcəssümüdür. Bu, bütün türk dünyasının problemi və buna görə də Türkiyə azərbaycanlıların ermənilər tərəfindən soyqırımı məruzə qalması məsələsində həmişə Azərbaycanla eyni mövqeyi tutur. Bir sıra tarixi faktlara nəzər salan Zeki Öztürk, faciə qurbanlarının əziz xatirəsini ehtiramla yad etdiyini bildirdi, bütün şəhidlərə Allahdan rəhmət diləyib.

Elmi-praktik konfransın davamında "31 Mart soyqırımının Azərbaycan ədəbiyyatında əks sədasi", "31 Mart soyqırımı insanlığa qarşı törədilmiş cinayətdir", "Ermənilərin soyqırım siyasətinin tarixi kökləri", "Azərbaycanlıların soyqırımına hüquqi-siyasi qiymət verilməsi" və "31 mart soyqırımı bəşər tarixində ən qanlı faciələrdən biridir" mövzularında məruzələr dinlənilib.

Yekunda Gəncə Şəhər İcra Hakimiyyəti və AMEA-nın Gəncə bölməsinin birgə təşkilatçılığı ilə 31 Mart – Azərbaycanlıların Soyqırımı Günüə həsr edilmiş elmi-praktik konfrans iştirakçıları arasında bəyanat səsəndirilib. Konfrans iştirakçıları təklif edəcəyi əlavə və dəyişikliklər nəzərə alınaraq, Bəyanat qəbul ediləcək və ictimaiyyətə təqdim olunacaqdır.

Tərtərdə 31 Mart-Soyqırımı qurbanlarının xatirəsi ehtiramla anıldı

Tərtər Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Müstəqim Məmmədov hüquqi-mühafizə orqanlarının rəhbərləri və rayon ictimaiyyətinin nümayəndələri ilə birlikdə 31 mart – Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü ilə əlaqədar Tərtər şəhərində Şəhidlər Abidə Kompleksini ziyarət edib, ölkəmizin ərazi bütövlüyü uğrunda şəhid olmuş vətən övladlarının xatirələri ehtiramla yad olunub, ruhlarına dualar oxunub, abidənin önünə gül dəstələri qoyulub.

Sonra mərasim iştirakçıları məktəblilərin 31-mart Azərbaycanlıların Soyqırımı gününə həsr edilmiş rəsmlərindən ibarət sərgiyə baxıblar. İcra başçısı bildirdi ki, 1918-ci il 30 mart gecə saatlarında Bakıda başlanan kütləvi qırğında 20 minə yaxın günahsız insan, o cümlədən çox sayda qoca, uşaq və qadının qətlə törədilib. Aprelin 2-də davam edən kütləvi qətləri Stepan Şaumyanın rəhbərlik etdiyi erməni bolşevik dəstələri törədib, müsəlman ziyarətgahları yandırılıb, Bakı əhaslisinin 400 milyon manatlıq əmlakı müsadirə olunub. Qətləm zamanı Təzəpir məscidi top atəşinə tutulub, Azərbaycanın memarlıq incilərindən sayılan "İsmailiyə" binası yandırılıb.

Soyqırım siyasəti tək Bakı şəhəri ilə məhdudlaşmayıb. Martın 31-də onlar Şamaxı qəzasının 53 kəndində 8027 azərbaycanlı, o cümlədən 2560 qadın və 1277 uşaq qətlə yetiriləblər. Qubanın 162 kəndində öldürülən günahsız insanların sayı 16 mindən artıq olub. Lənkəran, Muğan bölgəsi və Dağlıq Qarabağda minlərlə kənd yandırılıb, on minlərlə insan vəhşicəsinə qətlə yetirilib. Rayon icra hakimiyyətinin başçısı Müstəqim Məmmədov 1992-ci il 26 fevralda törədilmiş "Xocalı Soyqırımının ermənilərin azərbaycanlılara qarşı soyqırım siyasətinin davamı olduğunu bildirdi.

Qeyd olunub ki, Xocalı Soyqırımında 613 nəfər-63 uşaq, 106 nəfər qadın, 70 nəfər qoca həlak olub, 8 ailə tamamilə məhv edilib, 25 uşaq hər iki, 130 uşaq bir valideynini itirib 487 nəfər yaralanıb, 125 nəfər əsir götürülüb. 150 nəfər itkin düşüb. Dövlət və xalq əmlakına 5 mlrd rubl dəyərində ziyan dəyib.

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin 1998-ci il 26 mart tarixli fərmanından sonra hər il 31 mart Azərbaycanlıların Soyqırımı günü kimi qeyd olunur. Bu münasibətlə 31 mart tarixində dünyanın müxtəlif ölkələrində tədbirlər, anım mərasimləri, konfranslar keçirilib, ermənilərin azərbaycanlılara qarşı törətdikləri soyqırım pislənilir, bütün dünya erməni vəhşiliyinin təzahürələri ilə tanış edilir. Bu istiqamətdə Heydər Əliyev fondunun təşəbbüsü ilə müxtəlif ölkələrdə keçirilən tədbirlər, foto və rəsm əsərlərindən ibarət sərgilər, konfranslar təqdirə layiqdir.

Azərbaycan xalqı ona qarşı törədilən soyqırımı heç vaxt unutmur, soyqırımda qətlə yetirilmiş günahsız insanların xatirəsini həmişə yad edir.

31 Mart - Azərbaycanlıların soyqırımı günü ilə bağlı tədbir keçirilmişdir

31 mart 2022-ci il tarixdə Laçın Rayon İcra Hakimiyyətinin təşkilatçılığı ilə Ağcabədi rayonu Taxta Körpü qəsəbəsində çoxsaylı rayon ictimaiyyəti nümayəndələrinin iştirakı ilə 31 Mart- Azərbaycanlıların soyqırımı günü ilə bağlı anım mərasimi keçir-

ilmişdir. Anım mərasimində soyqırım qurbanlarının xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad olunmuş, 31 Mart - Azərbaycanlıların soyqırımı ilə bağlı tədbir iştirakçılarına ətraflı məlumat verilmişdir. Tədbirdə xüsusilə vurğulanmışdır ki, erməni millətçiləri tərəfindən xalqımıza qarşı törədilən soyqırım və təcavüz siyasətinə Ulu Öndər Heydər Əliyevin ikinci dəfə hakimiyyətə gəlişindən sonra ilk dəfə hüquqi-siyasi qiymət verildi, bununla bağlı Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 26 mart 1998-ci il tarixli Fərmanının tarixi əhəmiyyət daşdığı qeyd olunmuşdur. Eyni zamanda bildirilmişdir ki, erməni millətçilərinin törətdiyi soyqırım kimi cinayətləri dünya dövlətlərinin parlamentləri, beynəlxalq təşkilatları tərəfindən tanınmasına ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyevin apardığı çoxşaxəli siyasət sayəsində nail olunmuşdur. Tədbirdə çıxış edən rayon sakinləri və ictimaiyyət nümayəndələri azərbaycanlıların kütləvi surətdə qırğına, repressiyalara məruz qalmalarını, doğma yurdlarından didərgin salınmasını XX əsr tarixinin ən faciəli və dəhşətli hadisələri olduğunu, bu hadisələrin törədicilərinə hiddət və nifrətlərini bildirmişlər. Sonra tədbir iştirakçıları Taxta Körpü ərazisindəki "Şəhidlərin xatirə kompleksi"ni ziyarət etmiş, abidə önünə tər güllər düzmüşlər.

31 MART - AZƏRBAYCANLILARIN SOYQIRIMI GÜNÜDÜR

SOYQIRIM – tarixin qanlı səhifəsi

Azərbaycanlılara qarşı iki əsr davam edən soyqırım düşünülmüş şəkildə genişmiqyaslı qanlı aksiya nəticəsində yüzlərlə yaşayış məntəqəsini yerlə-yeksan edib, minlərlə azərbaycanlı böyük qəddarlıqla qətlə yetirmişlər. Ermənilərin Azərbaycana qarşı

lərindən başlayaraq bütün Bakı quberniyasında yaşayan azərbaycanlıların çıxarılması məqsədlərini güdən cinayətkar planın, reallaşdırılmasına başlayır. 1918-ci ilin mart-aprel aylarında isə qanlı hadisələr zirvə nöqtəsinə çatıb. O aylarda ermənilər tərəfindən

nistan SSR-dən çıxarılmasını eləcə də qonşu respublikaların torpaqları hesabına öz ərazilərini böyütməkdə davam ediblər. 1943-cü ildə Tehranda keçirilən konfransda ermənilər İranda yaşayan ermənilərin Sovetlər Birliyinə köçürülməsinə icazə verilməsi xahişi ilə SSRİ xarici işlər naziri Molotova müraciət edirlər. Bu məsələdə Stalinin razılıq verməsi faktiki olaraq azərbaycanlıların 1948-53-cü illərdə kütləvi şəkildə Ermənistanı deportasiya olunmasının əsasını qoyur.

1988-ci ildən başlayaraq yenidənqurma, aşkarlıq prosesi antiazərbaycan əhvalruhiyyəsinin və ərazi iddialarının yeni dalğasını yaratdı. 1945-ci ildə sınaqdan çıxarılmış guya Ermənistanla Qarabağın iqtisadi cəhətdən bir-birinə bağlı olması barədə əsassız iddialarla erməni millətçiləri azərbaycanlıları Ermənistandan qovmağa, Qarabağı isə Azərbaycandan ayırmağa başladılar. 1988-ci ildən başlayaraq kütləvi hədə qorxular, fiziki güc, ölüm, kəndlərin talan edilməsi yandırılması həyata keçirilir. Qukarkda baş verən qanlı hadisələr nəticəsində 70 nəfər öldürülür, onların 21-i qadın 6-sı uşaq olur. Vardenis rayonunda isə 40 nəfər öldürülür. Ermənistanın digər rayonlarından - Yerevan, Masis, Kalinino, Kadjaran, Qafan, Kirovakan, Qoris, Sisian, Amasiya və Alaverdidən 250 min azərbaycanlı öz ev-əşiyindən qovulur. 1905-1920-ci

qədər adam doğma yurdundan didərgin düşdü. Tarixən Azərbaycan xalqına qarşı soyqırım siyasəti həyata keçirən erməni millətçiləri öz vəhşi simalarını bir daha bütün dünyaya nümayiş etdirərək Xocalını yerlə-yeksan etdilər. 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən ölüm doğan o gecədə hələ də dəqiq olmayan məlumatlara görə, 613 nəfər xocalı şəhid oldu. Onlardan ancaq 335 nəfərinin meyidini dəfn etmək mümkün olub. 1275 nəfər dinc sakin girov götürülüb, onlardan 150 nəfərinin taleyi bu gün də məlum deyil.

Bu faktlardan görüldüyü kimi, ermənilər öz şovinist məqsədlərinə çatmaq üçün beynəlxalq hüquq normalarına məhəl qoymadan bütün mümkün vasitə və metodlardan istifadə ediblər. Sovet hakimiyyəti illərində ermənilər adət etdikləri metodlarla azərbaycanlıların daimi yaşadıkları Ermənistan SSR-dən çıxarılmasını eləcə də qonşu respublikaların torpaqları hesabına öz ərazilərini böyütməkdə davam ediblər.

Azərbaycanın XIX-XX əsrlərdə baş verən bütün faciələri torpaqlarının zəbti ilə müşayiət olunaraq, ermənilərin azərbaycanlılara qarşı düşünülmüş, planlı surətdə həyata keçirdiyi soyqırımı siyasətinin ayrı-ayrı mərhələlərini təşkil etmişdir.

Bu hadisələrin yalnız birinə - 1918-ci il mart qırğınına siyasi qiymət vermək cəhdi göstərilmişdir. Azərbaycan Xalq Cumhuriyyətinin varisi kimi Azərbaycan Respublikası bu gün onun axıra qədər həyata keçirə bilmədiyi qərarların məntiqi davamı olaraq soyqırım hadisələrinə siyasi qiymət vermək borcunu tarixin hökmü kimi qəbul edir. 31 Mart faciəsi tarixə qanlı bir ləkədir. Bu qanlı ləkə, bu faciə düşmənin üzündəki maskaların düşdüyü və canilərin bütün çırpıqlığı ilə ortaya töküldüyü gündə baş verib. Bu qanlı faciənin gözə çarpan obyektiv mənzərəsi sadəcə kökündən yıxılmaq istəyən böyük bir imratorluğun çökməsindən ibarətdir.

Hər şeydən əvvəl, hamımızın birinci vəzifəsi millətimizin üzərindən bu qanlı ləkəni silmək, onları tarix önündə təsvir etmək və bu qanlı ləkəni bir daha təkrar etməmək, onların murdar və maskalı üzlərinə çırpmaqdır. Milli intibah müsəlman Türk düşmənlərinin məzarı və ölümü olacaqdır.

26 mart 1998-ci ildə "Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında" Azərbaycan Respublikası prezidenti H.Əliyevin "31 Mart Azərbaycanlıların soyqırımı Günü" kimi qeyd olunması üçün xüsusi fərmanı olmuşdur. 28 mart 2006-cı ildə Azərbaycan Respublikası

uzun illər boyu apardığı ardıcıl etnik təmizləmə, soyqırım və təcavüzü nəticəsində minlərlə insan evindən-obasından didərgin düşmüşdür. Soyqırım siyasətini həyata keçirmək üçün IV-XIX əsrlər ərzində öz dövlətlərinə malik olmayan ermənilər "Böyük Ermənistan" dövlətini yaratmaq üçün Rusiyanın imperiya siyasətindən alət kimi istifadə etmişdilər.

Azərbaycanın XIX-XX əsrlərdə baş verən bütün faciələri torpaqlarının zəbti ilə müşayiət olunaraq, ermənilərin azərbaycanlılara qarşı düşünülmüş, planlı surətdə həyata keçirdiyi soyqırımı siyasətinin ayrı-ayrı mərhələlərini təşkil etmişdir.

1813-1828-ci illər Rusiya ilə İran arasında gedən iki müharibənin (1804-1813, 1826-1828) sonunda imzalanmış Gülistan (12 oktyabr 1813-cü il) və Türkmənçay (10 fevral 1828-ci il) müqavilələri Azərbaycan xalqının tarixində faciəvi rol oynamış və Azərbaycanın parçalanmasına gətirib çıxarmışdır. Azərbaycanın şimalı Rusiyanın, cənubu isə İranın idarəçiliyinə keçmişdir.

1905-1906 illərdə İrəvan və Gəncə quberniyalarının 200, Şuşa, Cəbrayıl və Zəngəzurun isə 75 azərbaycanlı kəndini ermənilər talan ediblər. Statistik məlumatlara əsasən demək olar ki, 1905-1907-ci illərdə baş verən hadisələrdən sonra azərbaycanlılara qarşı kütləvi repressiyalar gizli şəkildə aparılıb.

1916-cı ilin məlumatları göstərir ki, 1831-ci illə müqayisədə həmin il İrəvan quberniyasının 5 əyalətində əhalinin sayı 40 dəfə artaraq 14 min 300-dən 570 min nəfərədək yüksəlmişdir. Ancaq həmin zaman kəsiyində azərbaycanlıların sayı cəmi 4,6 faiz artaraq 246 min 600 nəfər təşkil edib. Yaxud başqa bir nümunə, əgər 1886-1897-ci illərdə əhalinin mütləq artımı 40 min nəfər olubsa, 1905-1916-cı illərdə bu rəqəm cəmi 17 min nəfər olub. Halbuki hələ 1905-ci ildə 1886-cı illə müqayisədə əhalinin sayı 61 min nəfər çox olub. Bu rəqəmlər çar Rusiyasının idarəçiliyi dövründə erməni millətçilərinin şovinist siyasətini həyata keçirməsindən, "Türksüz Ermənistan" planının reallaşdırılması istiqamətində azərbaycanlıların qovulmasından xəbər verir.

1918-1920-ci illər Birinci dünya müharibəsindən sonra Rusiyada yaranmış vəziyyətdən istifadə edən ermənilər 1917-ci ildə baş vermiş fevral və oktyabr inqilablarından sonra öz istəklərinə bolşevizm bayrağı altında nail olmağa cəhd edirlər. Bakı Soveti əksinqilabi elementlərlə mübarizə şüarı altında 1918-ci ilin əvvəl-

törədilən cinayətlər azərbaycan xalqının yaddaşında silinməz iz qoyub. Təkcə milli mənsubiyyətinə görə minlərlə dinc azərbaycanlı məhv edilib. Ermənilər evləri yandırır, insanları diri-diri oda atırdılar. Onlar tərəfindən milli memarlıq abidələri məktəblər, xəstəxanalar, məscidlər və digər tikililər dağıdılıb. Azərbaycanlıların soyqırımı xüsusi qəddarlıqla Bakı, Şamaxı, Quba, Qarabağ, Zəngəzur, Naxçıvan, Lənkəran və Azərbaycanın digər ərazilərində həyata keçirilir. Bu torpaqlarda kütləvi qaydada dinc əhali qırılmış, kəndlər yandırılmış, milli mədəniyyət abidələri məhv edilmişdir.

1918-ci ilin mart-aprelində Bakı, Şamaxı, Quba, Muğan və Lənkərandə ermənilər 30 mindən çox azərbaycanlı qətlə yetirmiş, 10 minlərlə insanı öz torpaqlarından qovmuşdur. Təkcə Bakıda 10 minə yaxın azərbaycanlı xüsusi qəddarlıqla öldürülüb, Şamaxıda 58 kənd dağıdılmış 7 min nəfər (1653 qadın, 965 uşaq) məhv edilmişdir. Quba ərazisində 122, Qarabağın dağlıq hissəsində 150, Zəngəzurdada 115, İrəvan quberniyasında 211, Qars əyalətində 92 kənd yerlə yeksan olunmuş; əhali üzərində yaş və cinsə məhəl qoymadan qətlə həyata keçirilmişdir. İrəvan azərbaycanlılarının çoxsaylı müraciətlərinin birində ("Aşxadavor" ("Əməkçi") qəzeti, 2 noyabr 1919-cu il) göstərilirdi ki, azərbaycanlıların bu tarixi şəhərində və onun ətrafında qısa zaman ərzində 88 kənd dağıdılmış, 1920 ev yandırılmış, 131 min 970 nəfər isə öldürülmüşdür.

28 may 1918-ci ildə Azərbaycan Demokratik Respublikasının yaradılması da qurbansız ötürməyib. ADR-in Nazirlər Sovetinin sədri F.X.Xoyskinin xarici işlər naziri M.H.Hacımskiyə yazdığı məktubda deyilir: "Ermənilərlə biz bütün mübahisələrə son qoymuşuq. Onlar ultimatumu qəbul edib müharibə ilə qurtaracaqlar. Biz ermənilərə İrəvanı güzəştə getdik. Cənubi Qafqazda 3 suveren respublikanın yaranması və müttəfiqlərin köməyi ilə Ermənistan ərazisi 1 milyon 510 min nəfər əhali ilə (795 min erməni, 575 min müsəlman, 140 min digər xalqlar) 17 min 500 ingilis kvadrat mili həcmində olur. Bununla kifayətlənməyən ermənilər heç bir şeyə məhəl qoymadan "Böyük Ermənistan" ideyası ətrafında Gürcüstanın tərkibində olan Axalkalaki, Borçalı, Azərbaycanın Qarabağ, Naxçıvan, Gəncə quberniyasının cənub hissəsinə iddia irəli sürürlər.

1948-1953-cü illər Sovet hakimiyyəti illərində ermənilər adət etdikləri metodlarla azərbaycanlıların daimi yaşadıkları Ermə-

illərin tarixi yenidən təkrar olunur - qadın və uşaqlar, yaşlılar qarlı dağlar aşaraq, donadona, insani itkilər verə-verə öz xilaslarını Azərbaycanda axtarırdılar. Yenidən 1948-53-cü illərin tarixi təkrar olunur - İttifaqın mərkəzi hakimiyyətinin qərarları ilə azərbaycanlı qaçqınların Qarabağda yerləşdirilməsinə icazə verilmir, onlar özlərinə çadır şəhərciklərində sığınacaq tapırlar. 1991-ci il

avqustun 8-də (18 fevral 1929-cu ildə Ermənistanın tərkibinə verilib) sonuncu azərbaycan kəndi Nüvədidən əhalinin çıxarılmasından sonra Ermənistan faktiki olaraq monomillətçi dövlətə çevrildi. "Türksüz Ermənistan" kimi daşnak ideyası reallaşdı. 1988-ci ildən sonra Ermənistanın Azərbaycan torpaqlarını işğal etməsi nəticəsində 7 rayon talan olundu, 1 milyona

prezidenti İ.Əliyevin "31 Mart Azərbaycanlıların soyqırımı Günü" münasibətilə Azərbaycan xalqına müraciəti olmuşdur. Bir daha soyqırımı qurbanlarının əziz xatirəsini dərin hüzn və ehtiramla yad edir, Allahdan onlara rəhmət, yaxınlarına səbr diləyir, xalqımıza səadət, ümummilli vəzifələrimizin həlli yolunda uğurlar arzulayırıq.

Səhifəni hazırladı: Namiq Həsənov

ERMƏNİLƏRİN "DƏNİZDƏN DƏNİZƏ" ERMƏNİSTAN XÜLYASINI GÖZÜNDƏ QOYAN İSMAYIL AĞA SİMKO

İran Hökumətinin xaincəsinə öldürdüğü İsmayıl Ağa Sımkonun ölümündən 87 il keçdi.

1880-ci ildə böyük inqilabi hərəkatə başlayan Şeyx Ubeydulla inqilabının yatırılmasından sonra İran Kürdüstanında, əsirət rəisi və dərəbəylərinin rəhbərliyində siyasi və milli məqsədlərlə başlayan hərəkat demək olar ki, sona yetdi.

oğlu Cəfər ağa Təbrizə dəvət etdi. Yaxşı niyyətli və Qurana inamı olan Cəfər ağa dayısı Mirzə və altı qoruyucusu ilə birlikdə Təbrizə gedir və ilk öncə yaxşı qarşılanır.

O vaxtlar Qafqazlarda ermənilər rus havadarlarının köməyi ilə Türkiyə, İrəvan və Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində və eləcə də Şaumyanın və Mikoyanın planları əsasında Bakıda Azərbaycanlıların soyqırımına başlamışdılar. Onların planlarına görə, bu günkü işğal olunmuş ərazilər, Zəngəzur, Naxçıvan, Gəncə, Qazax, Tovuz, bir sözlə, Kürə qədər olan ərazilər, Bakı və Bakı ətrafı ərazilər onlar tərəfindən soyqırım aparılaraq işğal olunmalıydı.

Nizamül-Səltənə 1915-ci ildə Türkiyədə kürdlər tərəfindən burunları ovularaq geri qayıdan ermənilərin asayışı pozmalarının qarşısını almağa və xalqın güvənliyini saxlamaq işini Cəfər ağaya həvalə etmək istədiyini bildirir. Əl altından isə onu öldürməyin planını hazırlayırdı. Məsələ ilə

bağlı planı həyata keçirməkdən ötrü bura gəlişinin ertəsi günü Cəfər ağa Nizamül-Səltənə ilə görüşmək məqsədilə valiyə aid olan qonaq evinə göndərilir. Ancaq onun öldürülməsi üçün qonaq evinin çevrəsinə tapşırıqla lazımi pusqular qurulmuş, silahlı adamlar uyğun yerlərdə yerləşdirilmişdi.

Cəfər ağa hər şeydən xəbərsiz qonaq evinə gəlir və Qaracadağlı Məhməd Hüseyn xan Zərhami və adamları tərəfindən yaylım atəşinə tutularaq öldürülür. Cəfər ağanın adamları silah səsinə hadisə yerinə gəlirlər. Cəsədin aparılmasının qeyri-mümkün olduğunu görüb canlarını qurtarmaq üçün vuruşurlar və iki ölü verərək Uruğ kəndində düşmənlə qarşı-qarşıya gəlirlər. Bu beş kürd qəhrəmanı çətin bir döyüş sonunda bir neçə əsgər öldürərək onların atlarına minir və Kürdüstana dönməyi bacarırlar.

Cəfər ağanın bu şəkildə tələyə salınıb öldürülməsi Məhməd ağa və oğlu İsmayıl ağa Sımkonu dərinəndən hiddətləndirdi. Bunun sonucunu İran dövlətinə qarşı mübarizə aparmaq, İran hökumətinin Kürdüstanın bu bölgəsindəki hökumranlığına son verib öz idarəçiliyinə keçirmək qərarına gəlir.

İsmayıl ağa Sımko başqa siyasətçilər kimi istək və arzularını

gerçəkləşdirmək üçün bir-birlərinə düşmən olan Türk və İran dövlətləri arasındakı münaqişədən yararlanmışdır. O vaxtlar Osmanlı-İran sərhədlərini müəyyənləşdirmək üçün təyin edilmiş komissiya fəaliyyət göstərirdi. BMT-nin qərarına görə, Qotol (Qopur) dərəsi və ətrafı İranda, Şıkkak əsirətlərinin hakimiyyəti altında olan ərazini Osmanlı dövləti qəbul etmək istəmədi. Sımko bu anlaşılmamlıqdan yararlanaraq o ərazilərə əl qoyub öz hökmü altına aldı və dövlət elan etdi.

İsmayıl ağa öldürmək planları

Sımko İran dövləti qarşısındakı mövqeyini bildirdikdən sonra silahlı qüvvə toplamaqla, bölgə üzərindəki hökumranlığını göstərdi.

Azərbaycan valisi Mükərrəmül-Məlik Sımko ilə müharibə etməyin çıxış yolu olmadığı düşüncəsiylə onu xaincəsinə öldürmə planlarını hazırlamağa başladı. Bir bombanı şirniyat qutusu həcmində hazırlayaraq Xoydan xüsusi olaraq İsmayıl ağa adına göndərir. Hadisəni İsmayıl ağa belə nəql edir:

"Həyətdə oturmuşdum. Uşaqlar bir şirni qutusu gətirdilər. Nənələrinin onlar üçün göndərdiyini güman edərək həməm içinə baxmaq istəyirdim. O anda Heydər Əroğluna Nizamül-Şucadan bir şirni qutusu göndərdiyini və açdıqda partlayışdan öldüyünü eşitmişdim. Bir şübhə düşdü içimə. Uzağa götürün dedim. Uzaqlaşdırılarkən bir aydınlıq görüldü gözümə. O saat oğlumu qucağıma alaraq özümü yerə atdım. Bomba partladı. Mən qurtuldum, ancaq qardaşım Əli və bir neçə adam öldü".

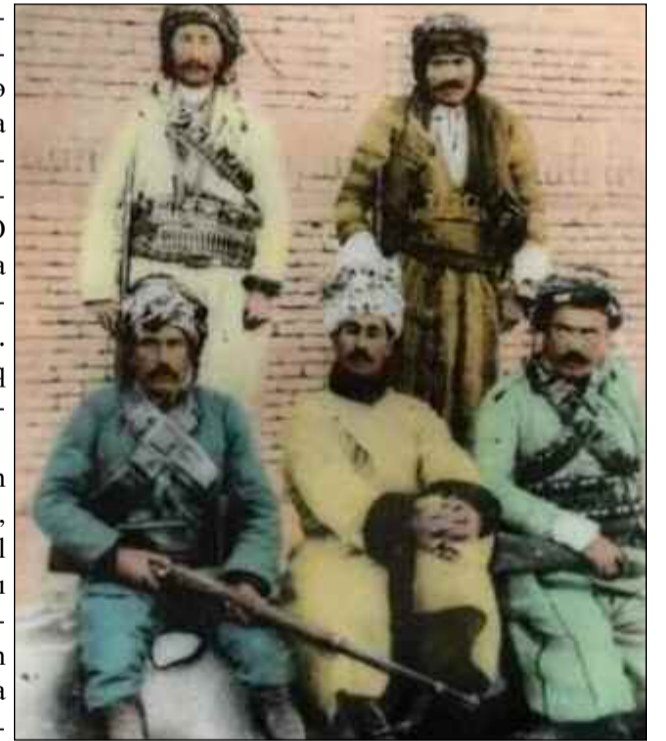
Mükərrəmül-Məlikin bu namərdliyinə görə, 1919-cu ildə İsmayıl ağa Sımko çalışmalarını daha gücləndirərək bölgəni dövlətin əlindən alır və öz hökmü altına salaraq daha da gücləndirdi. Təbriz-Urmiya yolunu tutub, gediş-gəlişi kəsdi. Hökumət yalnız Urmiya gölü üzərindən bölgə ilə əlaqə saxlaya bilirdi.

Erməni-Assuri ordusunun rəhbəri Mar Şəmunun Sımko tərəfindən öldürülməsi

I Dünya Müharibəsi və Türkiyədə ermənilərin Rus-İngilis-Alman-Yunan havadarları tərəfindən bir erməni dövlətinin qurulması planı üzrə ermənilər kütləvi qırğınlar törətdilər, bir milyondan artıq insanı qətlə yetirdilər. Bundan sonra 25 minlik rus-erməni-

assuri ordusu İran ərazisinə keçərək Səlməs, Urmiya və Xoy ətrafında yerləşdilər. Bunlar rus-türk müharibəsi zamanı Çar Rusiyası tərəfindən silahlandırılmışdılar. Amerikalı erməni milyonerlər də onlara arxa dururdular. Başqa bir tərəfdən onların ingilislərlə də əlaqələri vardı. Bu dövlətlər Səlməs, Urmiya və Həkkari arasında qalan ərazidə Erməni-Assuri dövləti qurmaq istəyirdilər. Hətta, Rusiya və İngiltərə kimi iki böyük dövlətin də bu planda barmaqları vardı. Məqsədləri Səlməs, Urmiya bölgəsi ilə Həkkari sərhəddi arasında özlərinə bağlı və Türkiyəyə qarşı bir dövlət qurmaq, sonra isə Van və Həkkarini də bu əraziyə qatmaq istəyirdilər. Bu hədəfə çatmaq məqsədiylə yüksək ingilis nümayəndəsi, assuri, erməni və kürd xalqları arasında bir birlik yaratmaq istəyirdi. Ancaq kürdləri belə bir plana razı salmadan erməni-assuri dövləti qurmaq ideyasını gerçəkləşdirə bilməyəcəklərini yaxşı bildirdilər.

Türkiyədən qovulmuş ermənilərlə assurilər Urmiya və Təbrizə tərəf qaçdıqları zaman qırğına və talana girişdilər. Yerli əhəlinin qırılanı qırıldı, qalanı isə canlarını qurtararaq içərilərə köçməyə

Kəlbəği, Cuanruyi kimi əsirətlərin ağır vergi ödəmələri səbəbindən zaman-zaman baş qaldırıqları üsyanlar gerçəkdə milli məqsədlərdən və yurdsevər bir anlayışdan baş qaldırılmışdı.

Muzaffərüddin şah zamanında İran hər baxımdan ağır çətinliklərlə üz-üzə qaldı. Ölkənin gəlir və zənginlik qaynaqları iflasa uğradı. Hər əsirət rəisi özünün bölgəsinə müstəqil hökumət kimi baxırdı. İran Kürdüstanında Səlməs (Şapur), Urmiya (Rzaiyə) və ətrafının ən böyük kürd əsirəti olan Şıkkaklı hökumətə tabe olmurdu. Sımko, bütün Şıkkaklı əsirətinin rəisi olub, Avdoyu boyuna mənsub idi. Sımko olduğu əraziyə hər baxımdan sahib olmuş, dövlətin buradakı hökmünə son vermişdi.

1905-ci ildə Muzaffərüddin şahın avropa səyahətinə çıxdığı bir vaxt Nizamül-Səltənə adlı bir əsilzadə Azərbaycana vali olaraq göndərildi. Nizamül-Səltənə, Şıkkaklı əsirətini dövlətə boyun əydirmək istəyirdi. Amma bunun Şıkkaklı əsirət rəisi Məhməd ağaya müharibə ilə qalib gələcəyinə inanmırdı. İkiüzlü sümürgəci bütün düşmənlər kimi o da müxtəlif planlar, hiylələr hazırlamağa başladı.

Özlərinə pislik etməyəcəyini və işbirliyi görəcəyini söyləyərək rəsmi bir dəvətlə Məhməd ağanın

başladılar. Assurilərin rəhbəri Mar Şəmun, qərargahını Səlməs yaxınlığındakı Xosrov ağa qəsəbəsində qurdu və 25 minlik ordu ilə bölgədə ağalığ etmək fikrinə düşdü.

Ermənilərin və assurilərin bu bölgədə yerləşməsi Sımko ağa narahat etməyə başladı. O, əl altından Azərbaycan bəylərindən, ağalarından kömək istədi. Lakin Sımko ağa bölgədə müstəqillik əldə etdiyindən şah Azərbaycandan ehtiyat edərək böyük bir gücü Azərbaycanda saxlayırdı.

ERMƏNİLƏRİN "DƏNİZDƏN DƏNİZƏ" ERMƏNİSTAN XÜLYASINI GÖZÜNDƏ QOYAN İSMAYIL AĞA SIMKO

Şeyx Ubeydulla, İsmayıl ağa hərakətini şahın gözünü qorxutmuşdur. Neçə illəridi ki, Kürdüstanda ağalar baş qaldırılmış və özlərini müstəqil elan etmişdilər. Lakin rusların, ingilislərin, ermənilərin Amerikadakı havadarları və İran, Türkiyə dövlətləri imkan vermirdilər ki, dünya dövlətləri Kürdüstanı tanınsınlar.

Ona görə İran şahı erməni və assurilərin rus və ingilis havadarlarının Kürdüstan və Azərbaycanda yerləşməsinə göz yumurdu. Ona görə ki, əsrlərdən bəri Kürdüstan inqilablar ocağı olmuşdur. İstər İran, istərsə də Türkiyə parçalanmış Kürdüstanın gücünü, birliyini dağıtmaq üçün həmin ərazilərdə ermənilərlə assurilərin yerləşməsinə göz yumurdular. Ancaq onlar düşünmürdülər ki, belə bir dövlətin qurulmasının aqibəti necə olacaqdır.

A. Kəsrəvi "İran Məşrutə Tarixi" adlı kitabında bunları yazır:

"Erməni və Assuri ordusu Urmiya şəhərini asanca ələ keçirdi. Mar Şəmun bir qrup assuri və erməni ilə birlikdə Səlməsa doğru hərəkət etdi. Mar Şəmun İsmayıl ağanı yanıltmaq istəyirdi. İsmayıl ağaya xəbər göndərərək onunla bir yerdə görüşmələrini arzu etdiyini bildirdi. 1918-ci ilin fevral ayında Konəşarda görüşməyi qərara aldılar.

Mar Şəmun yanına silahlı 140 süvari və seçkin adamlar alaraq bir faytona minir və şərtləşdikləri gündə görüş yeri olan Konəşara gəldi".

Tədqiqatçı və tarixçi yazar Ələddin Secadi "Kürd inqilabları(başqaldırırlarında)" kitabında göstərir ki, çar Rusiyası, bu ölkədə bolşeviklərə qarşı əngəllər etmək istəyirdi. Bunun üçün üsyanlar ölkəsi olan Kürdüstanın bu bölgəsində yaşayan kürdlərin, ələlxüsus İsmayıl ağanın səsini söndürmək fikrindəydilər. Ruslar Mar Şəmunla danışıqlar apararaq bir anlaşma əldə etdilər: "Bu məmləkətdə İsmayıl ağa var. O, həm çarın, həm də Mar Şəmunun önündə bir əngəldir dedilər. Başlanğıcda kürdlərlə ermənilərin birlikdə bir hökumət qurmalarını əldə etmək məqsədilə Simko ağa ilə görüşmələr etdilər. Ancaq həqiqətdə Simkonu və kürdləri aradan çıxaraq doğrudan doğruya bir erməni və assuri dövləti qurmaq istəyirdilər".

Bu həqiqətə çox bənzəyirdi. Çünki, yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi Mar Şəmunun təlimli 25 min silahlısı var idi. Bunlar əsgəri ordunun komandası altında idi. Arxasında ingilislər və Rus çarının hər cür dəstəyi vardı.

I Dünya Müharibəsinin sonunda ölkədə olan şərait və durum

İsmayıl ağanın qüvvələri isə nə o dərəcədə təlimli, nə də disiplinə sahib idi. Təməldə əsirət qüvvələri birliyi idi. Ayrıca, ona arxa çıxıb silah və cəbhəxana baxımından yardım verən hər hansı bir dövlət də yox idi. Belə olunca Simkonun ortadan qaldırılması ermənilər üçün bir içim su kimi asan olacaqdı.

İsmayıl ağa Simko yaxşı bilirdi ki,

erməni və assurilər Türkiyədə kürd bəy və ağalarını bir yerdə yığaraq güya kürd dövləti qurmaq planlarını hazırlayırmışlar. Lakin, qəfildən xain ermənilər kürd bəylərini atəşə tutub hamısını güllələyirlər. Ancaq onlardan biri bayırda olduğu üçün atına minib xalqı xəbərdar edir. Beləliklə kürdlər Türkiyədə ermənilərin kökünü kəsir. Əslində isə ermənilər kürd bəy və ağalarını öldürərək, onların türklər tərəfindən qətl edildiyini yayaraq, onsuz da aralarında olan münaqişəni qızısqdıraraq iki müsəlmanı bir-birinə qarşı saldıraraq qırdırmaq istəyirdilər. Bu məsələləri yaxşı bilən İsmayıl ağa Simko hər addımını ölçüb-biçib, düşünülmüş şəkildə atırdı. Necə deyərlər, suyu üfləy-üfləyə içirdi.

Hətta, bir dəfə Simkonun siyasətindən baş açma bilməyən bir kürd bəyi Simkoya qarşı çıxır. Onu başa düşən Simko ona deyir: "Mən səni yaxşı başa düşürəm, narahat olma. Ata-babalarımızın qanı ilə suvarılmış bu müqəddəs torpaqların üstündə nəinki erməni dövlətinin qurulmasını, heç onların ayaq basmalarını da istəmirəm. Səbrli ol, nəticəni görəcəksən".

İsmayıl ağa Simko ilə Mar Şəmun arasında keçən görüşmələr haqqında tarixçi və tədqiqatçı Ələddin Səcadi bunları yazır:

"İsmayıl ağa Mar Şəmunu padşahlar üçün hazırlanan rəsmi qayda ilə qarşılayır. Mar Şəmun dini liderlərin geydiklərə allı-şallı geyimlər içində gələcəkdə bir xalqın rəhbəri olacaq adam kimi, çevrə mühafizələri ilə zərli dörd atlı bir faytona minərək, dördü rus olan və faytonda oturmuş vəziyyətdə üzləri qarşıya və yana baxan atlı yüksək rütbəli əsgərin ikisi Mar Şəmunun arxasında ayaq üstə gözləyirdi. Qılnc dəstəklərinə zümrüd və dəyərli mücəvəhlərlə bəzədilmiş qılınclarını qınından çəkib əllərində tutmuşdular. Bu görkəm padşahlara yaraşan bir görkəm idi. Günəş şüaları düşəndə insan heyrətində qalırdı. Mar Şəmun bu biçimdə Teymur ağanın qonaq evinə endi".

Mar Şəmun görüş yerinə çatan vaxt İsmayıl Ağa arxasında bir sıra adamlarla Konəşara gəldilər. Ancaq İsmayıl ağa daha qabaqcadan öz adamlarını Teymur ağanın imarətinə göndərmiş və evin əhatəsində özlərinə uyğun mövqə tutmuşlar.

Mar Şəmun oraya çatınca özü otağa keçib oturur və atlıları tam hazır bir vəziyyətdə əşikdə gözləyirdilər. Kəsrəvi bu haqda belə yazır:

"Bizim Mar Şəmun və Simko görüşməsindən xəbər yox idi. İsmayıl ağanın hadisə haqqında özünün söylədiyinə görə, Mar Şəmun "İndi Kürdüstan deyə adlandırılan bu ölkə bizim, bizim vətənimizmiş. Nə var ki, din Aləmi qarşı-qarşıya bizi bölmüş. İndi birləşməmiş gərəkdir. Ölkəmizi ələ keçirib birlikdə yaşamağıq. Ordumuzun birləşdirsək siz də bizimlə olur-

sanız TƏBRİZİ almaq bizim üçün çox asan olar". Çünki şimalda da rusların köməyi ilə Şaumyan və Mikoyanın rəhbərliyi altında Xəzərdən Qara dənizə, Diyarbəkirdən İran körfəzinə kimi bir federativ dövlət yaradacağıq.

Simko Mar Şəmunun planını öyrəndikdən sonra gülümsəyərək ona "düşünərəm" - dedi. Mar Şəmunu yola salmaq üçün onunla birlikdə bayıra çıxır. Mar Şəmun faytona minən zaman silah səsi eşidilir. **Bu səs istər Kürdüstanı, istərsə də Azərbaycanı ingilis rus havadarları olan erməni,**

Assuri lideri Mar Şəmun

assuri qırğınlarından qurtarır və ermənilərin dənizdən dənizə xülyasını alt üst edərək Lozanadakı erməni plankeşlərin planını alt-üst edir. Mar Şəmun yerə yıxılır. Şikəki silahlı gücləri dörd bir yandan Tıqranın və Mar Şəmunun atlı silahlılarına atəş açır və 100-ə qədər seçmə adamlarını öldürür. İsmayıl ağa həmin gün Çariyə dönr. Ertəsi gün səhər tezdən assur və erməni orduları İsmayıl ağaya qarşı hücum keçirlər. Ətraf kəndlərin əhalisini qətl edərək heç kimə aman vermirlər. İsmayıl ağa çətin bir qarşıdurmadan sonra Çariyə şəhərindən çıxmaq məcburiyyətində qalır.

Mar Şəmunun öldürülməsindən sonra xalq, xüsusilə Səlməsa və Urmiya ətrafındakı əhali erməni və assurilərin qanlı qırğınlarına hədəf oldu, çoxlu insan öldürüldü. Mar Şəmunla danışıqlara gedən zaman İsmayıl ağa Simko Osmanlılardan və Təbrizdən yardım istəmişdi. Və o xəbərdar etmişdir ki, 25-000 nizamı orduya qarşı vuruşar lakin bu bir çox əhəlinin kütləvi qırğınına səbəb ola bilər. İsmayıl ağa Simkodan gözü qorxan şah imkan vermirdi ki, Azərbaycanda bir erkək quş da uçuşsun. Odur ki, Azərbaycandan heç bir yardım gəlmədi. Bir tərəfdən isə İran şahı o ərazilərdə bir erməni və assuri dövlətinin yaranmasının tərəfdarı idi. Ona görə erməni və assurilərə ingilislərin vasitəsilə yardım edirdi.

Amma İsmayıl ağa Simko kürdlərdən ibarət silahlı dəstənin Türkiyədən yardım gəlməyinə inanırdı. Türkiyədən gələn əsirət qüvvələri və eləcə də İraq

Kürdüstanından Şeyx Mahmud Bərzənci qüvvələri gec də olsa köməyə gəldi, erməni və assuri ordularına ağır zərbələr vuraraq məğlubiyyətə uğratdılar. Ermənilər ingilis ordusuna sığınmaq üçün Sayınqəlaya çəkildilər. Mukriyani kürdləri arasında bu il "Çilo ili" olaraq adlandırıldı. Mar Şəmunun öldürülməsindən sonra Rzayidə yaşayan (Urmiya) tarixi yazıçı və tədqiqatçı Əli Dehqaninin dediyinə görə ermənilər və assurilər 109 gün Urmiya bölgəsində qətlialmlar etdilər. Uşaq, qadın, kişi demədən 140 min adamı öldürdülər. Kənd və qəsəbələri talan etdilər.

Yaxşı, Simko heç bir səbəbi olmadan nə məqsədlə Mar Şəmunu öldürdü? Bu haqda müxtəlif fikirlər var. Bəzi tədqiqatçılar Simkonun bu hərəkətini böyük səhv olaraq qiymətləndirdilər. Ancaq bir qism sənədlərə görə Simko Rusiya və İngiltərənin dəstəyi ilə Mar Şəmunun belə böyük bir qüvvə ilə Kürdüstanın bu bölgəsində dövlət quracağına inanmışdır. Xüsusilə M.Şəmunun öldürülməsindən sonra liderliyə gətirilən Petros, Lozan konfransında Kürdüstanda assurilər üçün bir yerin təyin edilməsini istəyirdilər. Tipik Fələstində yəhudilərə yaradıldığı İsrail dövləti kimi. Və ya Leninlə Atatürkün razılaşması ilə Araz boyu qədim Azərbaycan torpaqlarının İqdır, Ərzurum, Ağrı, Amasiya, Vana qədər yəni Araz Azərbaycan Cumhuriyyətinin bir hissəsinin Türkiyəyə verilməsinə qarşılıq Türkiyədən qovulmuş və qədim Azərbaycan torpaqlarında yeni qondarma Ermənistan respublikasının yaranması üçün şərait yaratdı və Musavat hökumətini bolşeviklərə təslim etdi.

İrannın adlı-sanlı yazarı və şairi Məliküm-Şüarrayı Bahar "Siyasal Partilərin qısa tarixi" adlı kitabında belə yazır:

"Lozan" konfransında erməni Petros Londonun dəstəyi ilə assur və kəldanilərin ən köhnə millətlərindən olduqları, yurdlarının isə Mosuldan Osmanlı Kürdüstanından və İran Kürdüstanından Urmiyaya qədər olan ərazini onlara verilməsini, ayrıca özləri üçün bəliqli bir mərkəz və iqamətgahın verilməsini tələb edirdilər. Bununla birlikdə assurların İngiltərə və Rusiya üçün müxtəlif xidmətlər etdiklərinə və edəcəklərinə söz verirdilər. Türklərin yürütdükləri çabaların Mar Şəmunun öldürülməsində üzaq bir fikir yoxdur. Hər necə olursa-olsun Simkonun bu planı İngiltərə və Rusiyanın Kürdüstanda və Cənubi Azərbaycanda bir assur - erməni dövləti qurmaq planını pozmuşdur. Cilo məsələsinin yatırılmasından sonra 1919 -cu ilin yazında Simko bölgədəki gücünü artırmaq məqsədilə planlarını hazırladı. Təbriz Urmiya yolunu öz himayəsi altına aldı. 1919-cu ilin sonlarında Sipahandari Azam Azərbaycana vali təyin edildi. Sipahsalar Ziyad Devlə adında birini Urmiya hakimi olaraq göndərmişdir. O, Simkoya qarşı dirənməyə və öz müdafiəsini əldə etməyə çalışdı.

Araşdırıcı: Tahir SÜLEYMAN

XX əsrdə erməni rəsmi dairələrinin kürdlərə qarşı həyata keçirdiyi deportasiya, repressiya və terror aktları haqqında

Qərbi Azərbaycanda kürdlərə qarşı törədilən deportasiya, repressiya və terror aktlarından bəhs etməzdən öncə həmin regionda kürdlərin məskunlaşma arealı və demoqrafik vəziyyətləri barədə məlumat verməyə ehtiyac vardır.

Qərbi Azərbaycan ərazisində yaşayan əhalinin milli tərkibi haqqında ilk müfəssəl məlumatı İrəvan xanlığının rus qoşunları tərəfindən işğalından sonra rus tarixçi-statisti İvan Şopen tərəfindən 1829-1832-ci illərdə aparılan kameral siyahıyaalmanın nəticələrindən əldə etmək olar. İ.Şopenin verdiyi məlumata görə, işğaldan sonra keçmiş İrəvan xanlığının ərazisində 6435 nəfər şiə, 3.978 nəfər sünni, 324 nəfər yezdi kürd yaşamışdır.

İrəvan xanlığının işğalından sonra Alagöz (Ələyəz) dağının ətəyindəki bir sıra boşalmış türk kəndlərində də Türkiyədən gələn yezdi kürdlər məskunlaşmışdılar. Yezdi kürdlər 1839-cu ildə Mirək, Quruboğaz, Cərcərci, Çobangərəkmez kəndlərində, sonralar isə Pəmbək, Qundaxsaz, Böyük Camışlı, Kiçik Camışlı və Korbulaq kəndlərində yerləşmişdilər. Nəhayət, yezdi kürdləri 1877-1878-ci illər rus-türk müharibəsindən sonra Türkiyə ərazisindən gələrək Bağdad Dolu-Taxt və Kiçik Cəngi kəndlərində yerləşmişdilər. Sonralar Ermənistanın rəsmi dairələri tərəfindən adları dəyişdirilən, lakin əsasən yezdi kürdlərinin yaşadığı kəndləri əhatə edən Araqats (Ələyəz) rayonu təşkil edilmişdi.

1886-cı ildə keçirilən ailəhesabı siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, İrəvan quberniyasında 670.405 nəfər yaşamışdır ki, onlardan 251.327 nəfərini azərbaycanlılar, 36.478 nəfərini kürdlər təşkil etmişdir. Azərbaycanlılar ümumi əhalinin 37,5 faizini, kürdlər isə 5,44 faizini təşkil etmişdir.

1890-cı illərdə Türkiyədə baş qaldıran erməni üsyanlarının yatırılmasından sonra təqribən 400 min erməni Rusiyaya köç etmiş, onların da xeyli hissəsi İrəvan quberniyasının ərazisində məskunlaşmış və nəticədə quberniya ərazisində ermənilərin xüsusi çəkisi süni surətdə yüksəlmişdi. 1897-ci il Ümumrusiya siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, İrəvan quberniyasında yaşayan 829.556 nəfər əhalinin 313.176 nəfərini azərbaycanlılar, 49.389 nəfərini kürdlər təşkil edirdi. Kürdlərin də 35.675 nəfərini müsəlman kürdlər, 13.714 nəfərini isə yezdi və erməni-qriqorian dinini qəbul etmiş kürdlər təşkil edirdi. Ümumiyyətlə, XIX əsrin sonlarında müsəlman və yezdi kürdlər indiki Ermənistan ərazisinin 34 kəndində yaşayırdılar.

Türkiyədən gələn yüz minlərlə erməniləri daimi məskunlaşdırmaq üçün 1905-1906-cı illərdə erməni silahlı dəstələri kütləvi qırğınlar törətmişdilər. Təkcə həmin illərdə İrəvan quberniyası ərazisində 150-yə yaxın türk-müsəlman yaşayış məntəqəsi viran edilmiş, əhalisi qırğınlara məruz qoyulmuş və evlərindən didərgin salınmış, həmin kəndlərin əksəriyyətində Türkiyədən gələn ermənilər məskunlaşdırılmışdı.

1915-1916-cı illərdə Türkiyə ərazisindən 300 minə yaxın erməni gələrək Cənubi Qafqazda məskunlaşmışdı. Həmin ermənilərin böyük bir

qismi İrəvan quberniyasının ərazisində cəmləşmişdi. 1917-ci il "Qafqaz təqvimi"yə görə, 1916-cı ildə İrəvan quberniyasında yaşayan 1.120.242 nəfər əhalinin 373.582 nəfərini azərbaycanlılar, 59.132 nəfərini kürdlər, onlardan 36.508 nəfərini müsəlman kürdlər, 12.624 nəfərini isə yezdi kürdlər təşkil etmişdir.

1919-cu ilin iyun-avqust aylarında Ermənistan daşnak hökuməti Daxili İşlər Nazirliyinin qərarı ilə siyahıyaalma keçirilmişdir. Respublika ərazisində qeydə alınan 917.297 nəfər əhalidən 122.185 nəfərini müsəlmanlar, 48.672 nəfərini isə qeyri-müsəlmanlar təşkil etmişdi [5, s. 178]. Erməni müəllifi

Zaven Qorqodyan yazır ki, daşnakların "təmizləmə" siyasəti nəticəsində 1919-cu ildə 200 min nəfərdən artıq türk və kürd Ermənistandan qovulmuşdur.

1922-ci ildə Sovet Ermənistanında keçirilən siyahıyaalmanın nəticələri daşnakların hakimiyyəti dövründə həmin ərazidə türk-müsəlman əhaliyə qarşı törədilən soyqırımın miqyasını əyani şəkildə nümayiş etdirir. Belə ki, Ermənistanda yaşayan 781.011 nəfər əhalinin 76.555 nəfərini Azərbaycan türkləri (9,8 faiz), 705 nəfərini (0,1 faiz) kürdlər təşkil etmişdir.

1926-cı ildə keçirilən ikinci Ümumittifaq siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Sovet Ermənistanında 880.464 nəfər əhali yaşamışdır ki, onlardan 85.554 nəfəri azərbaycanlılar, 3.025 nəfəri müsəlman kürdlər, 12.237 nəfəri isə yezdi kürdlər olmuşdur [13, s. 4-8]. Faiz etibarilə azərbaycanlılar ümumi əhalinin 9,76 faizini, müsəlman kürdlər 0,4 faizini, yezdi kürdlər isə 1,4 faizini təşkil etmişdir.

1931-ci il siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistanda yaşayan 1.050.633 nəfər əhalinin 106.768 nəfəri azərbaycanlılardan (10,1 faiz), 19.268 nəfəri (1,9 faiz) kürdlərdən ibarət olmuşdur.

1930-cu illərdə Ermənistanda həyata keçirilən repressiyaların dalğasının fonunda azərbaycanlılar və müsəlman kürdlər daha ağır zərbə almışdılar. Xalq düşmənlərini, trotskiçi-buxarınçı casusları ifşa etmək məqsədilə A.Mikoyan, N.Yejov və L.Beriya Ermənistana gəlmişdilər. Moskvaya belə məlumat verilmişdi ki, Ermənistanda Araz və Yuxarı Arpaçay çayları boylarında yaşayan müsəlmanlar casusluq edir və guya elliklə Türkiyəyə keçmək fikrindədirlər. Ona görə də 1937-ci ilin payızında və 1938-ci ilin yazında Ağbaba, Vedibasar, Zəngibasar, Qəmərli, Eçmiədzin, Hoktemberyan, Meğri rayonlarının Türkiyə və İranla həmsərhəd

kəndlərində yaşayan azərbaycanlı və müsəlman kürd ailələri kütləvi surətdə repressiyaya məruz qalmışdılar. Minlərlə ailə Orta Asiyaya və Qazaxistana sürgün edilmişdir. Ümumiyyətlə, XX əsrin 30-cu illərində Ermənistandan 50 mindən artıq azərbaycanlı və müsəlman kürd repressiyaya məruz qalmışdır.

1939-cu ildə keçirilən üçüncü ümumittifaq siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistanda yaşayan 1.282.330 nəfər əhalinin 130.997 nəfərini azərbaycanlılar (10,2 faiz), 20.481 nəfərini kürdlər (1,6 faiz) təşkil etmişdir.

1947-ci il dekabrın 27-də SSRİ Nazirlər Sovetinin "Ermənistan SSR-

dən kolxozçuların və digər azərbaycanlı əhalinin Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi haqqında" qəbul etdiyi qərara əsasən, 100 min kolxozçu və digər azərbaycanlı əhalinin üç il ərzində Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi qərarlaşdırılmışdı. Lakin 1948-1953-cü illərdə azərbaycanlı əhali ilə bərabər, müsəlman kürdlər də Ermənistandan deportasiya edilmişdilər. Ona görə də 1939-cu ildən 1959-cu ilədək keçən 20 il müddətində Ermənistanda yaşayan azərbaycanlı əhalinin və müsəlman kürdlərin sayı kəskin şəkildə azalmışdı. 1959-cu ildə keçirilən dördüncü ümumittifaq siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistanda yaşayan 1.763.048 nəfər əhalinin 107.748 nəfərini azərbaycanlılar (6,1 faiz), 25.627 nəfərini kürdlər (1,5 faiz) təşkil etmişdir.

1970-ci ildə keçirilən beşinci ümumittifaq siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistanda yaşayan 2.491.873 nəfər əhalinin 148.189 nəfəri azərbaycanlılardan (5,9 faiz), 37.486 nəfəri kürdlərdən (1,5 faiz) ibarət olmuşdur.

1979-cu ildə keçirilən altıncı ümumittifaq siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistanda yaşayan 3.037.259 nəfər əhalinin 160.841 nəfərini azərbaycanlılar (5,3 faiz), 50.822 nəfərini kürdlər (1,7 faiz) təşkil etmişdir.

Sovet hakimiyyəti illərində Ermənistanda müsəlman kürdlər əsasən Vedi (Ararat), Zəngibasar (Masis), Basarkeçər (Vardenis) rayonlarında və İrəvan şəhərində yaşayırdılar. Ermənistanda ayrıca müsəlman kürd kəndi yox idi. Azərbaycanlı kəndlərində yaşayan kürdlər əhalinin 10-15 faizindən çoxunu təşkil etmirdilər. Yezdi kürdlər isə əsasən Ələyəz (Araqats), Talin, Abaran, Hoktemberyan (Armavir), Artaşat, Dilican rayonlarında və İrəvan şəhərində yaşayırdılar.

1988-ci ildə keçmiş SSRİ rəhbərliyinin Azərbaycana qarşı qərəzli mövqeyindən istifadə edən Ermənistan Respublikası Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətini aneksiya etməyə cəhd göstərməklə yanaşı, Ermənistan SSR Ali Soveti sessiyasının məxfi göstərişinə əsasən, 1988-ci il noyabrın 22-dən 28-dək olan müddət ərzində azərbaycanlılar yaşayan 22 rayonda 170 sırf və ermənilərlə qarışıq 94 yaşayış məskənləri boşaldılmış, nəticədə 200 mindən çox azərbaycanlı, 18 min müsəlman kürd, min nəfər rusdilli əhali Azərbaycana qovulmuşdur.

Ermənistanın Ələyəz rayonunda doğulub böyüyən, İrəvan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsini bitirən, sonralar İrəvan radiosunun kürdcə verilişlər redaksiyasında və Ələyəz rayon komsomol komitəsinin katibi işləyən İşxan Aslanoviç Ankosi Ermənistanın müstəqilliyə qovuşmasından sonra təzyiqlərə tab gətirməyərək Ermənistanı tərk etmək məcburiyyətində qalmış və 1993-cü ildən Krasnodarda yaşayır, "Midiya" Kürd Milli-Mədəni Muxtariyyətinin sədri, Kürdüstan Milli Konqresinin üzvü kimi yezdi kürdlərin hüquqlarının müdafiəsi istiqamətində fəaliyyətini davam etdirir. Onun atası Aslan Xudoyan uzun müddət yezdi kürdlərin yaşadığı rayonlarda rəhbər vəzifələrdə işləmiş, ermənilərin kürdlərə qarşı diskriminasiyasının canlı şahidi olmuşdu.

İşxan Ankosi yazır ki, hələ ötən əsrdə 50-ci illərin sonu, 60-cı illərin əvvəllərində Ermənistanda millətçilik əhval-ruhiyyəsi ən yüksək həddə çatmışdı. Millətçilik daha çox Yakov Zarobyanın Ermənistan KP MK-nın birinci katibi olduğu dövrdə özünü büruzə vermişdir. Məhz Y.Zarobyanın açıq şəkildə dəstəyi sayəsində Ermənistanda antikürd siyasəti yeridilmişdir. İşxan Ankosi yazır: "Biz kürdlər praktik olaraq hər gün, hər saat hakimiyyət dairələri tərəfindən xalqımıza qarşı yeridilən diskriminasiya siyasətini hiss edirdik". O, daha sonra qeyd edir ki, hələ XX əsrin 80-ci illərində Ermənistan rəhbərliyi kürdlərlə azərbaycanlılar arasında qarşıdurma yaratmaq siyasəti yeritmişdir. Belə ki, kürdlərin kəndlərindən olan təmsilçiləri Ermənistan KP MK-ya dəvət edilərək onlara "respublika ərazisində yaşayan bütün kürdlərin kompakt ərazidə yaşamaları və heyvandarlıqla məşğul olmaları üçün" onların Amasiya rayonuna köçmələri təklif edilmişdi. Həmin vaxt Amasiya rayonunda yaşayan əhalinin 85 faizindən çoxunu azərbaycanlılar təşkil edirdi. İşxan Ankosi yazır ki, bununla Ermənistan rəhbərliyi kürdlərin əli ilə azərbaycanlıların Amasiya rayonundan sıxışdırılıb çıxarılmasına nail olmaq və gələcəkdə müsəlman kürdlər ilə azərbaycanlılar arasında yaratdıqları düşmənçilikdən istifadə etmək məqsədi güdürdü. Məhz müsəlman kürdlərin Amasiya rayonuna köçməkdən imtina etmələrindən sonra onları cəzalandırmaq üçün 1983-cü ildə Ermənistan hökuməti Ararat vadisində qoyunçuluğun qadağan edilməsi barədə qərar qəbul etmişdi.

XX əsrdə erməni rəsmi dairələrinin kürdlərə qarşı həyata keçirdiyi deportasiya, repressiya və terror aktları haqqında

(Əvvəli səh. 7-də)

Ermənistan hökuməti yazdı kürdlərinin əli ilə Amasiya rayonunda yaşayan azərbaycanlıları deportasiya etmək istəmişdi. Belə ki, Amasiya rayonu ərazisində Ələyöz rayonunun kürd kəndləri üçün yaylaq yerlərinin ayrılmasını istəmişdilər. Bu məqsədlə yazdı kürd kəndlərinin təmsilçilərinin iştirakı ilə Amasiya rayonunun dağ kəndlərinə baxış keçirilmişdi. Əslində, Ələyöz rayonunun özü yaylaq rayonu olub, dəniz səviyyəsinə görə Amasiya rayonu ilə eyni səviyyədə idi. Digər tərəfdən, onsuz da otlaq sahəsinin qıtlığından əziyyət çəkən Amasiya rayonunun ərazisindən Axuryan və Ani rayonlarının erməni kəndləri üçün çox-çox əvvəl yaylaq yerləri ayrılmışdı. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Amasiya rayonunda yaşayan azərbaycanlı əhəlinin böyük əksəriyyəti mal-qarasını uzun sürən qış aylarından salamat çıxarmaq üçün qonşu erməni rayonlarının kəndlərindən ot almaq məcburiyyətində qalırdılar. Yazdı kürdləri Ermənistan hökumətinin əsl niyyətini başa düşüb, bu təklifdən imtina etmiş və əhəlisinin sıxlığına görə Amasiya rayonundan qat-qat seyrək olan və geniş otlaq sahələrinə malik qonşu Qukasyan rayonundan yaylaq yerlərinin ayrılmasını istəmişdilər. Lakin Ermənistan rəhbərliyi buna razı olmamış və bu məsələ beləcə gündəlikdən çıxarılmışdı.

İşxan Ankosi yazır ki, hələ 1987-ci ildən Ermənistan KP MK-nın, Nazirlər Sovetinin, Ali Sovetin və güc strukturlarının bilavasitə örtüyü altında "Antikürd komitəsi" fəaliyyət göstərirdi. Bu qrupa İrəvanda yazdı kürdlərinin daha çox yaşadığı Myasnıqyan rayon Partiya Komitəsinin birinci katibi Muradyan rəhbərlik edirdi. 1990-cı ildə ermənilərin antikürd kampaniyası apogey həddinə çatmış, kürdlər əleyhinə vərəqələr yayılmış, onların evləri yandırılmışdı. Bundan sonra İşxan Ankosinin iştirakı ilə 9 nəfərdən ibarət kürdlərin nümayəndələrini uzun təkidlərdən sonra Ermənistan KP MK-nın birinci katibi Vladimir Movsesyan qəbul etmişdi. Nümayəndə heyəti bir daha əmin olmuşdu ki, müəyyən antikürd qüvvələri mövcuddur və onların qarşısında konkret vəzifələr qoyulmuşdur. Elə həmin görüşdən ayrılan nümayəndə heyətini ermənilər Mərkəzi Komitənin qarşısında döymüşdülər. İşxan Ankosi yazır: "Hər şey aydın idi: əgər sağ qalmaq istəyirsənsə, çamadanını götür, haydı vağzala doğru".

O, daha sonra qeyd edir ki, 1988-ci ildə Spitakda baş verən zəlzələdən iki gün sonra Araqats (Ələyöz) rayon partiya komitəsinin üçüncü katibi Valeri Tonoyan Camışlı kəndində yaşayan yazdı kürdlərinə demişdi ki, dekabrın 11-də erməni millətçiləri kürdlərə qarşı qırğınlar törədəcəkdilər. Təkcə Ələyöz rayonunda 11 yazdı kürd kəndi darmadağın ediləcəkdirdi. Bunun üçün yazdı və müsəlman kürdlərin yaşadığı evlər və cinayətin konkret icraçıları əvvəlcədən müəyyən edilmiş, benzindəşyan maşınlar hazır vəziyyətə gətirilmişdi. Sadəcə olaraq, dekabrın 7-də baş verən zəlzələ nəticəsində ermənilərin növbəti

cinayətlərinin qarşısı alınmışdı.

1991-ci ildə kürd ziyalılarının ibarət bir qrup müsəlman və yazdı kürdü arasında Ermənistan rəhbərliyinin apardığı təcridçilik siyasətinə qarşı etirazlarını bildirmək üçün prezident Levon Ter-Petrosyanın qəbulunda olmuşdu. Kürd ziyalı Çərkəze Raş demişdi: "Məgər siz bir şərqsünas kimi bilmirsiniz ki, yazdı kürdlər digər kürdlərdən yalnız dini inanclarına görə fərqlənir və kürd xalqının bir parçasıdır? Sizin siyasətiniz kürdlərin müxtəlif konfessiyaları arasında nifaq yaratmağa yönəlib". Levon Ter-Petrosyan cavab vermişdi: "Biz erməni xalqının maraqlarından çıxış edirik".

Kürdlərə qarşı törədilən qətl və

dünya xalqlarına müraciət edərək qeyd edirdi ki, "qaniçən erməni hərbiçiləri Vedi (Ararat) rayonunun yazdı kürdlər yaşayan Qaralar kəndində 50-dən çox dinc sakini qətlə yetirmişlər". Azərbaycan Kürd Mədəniyyət Mərkəzi ermənilərin təcavüzünə son qoymaq və yazdı kürdlərini məhv olmaqdan xilas etmək üçün dünya xalqlarını səslərini ucaltmağa çağırırdı.

Ermənistanda daşnakların hakimiyyəti dövründən aparılan etnik təmizləmə siyasəti nəhayət, müasir Ermənistan hakimiyyəti tərəfindən başa çatdırıldı. Erməni ümummilli hərəkatının 1994-cü ildə İrəvanda keçirilən mitinqlərindən birində Levon Ter-Petrosyan demişdi: "O şeyi ki biz 2-

həyata keçirilən diskriminasiya siyasəti Avropa Şurasının İrqiçilik və irqi dözümsüzlüyə qarşı mübarizə komissiyasının hesabatlarında da öz əksini tapmışdır. Komissiyanın 13 fevral 2011-ci ildə dərc edilən hesabatında qeyd edilir ki, etnik azlıqlar olan yazdı kürdlərin torpağa mülkiyyət sənədi almaq, suvarma və otlaqlar problemləri mövcuddur. Habelə, yerli hakimiyyət, polis və ordu tərəfindən yazdı icmalarının hüquqlarının pozulması faktları aşkar edilmişdir.

Müsəlman kürdlərin Ermənistandan deportasiyası zamanı yazdı kürdlər, çox təəssüf ki, erməni millətçi dairələrinin yanında yer almışdılar.

qırğınların cəzasız qalması erməni millətçilərinin yeni-yeni qırğınlara həvəsləndirirdi. 2006-cı il avqustun 17-də Kotayk vilayətinin Zovuni kəndində yaşayan yazdı kürdlərlə ermənilər arasında kütləvi dava baş vermişdi. Həmin vaxt 42 yaşında yazdı kürd Kərəm Avdalyan qətlə yetirilmişdi. Hadisə yerinə gələn Ermənistan Yazdı kürdləri İttifaqının sədri Aziz Tamoyanın başına odlu silahı dayayaraq demişdilər ki, kürdlər rədd olub öz ölkələrinə getsinlər. Bu cinayəti Ermənistanın hüquq-mühafizə orqanları ört-basdır etmişdilər. 2006-cı il dekabrın 7-də K.Avdalyanın anası, arvadı və iki oğlu Ermənistan Prezidentinin iqamətgahı qarşısında özlərini yandırmışdılar.

2009-cu il iyun ayının 3-də Abovyan rayonunda Məcid Hasoyan adında yazdı kürdün 6 nəfərlik ailə üzvünün hamısını erməni qonşuları qətlə yetirmişdilər. Hansı ki, həmin ailənin qətlə yetirilən ən kiçik üzvü Tengizin 13 yaşı var idi və ona daha çox işgəncə vermiş, venalarını doğramışdılar. Üst-üstə Hasonan ailəsinin üzvlərinə 80 bıçaq zərbəsi vurmuşdular. Bundan sonra erməni qonşuları yazdı kürdlərin saxladığı pulları və qızılları oğurlamışdılar.

Ararat (Vedi) rayonunun Qaralar kəndində 1988-ci ilədək azərbaycanlılarla yanaşı, ermənilər, müsəlman və yazdı kürdləri birgə yaşayırdılar. Azərbaycanlılarla müsəlman kürdlər 1988-ci ildə Qaralardan deportasiya edilmişdilər. 1994-cü ilin iyul ayında ermənilər Qaralar kəndində yaşayan yazdı kürdlərə qarşı qırğınlar törətmişdilər. Bununla bağlı Azərbaycan Kürd Mədəniyyət Mərkəzi

3 il ərzində etdik, digərləri bunu 600-700 il ərzində edə bilməyiblər. Biz Ermənistanı digər xalqlardan təmizlədik".

Erməni eksperti Karine Ter-Saakyanın verdiyi məlumata görə, 2002-ci ildə Ermənistan parlamenti yazdı kürdlərin kürd olmaması barədə qətnamə qəbul etmişdir. Ermənistan hökumətindən dəstək alan həftəlik "Yezdixana" qəzeti kürdlərə qarşı yazılar dərc edir. İrəvan radiosunda bir saatlıq kürdcə verilişlərdə yazdı kürdlərin kürd olmadığı təbliğatı aparılır. 1992-2012-ci illərdə Ermənistanda yaşayan yazdı kürdlərin 30 faizi ölkəni tərk etmək məcburiyyətində qalmışdılar. Məsələn, əgər 1990-cı illərin əvvəllərində Ələyəzin Hakkə kəndində 100-dən çox yazdı ailəsi yaşayırdısa, 2012-ci ildə burada 16 yazdı ailəsi qalmışdı. Bir çox yazdı kürdlər iqtisadi vəziyyətin ağırlığına tab gətirməyərək ərzaq və digər yardımlar almaq üçün xristianlığı qəbul etmək məcburiyyətində qalırlar. Məsələn, Ələyöz rayonunun Amre-Taza (keçmiş Karvansara, hazırda Saduns kəndi – N.M.) kəndində yaşayan yazdı kürdlərin təqribən 35 faizi xristian protestanta çevrilmək məcburiyyətində qalmışlar.

Rəsmi Ermənistan dairələrinin azərbaycanlılara və müsəlman kürdlərə qarşı apardığı etnik təmizləmə siyasəti hazırda yazdı kürdlərə qarşı davam etdirilir. Bir zamanlar kürdlərin ermənilərlə birlikdə türklərə qarşı vuruşduqlarını yazan erməni tarixçiləri və siyasətçiləri bu gün kürdlərin ermənilərin soyqırımında iştirakçı olmaları barədə iddialarla çıxış edirlər.

Etnik azlıqlara qarşı Ermənistanda

Lakin çox keçmədi ki, yazdı kürdləri də eyni aqibəti yaşadılar. Bu gün diskriminasiyaya və kütləvi qırğınlara məruz qoyulan yazdı kürdlər Rusiyaya, Ukraynaya, Belorusa, Qərbi Avropa ölkələrinə, ABŞ-a, hətta Avstraliyaya üz tuturlar. Erməni vandalları kürdlərin qəbiristanlıqlarını buldozərlə yerlə yeksan edirlər.

2011-ci ildə keçirilən siyahıyaalmanın nəticələrinə görə, Ermənistanda yaşayan 3.018.854 nəfər əhəlinin 35.308 nəfərini yazdı kürdlər təşkil etmişdir. 1979-cu ildə keçirilən siyahıyaalmanın nəticələri ilə müqayisədə kürdlər artmaq əvəzinə 13.352 nəfər azalmışdır. Əslində, kürd ailələrində çoxuşaqlılığın normal həyat tərzinə olmasından nəzərə alınsa, 1979-cu ildən keçən 32 il ərzində, yəni 2011-ci ildə Ermənistanda yaşayan kürdlərin sayı azı iki dəfə artmalı idi.

Ermənistanın şəhərlərində yaşayan yazdı kürdləri əsasən şəhərin kommunal xidmət və yaşıllaşdırma sahələrində çalışırlar. Ermənilərin özlərinə rəva görmədikləri işlərdə çalışdırılan yazdı kürdlər diskriminasiyaya məruz qalırlar. Əgər 1989-cu ildə İrəvanda 7086 yazdı kürdün yaşadığı qeydə alınmışdısa, 2011-ci ildə onların sayı 3268 nəfər idi. Şəhərlərdə yaşayan yazdı kürdlər öz evlərini dəyərdəyməzinə satıb Rusiyanın şəhərlərinə köçmək məcburiyyətində qalırlar. Təkcə bu faktlar kürdlərin Ermənistanda nə dərəcədə diskriminasiyaya, deportasiyaya və terrora məruz qalmalarının əyani göstəricisidir.

Nazim MUSTAFA,
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
İşlər İdarəsinin Prezident Kitabxanasının
şöbə müdiri, tarix üzrə fəlsəfə doktoru

KÜRD XALQININ QƏHRƏMAN OĞLU QAÇAQ NƏBİ

"115 il əvvəl – martın 12-də Azərbaycan xalqının yetirdiyi ən məşhur qəhrəmanlardan olan Qaçaq Nəbi xəyanətlə qətlə yetirilib. Qaçaq Nəbi 46 illik ömrünün tam 13 ilini əlində silah, vəfalı ömür-gün yoldaşı Həcərlə birlikdə fasiləsiz olaraq rus-erməni, fars zülmünə qarşı mücadilə aparıb. Bu qoşa ad həm Azərbaycan qəhrəmanlıq salnaməsinə, həm də dünya qaçaqçılıq hərəkatı tarixinə şərəflə yazılıb, ümumxalq sevgisinin, qorxmazlıq, cəsarət, şücaət, əyilməz iradənin simvoluna çevrilib". Zəngəzur Cəmiyyətləri Birliyinin sədri Hacı Nərimanoğlunun "Media forum"a açıqlamasında deyib.

Hacı Nərimanoğlu Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin "Azərbaycan milli istiqlal mücadiləsi" adlı əsərindən sitat gətirir: "Zəngəzur və Naxçıvanda qorxmadan partizan müharibəsi aparın Qaçaq Nəbi Gəncə vilayəti, Zəngəzur qəzasının Aşağı Mollu kəndində (indiki Qubadlı) anadan olmuşdu. Yeddi nəfərdən ibarət ailəni atası çətinliklə dolandırır. Günlərin birində 16 yaşlı Nəbinin atasını bəy döyür. Bunu gören Nəbi bəyin üzərinə atılaraq onunla savaşıb. Bəyin şikayətinə əsasən Nəbi həbs olunur. O, həbsdən qaçaraq həmfikirilərini ətrafına toplayır. Rus çar rejiminə və onun Azərbaycandakı əlaltıları olan bəylərə qarşı mübarizəyə başlayır.

Nəbinin arvadı Həcər xanım ilə yanaşı baldızı Mehri xanım da bu mübarizədə yaxından iştirak edir. Nəbi həbsxanadan qaçdıqdan sonra çar idarəsinin Azərbaycandakı əlaltıları olan mülkiyyət sahibi xan və bəylərin zülmündən cana gələn kəndlilərdən əli silah tutan bir hissəsi onun ətrafına toplanır. Nəbinin əsas düşmənləri çar rejimi, xanlar və bəylər idi. O bu mübarizədə kasıbları və onların hüquqlarını müdafiə edirdi. Nəbinin mübarizə apardığı ərazi Zəngəzur və Naxçıvan vilayətləri idi. İstismarçı imperiyalızma və rus çar rejiminə qarşı mübarizə aparın qaçaqlara xalq yaxından köməklik edir, onlarla fəxr edirdi. Xalq onları ərzaqla təmin edir, yeri gəldikdə gizlədirdi". Rəsulzadənin yazdığına görə, 1896-cı ilin mart ayında Nəbi Kərbəladan dönrəkən Türkiyə ilə İran sərhəddi arasında olan Larni kəndində rus casuslarının əvvəlcədən hazırladığı pusqunun qurbanı olub.

Hacı Nərimanoğlu bildirib ki, Bəhlül Bəhçətin "Qaçaq Nəbinin tarixi vəsiqə və sənədlər üzrə" adlı tədqiqat əsəri 77 illik arxiv qaranlığından sonra yaxın günlərdə işıq üzünə çıxıb: "Qaçaq Nəbinin həmyerlisi, müasiri, onu və dəstəsindəkilərin əksəriyyətini şəxsən yaxından tanıyan, görüşüb söhbətləşən, ilahiyatçı, tarixçi, folklorşünas alim, Zəngəzurun sonuncu qazısı Bəhlül Bəhçətin 1934-37-ci illərdə qələmə aldığı 290 səhifəlik "Qaçaq Nəbinin tarixi" vəsiqə və sənədlər üzrə" adlı tədqiqat əsəri yaxın günlərdə işıq üzünə gələcək. Tədqiqat əsərindəki ayrı-ayrı başlıq-bölmələr Qaçaq Nəbinin düşmənlərinə, kimlərlə savaşımasında, mübarizə yoluna güzgülü tutur. Bəhlül Bəhçət İrevan və Tiflis arxivlərindən əldə etdiyi məxfi yazışmalardan da nümunələr gətirir, Nəbinin artıq 3 imperatorluğu rahatsız etdiyini, başağrısına çevrildiyini faktlarla göstərir". Hacı Nərimanoğlu onu da qeyd edib ki, kitabın müəllifi Bəhlül Bəhçət 1934-38-ci illərdə "Azərənş" də və Az.RAJ-nin ədəbiyyat bölməsində çalışıb, "Quran", "Şahnamə"ni ilk dəfə orijinaldan dilimizə tərcümə edib, Məhəmməd Peyğəmbərin və ailəsinin tarixi və digər fundamental tədqiqatları tamamlayıb, Hüseyn Cavid, Salman Mümtaz, Əli Nəzmi, Əhməd Cavad kimi müasirləri ilə sıx ünsiyyətdə olub. 15 mart 1938-ci ildə NKVD üçlüyünün qərarı ilə güllələnib. Zəngəzur Cəmiyyətləri Birliyinin sədri əlavə edib ki, Qaçaq Nəbi ilə Həcərin Azərbaycanın heç yerində abidəsi yoxdur: "Qubadlıda vardı, 18 ildir Qubadlı da yox-

dur".

Qaçaq Nəbinin dostluq etdiyi nəsil - Rüstəmlilər

...Mahmudoba kəndi Şahbuz rayonunun ən qədim-qayım kəndlərindən biri hesab olunur. Bu kəndin salınma tarixi çox qədimlərə dayanır. Hələ 1973-cü ildə rus dilində çıxan tarixi öçerklərin birində Naxçıvanın ən qədim tarixi kökü olan kəndlərindən biri kimi bu kəndin də adı çəkilir. Çox təəssüflər olsun ki, zəngin tarixi faktları özündə gizlədən bu kənd haqqında hələ lazımı səviyyədə tarixi araşdırmalar aparılmayıb. Hələ çox açılmamış sirləri özündə gizlədən bu kənddən gələcək tarixi həqiqətdən hələ də lazımcınca bəhrələnmə bilməmişik.

Lakin çox sevindiricidir ki, əslən Mahmudobadan olan ayrı-ayrı ziyalılardan, ağsaqqalların müxtəlif dövrlərdə qələmə aldıkları fikirləri həm Mahmudobalıların, həm də Mahmudobanın yaxın iki-üç əsrlik tarixinə güzgülü tutmaqdadır. Bu günlərdə əslən Mahmudobalı olan nəsill-nəcəbətlili ziyalı dostum Qadir Kərimov oxumaq üçün mənə bir dəftər təqdim edib, "Sən üçün maraqlı olacaq, inşallah, gələcəkdə kitab halına salar!" dedi. Yazı Mahmudobanın ağsaqqallarından hesab olunan, iman sahibi, qeyrətli ziyalı Kərbəlayi Qasım məxsus idi. Yazını demək olar birməfəse oxudum. İnsaf naminə demək lazımdır ki, yazı mənə olduqca maraqlı gəldi.

Kərbəlayi Qasım bu yazını Mahmudobanın oturmuş nəsillərindən olan Rüstəmli tayfasının qocaman ağsaqqallarından olmuş, 1958-ci ildə 104 yaşında dünyasını dəyişmiş Abbas kişinin nəvə, nəticə və kötücələrinin dedikləri çox maraqlı faktlar əsasında yazmışdır.

Onu da deyim ki, Kərbəlayinin yazıya aldığı Mahmudobada hamının bildiyi və təsdiq etdiyi həqiqətlərdəndir. Gəlin əvvəlcə Kərbəlayi Qasımın öz xatirəsində dediklərinə nəzər salaq:

"Mənim babam Rüstəm kişi Mahmudoba kəndinin xarabalığa çevrildiyi dövrdən sonra bu yerlərin ilk sakinlərindən biri olub. Belə ki, babamın əslən Zəngəzur mahalının Uz kəndindən olub. 1800-cü ildə çar Rusiyasının Azərbaycanı işğal zamanı gənc Rüstəm baş götürüb indiki Mahmudoba kəndinə gəlib. İlk baxışdan bu kənddə olan münbit torpaqlar, meşələr, sular xoşuna gəlir. Özünə bir sığınacaq düzəldir. Rüstəmin inamında ən çox rol oynayan o olub ki, o haqqa bağlı olub.

Bu torpaqda köhnə məzar daşları, tarixi abidələr və əvvəllər bu yerlərin yaşayış yeri olması olmuşdur. Rüstəm qonşu Məzrə kəndindən olan Ağabəy kişinin Nənəxanım adlı abırlı-həyalı, ismətli qızı ilə ailə həyatı qurur. Rüstəmin Kərim, Alkərim, Məmmədyar və İbrahim adlı dörd övladı dünyaya gəlir. Rüstəm kişi övladlarını yaxşı təlim-tərbiyə etdikdən sonra hər birini evləndirir. Ömrünün sonuna kimi onlara insan kimi yaxşı ad-san çıxarmalarını, Tanrıya bağlı olmalarını tövsiyyə və vəsiyyəet edir.

Rüstəm kişinin vəfatından sonra onun övladlarından çoxlu uşaqlar törəyir. Kərbəlayi Kərim və Məmmədyar isə "Hacı" titulu qazanır. Hacı Məmmədyarın iki oğlu və dörd qızı, Alkərimin üç oğlu, iki qızı, İbrahimin iki oğlu, iki qızı olur. O vaxt bu nəsillə "Rüstəmlilər" deyirlər. Hazırda Mahmudoba kəndinin böyük bir hissəsi Rüstəm kişinin törəmələrindən ibarətdir. Eyni zamanda da qonşu Külüs, Uzunoba, Şıxmahmudlu və digər bir neçə kəndlərdə də Rüstəmli nəsilləndə olanlar yaşayırlar. Öz ata-babalarının layiqli davamçıları hər şeyi halallıqda görürlər. Təsədüfi deyil ki, o vaxtlar çar məmurlarının kəndlilərə qoyduğu ağır vergilərə Alkərim öz etirazını bildirib onlara qarşı çıxır. Bu hadisədən sonra onu ömürlük həps edirlər. Alkərimin haqq-ədalət uğurunda mübarizliyi bu gün də hər kəsə misal kimi göstərilməkdədir. Mahmudoba kəndinin

günbəgün çoxalan insanların haqqa, ədalətə, dinə, hökumətə münasibəti də artmağa başlayır. Hər sözünü "Bissmillah"la başlayan Mahmudobalılar heç vaxt ibadətlerini kəsməyiblər. Keçən əsrin doxsanıncı illərində Hacı Kərim və onun qardaşları öz vəsaitləri hesabına kənddə məscid inşa etdiriblər. Çar Rusiyasının siyasəti nəticəsində İmam Zeynalabdinin adını daşıyan bu məsciddən uzun müddət ambar

kimi istifadə olunub. Lakin Mahmudobalılar buna bir an belə məhəl qoymayaraq öz ibadətlerinden geri qalmayıblar.

Rüstəmli nəslinin nümayəndəsi Hacı Məhəmməd Qaçaq Nəbini necə xilas edib?

Kərbəlayi Qasım hamı üçün maraqlı ola biləcək bu hadisəni dünya görmüş el ağsaqqalı, hadisənin canlı şahidi olmuş Abbas kişinin söhbətləri əsasında onun dilindən belə qələmə alıb:

"Evimiz kəndin gircəyində, yol qırağında yerləşirdi. Mən bir neçə nəfərlə oturub söhbət edirdim. Elə bu vaxt yaşı 35-40 arasında olan, qara və kal buynuzu kimi eşmə biğli, başında quzu dərisindən alagül papağı olan bir nəfər bizə yaxınlaşaraq ədəblə salam verdi. Sonra soruşdu ki, bu yol kənarındakı ev kimindir? Cavab verdim ki, Hacı Məhəmməddir, mən isə onun oğlu Abbasam... Həmin adam mənə bir kənara çəkib dedi:

"Abbas, mən Qaçaq Nəbiyəm... Naxçıvan qazamatından qaçmışam. Tez Hacı Məhəmmədə deynən, mənə bir at versin ki, təqib edən piristav və onun silahlı dəstəsindən canımı qurtarım..."

Sən demə, atam Nəbini tanıyırmış... Atam Nəbi ilə mehriban görüşüb onu eve dəvət etdi... Nəbi təşəkkür etdi. Mən isə hazır vəziyyətdə olan köhlən atımızi irəli çəkib üzəngisini basdım. Qaçaq Nəbi qızıl quş kimi atın üstünə sıçradı. Ata bir qamçı vurub yola düşəndə bir daha minnətdarlığını bildirib, qayıtdı ki, Hacı, bilmirəm xəcələtin-dən necə çıxacağam..."

Arası 15 dəqiqə keçməmişdi ki, sayı 30-dan çox bir dəstə atlı piristav kəndə doluşdu. Əllərinə düşən ilk adam mən oldum. Onlar Nəbini soruşdular. Mən isə bir saat əvvəl Nəbinin buradan keçdiyini dedim... Əlacları kəsilmiş dəstə rəhbəri Nəbi gedən tərəfə bir qatar patron boşaldaraq geri qayıtdı... Hacı Nəbiyə kömək etməsini bir sirm kimi kənd camaatı özlərində saxladılar. Aradan bir müddət keçəndən sonra Nəbi öz başının dəstəsi ilə atam Hacı Məhəmmədin qonağı oldu. Atam onların gəlişi münasibəti ilə iki öyək kəsdirdi. Yaxşı bir ziyafət verdi. Qaçaq Nəbi qayıtdı ki, ay Hacı, sən mənə verdiyin at atışma zamanı öldü. Uşaqlar bunun əvəzində sənə yaxşı bir Qarabağ atı getirib..."

Atam qayıtdı ki, ay Nəbi, mən atı sənə kimi igidə başışlamışam. Biz verdiyimiz bəxşeyişi geri almırıq. Nəbi gülümsəyib dedi: "Mən kişiye mənsub hər nə qədər müsbət keyfiyyət varsa, onu sənə gördüm. Sənənlə həmişə varam". Bu söz-söhbətdən sonra kimsə içəri daxil olub dedi ki, çuğullar Nəbinin yerini piristava deyib. Onlar da bütün nə qədər heyətləri varsa, silahlandırılıb kəndi nəzarət alıblar. Atam Hacı Məhəmməd dərhal gətizli çıxış yolunu Nəbiyə göstərdi... Bir azdan Nəbinin dəstəsinin atdığı güllələrin səsi kazakları qorxuya saldı. Onlar Nəbinin qorxusundan kimsəyə bir söz demədən çıxıb getdilər. Lakin Nəbinin dəstəsi kəndin kənarında kazaklara xeyli itki verdi... Xeyli sayda ölən və yaralananlar oldu. Nəbi yenidən kəndə qayıdıb yığışan camaahata tapşırırdı ki, hər kim Rüstəmli nəsindən xəbərcilik edərsə, onu öz əllərimlə güllələyəcəyəm..."

Nəbi gətdi, başqa xatirələr qaldı

Abbas kişi deyir:

"Rüstəmlilərə mənsub olan olan Mahmudoba kəndindəki "Danzlı" adlanan 30 hektarlıq yararlı münbit torpağı ələ keçirmək üçün Naxçıvan xanları çox çalışırlar. Lakin ömrü boyu bu sahəni Rüstəmlilər nəsli əlibiçdiyindən hökumətə vergi də ödəyirmişlər. Rüstəmlilərin hər vaxtlə məhv edilməsi barədə Naxçıvan xanları kəllə sındırırlar. Dəfələrlə xalq qəhrəmanı Qaçaq Nəbiyə bu nəsill dostluğunu əldə bayraq tutub hökumətə şikayət edərək daimi onları incidirmişlər. Artıq hər cür istədiklərinə çata bilməyəcəklərini gören xanlar bu nəsill üzde olanlarını məhv etmək üçün plan cızırlar. Bunun üçün ağır cinayətlər törədib Naxçıvan həbsxanasında cəza çəkən, Keçili kənd sakinləri- Teymur, Yunis və digərlərini həbsxanadan qaçırırlar. Sonra isə onlara pul verib tapşırırlar ki, Rüstəmli nəsində kim varsa, böyükdən kiçiyə qədər güllələsinlər. Bu müzdlü qatillər 19-cu əsrin sonlarında kəndə gələrək Hacı Kərimin evinə basqın edirlər. Onlar vəhşicəsinə Hacı Kərimi və 3 oğlunu, qardaşı oğlu Rüstəm və onun nökerini qətlə yetirirlər. Güllə səsini eşidən Kərbəlayi Həmzə qardaşı Hacı Kərimin son nəfəsində özünü ona çatdırır. Hacı Kərim qardaşına deyir ki, siz gizlənin, bu qatillər sizi də öldürəcəklər...Bunu deyib gözlərini əbədi yumur...Kərbəlayi Həmzə yerdə qalan 3 qardaşının ailələrini bu qatillərdən gizlədib ölümün pəncəsindən qoparıb. Qatillər isə yerdə qalanları tapa bilmədiklərinə təəssüflənib atlarını minib geri qayıdırlar. Çar hökuməti bu qanlı cinayətə heç bir diqqət yetirmir. Amma rəsmilər biganəliklə deyirlər ki, hadisəni qazamatdan qaçanlar törətdiyindən başqa bir ölkəyə (İrana) qaçsınlar. Onları isə tutmağa imkanımız yoxdur və s. Bütün bu hadisələrdən xəbər tutan Qaçaq Nəbi Mahmudobaya gələrək dostunun və namərd gülləsiylə qətlə yetirilənlərin hüznündə iştirak edir. Orada söz verir ki, bu müdhiş gecənin qatillərini tapıb güllələcək... Bundan bir müddət sonra Nəbi dəstəsiylə Arazın o tayına adlayır. O, çoxsaylı dostlarının köməyi ilə qətlə törədən qatilləri tapıb xalqın gözü qarşısında güllələyir. Nəbinin İranda qatilləri güllələməsi xəbəri bütün hər tərəfə yayılır. Naxçıvan xanları, çar çinovlikləri qorxuya düşərək Rüstəmli nəsillinin yerdə qalanlarıyla mülayim davranmağa başlayırlar..."

...Rüstəmli nəsli və bu nəsillin keşməkeşli, lakin şərəfli və maraqlı tarixi haqqında daha geniş məlumatlarla Kərbəlayi Qasımın qələmə aldığı "Bir nəsill tarixindən" kitabında tanış ola biləcəksiniz... Rüstəmlilər bu gün də öz nəsillərinin ad-sanını uc tuturlar. Nəzərinizə çatdırmaq istərdim ki, hal-hazırda Bakı Şəhər Baş Polis İdarəsinin rəisi işləyən general Rafiq Abbasov da Rüstəmlilər nəsillinin nümayəndələrindəndir.

Həmid Ormanlı

Serok Barzanî bi helkefta sala nû ya Aşûr-Babilî peyamek belav kir

Serok Mesûd Barzanî bi helkefta sersala Babilî-Aşûrî peyamek pîrozbahiyê belav kir.

Sibê 1 Nîsanê û destpêka sala nû ya babilî-aşûrî ye. Serok Barzanî bi vê helkeftê peyamek belav kir. Peyama wî wiha ye:

Bi helkefta serê sala nû ya Babilî-Aşûrî û cejnên Ekîto, germtirîn pîrozbahiyên xwe pêşkêşî gelê Kildan, Siryan û Aşûrî li Kurdistan û Iraq û hemû cîhanê dikim, hêvîdar im serê sala nû ya Aşûrî-Babilî destpêkeke nû be ji bo xêr û xweşî û bereket û belavbûna aşî û aramiyê li herêma me û hemû cîhanê.

Di vê helkeftê de ji bo xûşk û birayên Kildan, Siryan û Aşûrî û hemû pêkhatên din ên Kurdistanê dupat dikim ku mirovatî me tîne cem hev û çarenivîs û xweşî û nexweşiya me girêdayî hev in. Loma divê em hemû ferhenga pêkvejiyan û biratiya navbera hemû pêkhatayên olî û netewî biparêzin û dewlemendtir bikin. Ez hêvîdar im hûn hemû cejn û helkeftên xwe di û aramî û bextewerî û xweşiyê de bikin.

BasNews

Mesûd Barzanî, 31ê Adara 2022yan

Serokwezîr Mesrûr Barzanî cejna Ekîto li Kildanî û Aşûriyan pîroz kir

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî bi boneya hatina cejna sersala nû ya Babilî Aşûrî peyameke pîrozbahiyê belav kir. Peyama pîrozbahiyê ya Serokwezîr Mesrûr Barzanî wiha ye:

Bi boneya hatina sersala nû ya Babilî Aşûrî (Ekîto) pîrozbahiyê germ li xûşk û birayên Kildanî, Aşûrî û Siryanî yên li Kurdistan û Iraq û cîhanê dikim. Ez hêvîdar im sala şadî û xweşî û aramiyê bibe ji bo Kurdistanîyan û cîhanê bi giştî. Em di vê boneyê de careke din tekezî li ser girîngiya pêşvebirin û bihêztirkirina çanda pêkvejiyana aştiyane ya hemû pêkhatayên Herêma Kurdistanê dikim.

Cejna Ekîto pîroz be û ez hêvîdar im em her sal vê helkeftê bi xweşî pîroz bikin.

BasNews

Biden, piştgirîya xwe ji bo herêma Kurdistanê diyar dike

Serokê Amerîkayê Joe Biden diyar dike ku Herêma Kurdistanê hevbeşeke girîng a Amerîkayê ye. Serokê Amerîkayê Joe Biden diyar dike ku Herêma Kurdistanê hevbeşeke girîng a Amerîkayê ye û pabendiya berdewam û demdirêj a welatê xwe jî ji bo aramî û seqamgîriya Iraq û Herêma Kurdistanê nîşan da. Li gor daxuyaniya Serokatiya Herêma Kurdistanê ya li ser vîdeoyê, ev gotin di nameyê de bo Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî hatine û Serokê Amerîkayê tekez kiriye ku "êrîşa mûşekî ya ser Hewlêrê şermezar dike û pesnê hevahengiya bihêz û dûrûdirêj a Herêma Kurdistanê û Amerîkayê nîşan daye, herwiha pabendiya Amerîkayê ji bo berdewamiya piştgirîya hêzên ewlehiyê yên Iraq û Pêşmerge, car din aniyê ziman". Di beşeke din a nameyê de Joe Biden tekez kiriye ku Amerîka Herêma Kurdistanê aram, seqamgîr û geş, weke beşeke sereke ji bo Iraqê seqamgîr û geş dibîne. Di dawiya nameyê de jî Serokê Amerîkayê cejna Newrozê li Nêçîrvan Barzanî û hemû gelê Kurdistanê pîroz kiriye.

rupelanu.com

Nêçîrvan Barzanî û balyozê Amerîka rewşa siyasî ya li Iraqê gotûbêj kirin

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî îro Çarşema 30ê Adara 2022yan li bajarê Hewlêrê, pêşwazî li Balyozê Amerîkayê yê Iraqê Matthew Tueller kir.

Di civînê de Balyozê Amerîkayê nameyeke Serokê Amerîkayê Joe Biden gihande destê Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî ku tê de teکیدê li ser piştvevaniya Amerîkayê bo Iraq û Herêma Kurdistanê dike.

Herdu aliyên rewşa siyasî ya li Iraqê, pêngavên proseya siyasî û civînen parlamentoya Iraqê, rewşa Herêma Kurdistanê, têkeliyên navbera Hewlêr û Bexdayê û pêşbînîyên wan ji bo paşeroja proseya siyasî li welêt gotûbêj kirin.

Di civînê de her du alî li ser pêdiviya hebûna sîstemê hikumdariyê saxlem li Iraqê li ser bingeha bawerî û hevbeşiya rasteqînê û pêgîrî bi destûrê ku rêya yekane ye ji bo aramî û seqamgîriyê hevneîn bûn.

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî û şandeya mêvan tekezî li ser girîngiya avakirina baweriyê û lihevtegiştina hevbeş di navbera aliyên

Iraqê de ji bo derbaskirina rewşa heye û çareserkirina pirsgrêkan kir.

Gotûbêjên aliyên li ser yasaya hîlbijartinan li Herêma Kurdistanê, giringiya yekrêziya aliyên Kurdistanî li Bexdayê û bihevra karkirin digel aliyên Iraqî, giringiya berdewamiya diyaloga navbera Hewlêr û Bexdayê ji bo çareserkirina pirs-

girêkan, têkeliyên Herêma Kurdistanê û Iraqê ligel welatên deverê, şer û rewşa Ukrayna û bandora şerî, gotûbêjên Vîyenayê li ser Dosyeya Atomî çend mijarên din yên civîna Nêçîrvan Barzanî ya ligel Balyozê Amerîkayê yê li Iraqê bûn ku Konsulê Giştî yê Amerîkayê yê li Herêma Kurdistanê jî amade bû.

Hewlêr-KDP.info

Joe Biden nameyek ji Nêçîrvan Barzanî re şand û Newroza gelê Kurd pîroz kir

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî pêşwazî li balyozê Amerîkayê yê Iraqê Matthew Tueller kir û di hevdîtinê de balyozê Amerîkayê yê li Iraqê nameyekî serokê Amerîkayê Joe Biden gehande dest Nêçîrvan Barzanî.

Serokê Amerîkayê Joe Biden diyar dike ku Herêma Kurdistanê hevbeşeke girîng a Amerîkayê ye û pêbendîya berdewam û demdirêj a welatê xwe jî ji bo aramî û seqamgîriya Iraq û Herêma Kurdistanê nîşan da.

Serokê Amerîkayê tekez kiriye ku êrîşa mûşekî ya ser Hewlêrê şermezar dike û pesnê hevahengiya bihêz û dûrûdirêj a Herêma Kurdistanê û Amerîkayê nîşan daye, herwiha pabendiya Amerîkayê ji bo berdewamiya pişt-

giriya hêzên ewlehiyê yên Iraq û Pêşmerge, car din aniyê ziman.

Di beşeke din a nameyê de Joe Biden tekez kiriye ku Amerîka Herêma Kurdistanê aram, seqamgîr û geş, weke beşeke

sereke ji bo Iraqê seqamgîr û geş dibîne.

Di dawiya nameyê de jî Serokê Amerîkayê cejna Newrozê li Nêçîrvan Barzanî û hemû gelê Kurdistanê pîroz kiriye.

Hewlêr-KDP.info

Piştî êrîşa ser Hewlêrê Amerîka dorpêçên din danî ser Îranê

Piştî Îranê êrîşên moşekî bir ser Hewlêra Kurdistanê, Amerîka dorpêçan danî ser kes û şirketên ku ji

wezareta Xezînê ya Amerîkayê ya nivîskî; kesê ku destekê dide bernama fuzeyê ya balistik ya

hedefê de ye. Di biryara wezaretê de hat gotin ku Huseynî û gelek firmayên pêve girêdayî ji bo artêşa Îranê di pîvanên segmentên cuda de perçeyên fuzeyên balistik temîn dikin û ev fuzeyên Îranê ji bo herêmê tehdîd in.

Îranê ji binkeyên Tebrîzê di 13ê adarê de siet di 01:00ê de 12 fuzeyên balistik avêtibûn Hewlêrê û xesara maddî zêde çêbûbû. Artêşa Îranê bûyerê girtibû ser xwe û gotibû me piştî êrîşa Îsraîlê ya ser balafirgeha Kirmanşahê, li xaniyên Îsraîliyan yên li Hewlêrê xistiye. Lê ew xanî yê yekî Kurd bû û Herêma Kurdistanê nerazîbûna xwe gihandibû Îranê.

Xaniyê ku Îranê lê xistibû, yê xwediye wê şirketê bû ku borûya xaza Herêma Kurdistanê çêdike da xaza Kurdistanê here Tirkîyê û Awrûpayê.

PeyamaKurd

bo Îranê, ji bo bernama fuzeyên balistik alavan dikirin û destekê didin Îranê. Li gor ragihandina

Îranê Muhammed Ali Huseynî xistin nav lîsta dorpêçan. Di biryara dorpêçan de niha artêşa Îranê di

Nêçîrvan Barzanî û wezîrê derve yê Luksemburgê rewşa Sûriyê gotûbêj kirin

Nêçîrvan Barzanî Serokê Herêma Kurdistanê, roja çarşemê 30.03.2022 ê li bajarê Hewlêrê, pêşwaziyê li birêz Jean Asselborn Wezîrê Derve yê Luksemburgê kir.

Di civînê de, herdu aliyên pêşatên dawî yê rewşa siyasî li Iraqê di serûbendê civîna îro ya Parlamentoya Iraqê da, têkiliyên Hewlêr û Bexdayê û gotûbêjên ji bona çareserkirina pirsgirêkan, rewşa Êzdiyan û

devera Şingalê û pêkhatiyên Deşta Neynewa û rewşa koçber û penaberên li Herêma Kurdistanê gotûbêj kirin.

Li dor pirsgirêkan navbera Hewlêr û Bexdayê da, Serok Nêçîrvan Barzanî di axaftina xwe da tekîd li ser wê yekê kir ku kilîla aramî û seqamgiriya Iraqê, çareserkirina pirsgirêkan navbera Herêma Kurdistan û Hikûmeta Federal ya Iraqê ye, Hewlêr û Bexda divê bi diyalogê û li ser

bingeha destûra Iraqê rêyên çareserkirina pirsgirêkan bibînin.

Ji aliyê xwe ve, Wezîrê Derve yê Luksemburgê, tevî ku behsa dijarî û qebên serdemê şerê dijî Daiş ê li Herêma Kurdistanê kir, piştewaniya welatê xwe û welatên Ewropayê ji bo Herêma Kurdistanê nîşan da û got ku welatê wî girîngiyê bi pirsê pêkhatiyên û rewşa Êzdiyan dide û behsa plana xwe ya serdana kampên penaberan kir.

Bandora şerê li Ukrayna mijareke din ya civînê bû ku têda Serok Nêçîrvan Barzanî got ku Herêma Kurdistanê ji hemû aliyên zêdetir hest bi êş û azarên şer, derbederî û wêrankariyên cengê dike, ji ber hindê bi xelkê Ukrayna û qurbanîyan re hevsoz e û hêvî xwest ku ew ceng bi dawî were û herdu alî bi rêya diyalogê pirsgirêkan xwe çareser bikin.

Gotûbêjên Vîyanayê û dosyeya atomî, rewşa Sûriyê û pêşatên dawî yê herêmî bi giştî, hin mijarên din yê civînê bûn. **Hewlêr-KDP.info**

PDK-Î Pêşewa Qazî Muhamed û Şehîdên Kurdistanê bi bîranî: Em di rêya wan de ji mirinê re hembêza xwe vedikin!

Demokrat a Kurdistana Iranê (PDK-Î) îro 31ê Adara 2022yan bi boneya salvegera 75emîn a şehadeta Pêşewa Qazî Muhamed û hevalên wî peyamek bi navê 'Roja Şehîdên Kurdistanê' belav kir.

Di peyamê de şehîdên Komara Kurdistanê Pêşewa Qazî Muhamed û hevalên wî Serok Hecî Baba Şêx û Mihemed Huseyîn Han Seyfî Qazî ku 31ê Adara 1947an li Qada Çarçira ya Mehabadê hatibûn bidarvekirin, hatin bibîranîn.

Hizba Demokrat di beşeke peyama xwe de wiha got: "Em îro jî, dibînin ku dîtingeha desthilatdarên navendî û zal bi ser Kurdistanê de, li derheq mafên rewşa û xwesetêkan netewa Kurd, heman dîtin û hizirkirin e ku pê Pêşewayê Kurdistan bi dar vekirin. Li binav dadgehên Komara Îslamî ya Îranê bi heman awayî 75 sal berî niha jî, biryar li ser xortên azadîxwaz û mafxwazên Kurd dide û dengê mafxwaziya wan bi girîngî û sêdaredanê bersiv

dide û piştewaniya bi navê yasayan jî bo wan dirust dikin û herwisa serkut û tepeserî li dijî netewa me berdeyam bi rê ve dibin û heta wan ji kêmtirîn mafên hemwelatîbûnê bêpar dikin. Desthilatdar baş dizanin ku eva li dijî netewa me kirine û dikin ne tenê nekarîne me bixine qedeman û me ji daxwazên rewşa paşekêşeyê bikin, belkî rijdir ji berê bo mafên xwe yê nete-

wayetî xebatê dikin û di vê pêxemê de ger hewce be emê hembêzê jî bo mirinê vebikin."

Di dawiyê peyamê de jî hat diyar kirin, "Silav bo canê paqij ê Pêşewa û hevalên wî, Silav bo canê paqij ê tev şehîdên Kurd li Kurdistan, Serê rêz û hürmet li hember malbatên şehîdan, Silav li girtiyên siyasî, Sorbûn li ser rêya şehîdan heta gihîştin bi armancên wan". **PeyamaKurd**

31 sal bi ser 'Koça Milyonî' ya Kurdên Başûrê Kurdistanê de derbas bû

Di 31ê Adara 1991ê de ango 31 sal berê, Gelê Kurd ji Başûrê Kurdistanê koçeke komî kir ku wekî koça qebûlnekirina bindestiyê û xwedîderketina rûmeta Kurd dayetiye tê zanîn. Herwiha ev koça ku bi 'koça milyonî' jî tê

nasîn, di nav dîroka Kurdistanê de bû destpêka pêvajoyeke nû da ku herêma dije firîne li Kurdistanê were avakirin. Piştî serkeftina raperfina mezin a Gelê Kurd a li Başûrê Kurdistanê ku li hember rejîma dîktatoriya Beasê çêbûbû,

di sala 1991an de rêjîmê hêzeke mezin li ser sînorên Kurdistanê civand û biryara car din dagirkirina deverên azadkirî yê axên Kurdistanê da. Gelê Başûr jî bi helwesteke giştî li dijî dagirkerî û bindestiyê Rejîma Beasê derket û bi awayê komî berê xwe da sînorên din ên Kurdistanê.

Bi bandora vê koça komî ya Kurdan, Neteweyên Yekbûyî bi armanca pêşîlêgirtina jenosîdeke din a li Kurdistanê, biryara 688 a Civata Ewlekariyê ya ji bo avakirina herêma dije firîna xist meriyetê. Bi vî awayî Gelê Kurd car din vegehiya Kurdistanê û dest bi avakirina binasaziya welatê xwe kir. **PeyamaKurd**

Serok Barzanî pêşwazî li balyozê Amerîka kir

Îro Çarşema 30.03.2022 li Selahedîn Serok Mesûd Barzanî pêşwaziyê Matthew Tueller Balyozê Amerîka li Iraqê û şandeke li gel da kir.

Di hevdîtîne de proseya siyasiya Iraqê û hengavên pêkanîna hikumeta nû ya Iraqê guftûgo kirin.

Her di vê hevdîtîne de Balyozê Amerîka li Iraqê ji bilî dîpatkirina piştewaniya welatê xwe ya ji bo aramiya Herêma Kurdistan û Iraqê tekezî li ser wê yekê kir ku Amerîka xwaziyê wê yekê ye ku hikumeta nû ya Iraqê hikumeteke bihêz be, pêzanînen xwe jî ji bo rola Serok Barzanî ya li damezrandina Herêma Kurdistan û Iraqê nû û proseya siyasiya Iraqê hebû.

Di beşeke vê hevdîtîne de di derbarê gef û astengiyên li ber proseya siyasî û guşara li ser aliyên siyasiyan yê ji bo sernegirtina rêkarên desturî û demokratîyên li nav proseya siyasiya Iraqê danustandina bîr û ramanan kirin û di derbarê qeyrana siyasiya Iraqê Serok Barzanî ragihand ku ji bo rasterêkirina rewşa Iraqê pêwîste Encûmena Nûneran û damezraweyên wê dîr li her cûre guşarek li erkê xwe yê xwezayî rabin û bingehên şeraket û tewazun û destûrê bi cih bikin. **Hewlêr-KDP.info**

Serok Barzanî û wezîrê derve yê Luxemburgê rewşa Êzdiyan û koçberên Şingalê gotûbêj kirin

Serok Mesûd Barzanî pêşwazî li Wezîrê Derve yê Luxemburgê Jean Asselborn kir.

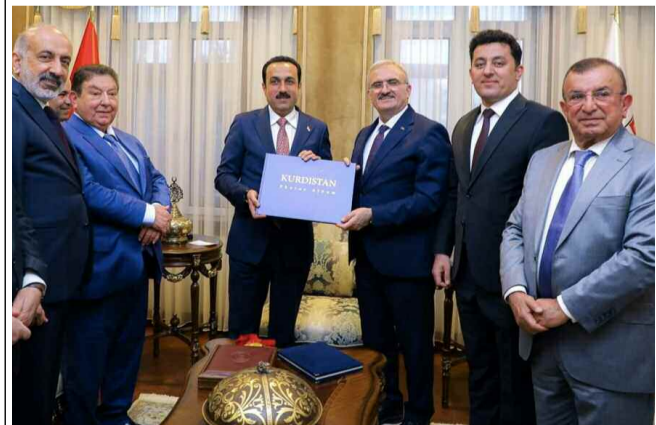
Serok Barzanî îro Çarşema 30.3.2022 li Pîrmam pêşwazî li wezîrê derve yê Luxemburgê kir.

Di civînê de, guftûgo derbarê rewşa siyasî ya Iraqê û herêmê, qeyranên cihanê û sedem û encamên şerê di navbera Rûsya û ukraynayê de hatin kirin.

Derbarê rewşa Iraqê de, her du aliyên hêvî xwest astengî li pêş proseya siyasî ya Iraqê nemînin û hikûmeta bê ya Iraqê, li hember girtaran berpîrs be û Destûrê cîbicî bike. **Hewlêr-KDP.info**

Parêzgarê Hewlêrê diyariya 'Kurdistanê' da parêzgarê Diyarbekirê

Parêzgarê Hewlêrê Umêd Xoşnaw ku ji bo beşdarbûna Yekemîn Pêşangeha Turîzm û Gastronomî ya Mezopotamyayê ligel şandeke Herêma Kurdistanê serdana Diyarbekirê kir, di serdana xwe ya Parêzgarîya

Diyarbekirê de bi Parêzgar Munîr Karaloglu re jî hevdîtînek pêk anî û diyariyek da wî.

Umêd Xoşnaw di serdana doh ya parêzgarîya Diyarbekirê de, Peymana Rûmetê ya Parêzgarîyê îmze kiribû.

Parêzgarê Hewlêrê di hevdîtîne de Rêberîya Geştûgzarê ya Herêma Kurdistanê ku li ser cildê wê "Kurdistan" hatibû nivîsandin diyarî Parêzgarê Diyarbekirê Munîr Karaloglu kir. **PeyamaKurd**

X i d i r U s o

Di dema şerê Cîhanê yê 2. de, Tirkîye û Îran nêzî sîyaseta Almanya û Îtalya ya faşist bûn û meriv dikari bêje dost û hevkarên hev yê veşartî bûn. Loma Sovyet û Bîrîtanya artêşên xwe xistin Îranê. Bi ketina van artêşan ya 1941, Mihemed Riza Pehlewî, di dewsa bavê xwe de bû desthilat. Loma di wê demajoyê de, dewleta Îran polîtîka xwe ya li hember Kurdan bi temamî guhert; hinek qedexeyên li hember gelê Kurd hat rakirin û kesên hatibûn nefikirin disa bi şûnde hatin veşandin.

Gava ku artêşên Sovyet û Bîrîtanya ketin Îranê, herdû dewlet jî bi Îranê re peymanek îmze kirin: Li gorî wê peymanê, artêşên herdû dewletan jî piştî şer herî pir di hundir şeş heyvan de wê Îranê terk bikin. Loma ew di dema dagîrîya Îranê de, ji xeynî Azerbaycan û Mahabadê, têkelî rêvebirina karê dewleta Îranê, yê hundur û derve nebûn.

Weke tê zanîn, hêza Sovyetê ya dikeve Azerbaycan û Kurdîstana Rojhilat, xwe wek hêzek azadîxwaz û pişgirê gelê bindest rê da. Loma ji alî herdû gelan bi kêf û şahî hatin pêşwazîkirin.

Piştî ku hêza Sovyetê ket herêma Kurdîstanê, ji bo ku xwe hêzek demî didît û pirs-girêkên girîng dernekeve pêşîya wan, diviyabû bi gelên xwecî yê herêmê re têkilîyên xweş deynin. Loma Karbidestê dewleta Sovyetê, têkelîyên xwe bi rewşenbîr, axa, şêx û serokeşîrên Kurd re danîn û wan vexwendî Sovyetê kirin. Li ser wê daxwazê civata Kurd, heyetek şand Azerbaycana Sovyetê. Piştî ku ew heyet veşartî, di 16 Îlon 1942 yan de, civînekê li dar dixin û bi navê Komeleyî Jîyaneweyî Kurd, bi kinahî Komel, rêxistînekê ava dikin. Komel di demek kin de bi hêz dibe û bi navê Niştîman rojnameyekê derdixe. Şeweyê Alarengîn yê dawîn û sirûda ey Reqîb jî ji alî rêxistina Komel ve tê amadekirin.

Di 1945 an de, karbidestên Azerbaycana Sovyetê, di bin serokatîya Qazî Mihemmed de disa heyetek Kurd, vexwendî Baku'yê dike. Serokwezîrê Komara Azerbaycanê Cafer Bakirof, ji heyeta Kurd re pêşniyara ku di hundir sînorên

Azerbaycanê de otonomîyekê bixwazin dike; lê heyeta Kurd vê pêşniyarê napejirîne. Piştî pêşniyara damezirandina Partîyek Demokratîk dike. Ji bo parastina xwe Kurd daxwaza alîkarîya çekan ji Bakirof dikin û Bakirof jî sozê dide ku wê çekan ji wan re bişîne.

Kurd bi bawerîya bi Sovyetê tevdigerin û biryarên xwe didin. Berpîrsên Kurd, di her

Brno û Martînî ku ji artêşa Îranê stendibûn, dide artêşa Kurd. Wê gavê hejmara leşkerên Komara Mahabadê digehîje 13.000 an.

Bi avabûna Komara Mahabad re, zimanê Kurdî dibe zimanê fermî yê yekemîn; dibistanên Kurdî hatin vekirin; pirtûk, kovar û rojnameyên bi Kurdî hatin çapkirin û weşandin. Tiyatroya Kurdî hat

îdarekirin kir. Ev pêşniyar bi Qazî Mihemmed maqûl hatibû, lê bi serê xwe nikaribû biryar bidaya. Piştî ku bi balyozê Sovyetê şewirî, balyoz, li hemberî wê pêşniyara Îranê derket; pejiwandina vîna li hemberî Komara Azerbaycanê wek îxanetekê şîrove kir. Lewra di vî warî de, di nava Azerbaycan û Komara Kurd de peymanek hebû.

Archi MahabadDi heyva Îlona 1946 an de, alîgirê Ataşeyê Emrîkî Archi Roosevelt, bajarê Mahabadê zîyaret kir; bi berpîrsên Komara Mahabadê re pewendî danî. Ji Kurdan pêşwazîyek baş dit. Wê gavê dibê ku "di rewşek werê de, Dewletên Emrîka yê Yekbûyî, ku nikaribe piştgirîya destxistinên Kurdan bike jî, tu egerek mafedar tune ye ku li

Sovyetê Haşîmov. Ew jî ji wan regot; "metirsin, tişt nîn e".

Di wê demê de, desthilata Kurd di bin serokatîya Qazî Mihemmed de, di 5 Berçîle 1946 an de ji bo parastina Mahabadê, komîtak şer ava dikin. Piştî biryara dewleta Îran ku têkevin herêma Komara Mahabadê, weke ku Sovyet tu helwestê rê nade, serokê eşîra Şikakan Umer Xan û hinek axayên din bi rêya balyozê Emrîka yê Tebrîzê ji desthilata Îranê re têt dikîşînin ku wê girêdayî wan bin.

Piştî ku Kurd, dinêrin artêşa Îranê ket Azerbaycanê û Sovyet bédeng dimîne, berevacî vîna jî Emrîka û Bîrîtanya, bi her awayî piştgirî û hevalbendîya dewleta Îran dikin, baş dizanin ku bi çekên xwe yê sivik nikarin bi artêşa Îran,

gavavêtina sîyasî de bi berpîrsên Sovyetê dişewirin. Loma ji bo têkilîyên Kurd û Sovyetê yê sîyasî û çandî bi rêkûpêk bimeşe, li ser daxwaza Kurdan, di Îlona 1945 an de, balyozê Sovyetê Haşîmov li Mahabadê komelak bi navê Navenda Têkilîyên Çandî vedike. Di Cotmeha 1945 an de jî, di bin serokatîya Qazî Mihemmed, Rêxistina Komel dicive û navê xwe wek Partîya Demokrat a Kurdîstanê diguhere.

Di Mijdara 1945 an de, Sovyet mekînak çapê diyarî Kurdan dike. Bi wê mekînekê gelek pirtûk, kovar û rojname têt çapkirin. Di wê demê de, dest bi derxistina rojname Kurdîstan jî têt kirin.

Azerbaycana Îranê, di 12 Berçîle 1945 an de, Komara xwe îlan dike û dixwazin Kurdîstan jî di hundir sînorê wan de wek herêmek otonom bêt dîtin, lê Kurd vê daxwazê red dikin. Pêşwayên Kurd, ji berpîrsên Sovyetê re dibên; "Tu kes nikare me zorgayî ketina bin desthelatîya netewak ji xwe bi şûndetir bike, heger em têkevin zorek werê, wê gavê em li hemberî desthilatîya Îran dernayên".

komara kurdîstanê2Di 22 Çile 1946 an de, piştî ku Qazî Mihemmed agahdarî dide berpîrsên Sovyetê, li Mahabadê li meydana Çarçîra Komara Mahabadê îlan dike. Ji bo parastina Komarê artêşeke netewî hat sazîkirin. Hêza Pêşmerge, cihê hêza polîs û leşkerên dewleta Faris girt. Wê gavê Mistefa Barzanî tevî 2000 pêşmergeyên xwe beşdarî artêşa Komarê bû. Karbidestên Sovyetê çekên sivik, li dora 5000 tufengên

avakirin û yekem car, jina Kurd, beşdarî jîyana sîyasî û çandî ya welat bû. Karmendên

Kurd, cihê yê Faris û Azerîyan girtin

Komara Mahabad, tenê li der û dora Mahabadê desthilatî dikir. Lê bajarên Bane, Serdeşt, Saqîz, Sine û Kermaşah'ê hîna di bin dagîrîya Îran û Bîrîtanya de bûn. Artêşa Kurd jî dixwest hemû bajarên Kurdîstanê rizgar bike. Bîrîtanya û Emrîka destûr nedida ku ev herêm têkevin destê Sovyetê. Loma her du dewletan jî bi îsrar dixwestin Sovyet ji Îranê derkeve.

Kurdîstan MahabadArtêşa Kurd biryar da ku êrîşî hêzên dagîrker yê li Saqîzê bike, lê berpîrsên Sovyetê bi tundî li hemberî wê daxwazê derketin û gotin; "bi tu warî em alîkarîya we nakin". Di buhara 1946 an de, Sovyet leşkerên xwe ji Îranê bi şûnde kişand.

Piştî ku Sovyetê artêşa xwe ji Azerbaycan û Kurdîstanê

kişand, bi daxwaza çareserkirina pirs-girêka Kurd ya bi aştî, dewleta Îranê Qazî Mihemmed, di tebaxa 1946 an de vexwendî Tahrânê kir. Serokwezîrê Îranê pêşniyara ku Kurdîstan di hundir sînorê Îranê de, ji alî walîyekî ve bêt

hemberî bidestxistinên Kurdan derkeve. Lê piştî du heyva ku dewleta Îran, biryara ku ji nû de Azerbaycan û Kurdîstanê dagîr bike stend, balyozê Emrîka George F. Allen bi daxwîyanîyekê piştgirîya wê helwesta Îran ya mêtinkar kir.

Dewleta Îran biryar girt ku di 12 Berçîle 1946 an de, leşker bişîne Azerbaycanê. Ji bo ku Sovyet wan neparast, kar-

loma ji bo ku xisarek mezin çê nebe, di 17 Berçîle 1946 an de bajarê Mahabadê radestî artêşa Îran dike.

Di 21 Berçîle 1946 an de, serokê artêşa Îran Hûmayûnî, 45 kes ji serok, rêvebir û karbidestên Komara Mahabad û Partîya Demokratîk Kurdîstanê, li avahîya beledîya Mahabadê dicivîne. Doza çekên ku Sovyetê dabûn wan û yê ku artêşa Kurd, ji artêşa Îran stendibûn, li wan dike û piştî civînekê, wan tevan davêje zîndanê.

Dewleta Îran, di 23 çîle 1947 an, bi darazek leşkerî ya ji raya giştî re veşirtî, pêşwayê Kurd Qazî Mihemmed, Birayê wî Evdilqadir Sadrî û pismamê wî Mihemmed Huseyîn Seyfî bi cezayê mirinê ceza dike û di 30 Adar 1947 an de tevî hevalbendên wan yê din wan bi dar dadikin.

Piştî ketina Komara Mahabad, hemû sazî, dezgeh û qanûnên dewleta Kurd hatin qedexekirin; pirtûk, kovar, rojnameyên Kurdî û prwerdeya bi zimanê Kurdî hat qedexekirin û zimanê fermî dîsa bû yê Farisî. portal.netewe.com

Gandiyê Kurdistanê

Erdnîgariya (cografeyaya) Kurdistanê, di sala 1639an de bi peymanana Qesrî Şêrîn di navbeyna Împaratoriya Osmanî û Farisî de bû du beş. Bi beşbûna Kurdistanê, jiyana neteweya kurd jî beş bû, mejî, serî, aqlê neteweya kurd jî ji hevûdu dûr ket. duwarên biyanîbûnê û eleqeyên qutbûyî bi ragehandina damezirandina Komara Kurdistanê ya Mehabadê ji holê radiibe.

Mirov dikare bibêje ku gelek federasyonên eşretên kurd û mîrîtiyên kurdan, ji gelek dewletên ku di sedsala 21an de jî jiyana xwe didomînin xurttir bûne û hîn ji xwediyê fonksiyoneke mezîna ya civakî bûne. Qazî Mihemed jî, ji malbateke wisa xurt hatibû dinyayê û tûgihîştibû.

Malbata Qazî Mihemed, malbateke herî navdar yê herêma Mukiryanê bû û li hemû herêmên Kurdistanê jî dihat naskirin. Qazî Mihemed wek endamekî rêzdar ê vî malbatê digel merivên xwe di damezirandina Komara Mehabadê de li rêzên pêşiyê cîh girtin.

Qazî Mihemed, kurê Qazî Elî yê kurê Qasimê Qazî ye. Diya wî jî ji Saqizê bû û ji eşîreta Fettullah Begî bû. Bavê wî qadî bû. Malbata Qazî Mihemed ji 400 salan zêdetir e ku li bajarê Mehabadê (Sablaxê) dijîn û di nav civatê de xwediyê giraniyeke civakî û çandî û entellektûelî ne. Ji malbata Qazî Mihemed re ne bes kurdan, di hemen demê de desthilatdar û berpirsên hukümetên Împaratoriya Faris û Şah Riza jî hurmet û rêz digirtin.

Bavê Pêşewayê kurd Qazî Elî, di sala 1930an de li Mehabadê rêxistineke kurdî bi navê "Bizava Mihemed" ava dike. Têkîlya ev bizav û bavê Pêşewa, bi Şoreşa Şêx Mihemed Xiyabanî ya li Tebrîzê hebûye. Bavê Qazî Mihemed di sala 1934an de çûye ser dilovaniya xwe.

Qazî Elî, xwediyê du zarokan bûye, yek ji wan Ebdulqasim Qazî bûye, ji aliyê xelkê de bi navê Sedrî Qazî tête naskirin. Sedrî Qazî ji aliyê gel de wek parlamenter hatîye hilbijartin û nifûzeke wî ya xurt hebûye. Piştî dawî lêhatina parlamentariya wî, bi pêşniyara Pêşewayê kurd Qazî Mihemed ji bona ku li Tehranê kar û xebatên siyasî bimeşîne, li wir niştecîh dibe.

Qazî Mihemed jî, di sala 1900î de, di nav ev malbata navdar û xwediyê nûfuzêke civakî û siyasî de tê dinyayê. Qazî Mihemed di salên biçûkiya xwe de dibistan û medreseyeke dînî ku navê wê "Kutabxane" bû, xwendiyê. Wek tê zanîn di wê demê de li Îranê ciyê perwerdeyê, medrese bûn.

Qazî Mihemed, beriya ku di ciyê bavê xwe de bibe qadî, di dezgeha mudirtiya weqfan de xebat kiriye. Lê bitaybetî piştî ku Qazî Mihemed bû qadî, qedir û qiymeta wî di nav gel de zêdetir bûye.

Ew him jî zanistiya kevn û him jî zanistiya nû ya modern agahdar bû. Ji bona vê jî hewildaneke wî ya îlîmî hebûye. Dîsa jî bona ku zimanê biyanî fêr bibe hewildaneke gelek xurt nîşan dide. Wî, ji derveyî zimanê kurdî, erebî, farisî, fransîzî, îngîlîzî û biçek jî rusî dizanîbûye.

Qazî Mihemed, piştî mirina bavê xwe bûye dadmendê bajarê Mehabadê. Qazî Mihemed ji bona ku ji karê çandî, zanistî, agahîya xelkê hez kiriye, beriya salên 1941an, du sal jî berpirsiyariya îdareya çandî ya bajarê Mehabadê kiriye, di vî qadê de xebateke gelek baş kiriye. Li Mehabadê yekem car dibistana keçan bi hewildana wî hatiye avakirin.

Ji bona vê jî dema ku ji bona Komara Kurdistanê ya Mehabadê makezagonê amade dikin, di makezagonê de mafên jinan ciyekî gelek girîng digre. Dîsa jî bona vî piştî damezirandina Komara Kurdistanê ya Mehabadê girîngiyeke mezîna dide pêşkevîna ziman, edeb û şanoya kurd.

JIYANA WÎ YA CIVAKÎ Û KOMELEYETÎ Û SIYASÎ...

Qazî Mihemed, di çareserkirina pirsgrêkên civakî û eşîrî de rolkî berçav tîne çîh. Gelek pirs û karên rojane yên xelkê, di dîwana wî de ku jê re digotin "Mehkeme" dihatin çareserkirin.

Qazî Mihemed, di destpêkê de nebûye damezrênerê Komeleya Jiyaneke Kurdistanê (Vejiyana Kurd-Je-Kaf/JK), lê bi Komeleyê re xwediyê pêwendiyê gelek xurt bûye û ji damezrênerên Komeleyê re rêz û hirmeta wî hebûye.

Berpirsiyarên Komeleyê, pêwendiya wî û Komeleyê têre nedîtine û xwestine ku ew bibe endamê Komeleyê. Wê demê bitaybetî hewil dane ku Qazî Mihemed bibe endamê Komeleyê. Ew jî di encam de dibe endam û berpirsiyarê Komeleyê.

Dema ku Îran ji aliyê dewletên biyanî ve hate dagirkirin, heyetên biyanî jî li bajarê Mehabadê dihatin ziyaretiya Qazî Mihemed, bi wî re rewşa siyasî ya wê demê û Kurdistanê qise dikirine.

Di destpêkê de daxwaza berpirsiyarên Yekîtiya Sovyetê ew bûye ku Partiya Demokrat a Kurdistanê (PDK) wek seksiyona Partiya Demokrat a Azerbeycanê ava bibe. Dema ku Qazî Mihemed û grubek hevalên wî çûn Azerbeycana Sovyetê, ev pîrsa di navbeyna wan de gelek bi tundî tê minaqeşekirin. Eger Qazî Mihemed û havalên wî ev nêrîna Sovyetê biecibandana, wê demê Komara Kurdistanê jî, diviya bû wek komareke serbixwe ava nebe, di nav sînorên sîyasî yên Komara Azerbeycana Îranê de bibe xwedî otonomiyeke cûda.

Qazî Mihemed û hevalên wî, biryar dan ku Partiya Demokrat a Kurdistan a Îranê ava bikin û di bin pêşengiya partiyê de, bi piştigiriya Kurdên beşên din û bi taybetî jî bi piştigiriya Mele Mistefa Barzanî û hevalên wî Komara Kurdistanê ya Mehabadê ava bikin.

Piştî ku Komara Kurdistanê ya Mehabadê ava bû, Qazî Mihemed bû serokê Komarê. Piştî ku Qazî Mihemed bû serokomarê yekem ê Kurdistanê, li tevayî Kurdistanê û li dinyayê bû kesekî navdar û aktorê sîyaseta Rojhilata Navîn.

Tê gotin ku Pêşewa Qazî Mihemed mirovekî gelek bi ferheng, dilsaf, xweşqise, evîndarê wêje û hûnerê bû. Wî bi dilsafiya xwe, bawerî bi desthilatdariya hov a Îranê anî û dil kete destê wan,

pişt re jî ew û serokên din yên Komara Kurdistanê hatin daleqandin.

Wasiyetnameya Qazî Mihemed ya dîrokî di nav neteweya kurd de ciyekî gelek girîng girt.

Qazî Mihemed di wasiyat-nameya xwe de ji kurdan re dibêje ku:

"Ji hevûdu re dijminatî nekin, hevûdu biparêzin û ji hevûdu re alîkar bin. Li hemberî zulm û zordariya dijmin xwe biparêzin, xwe nefiroşin dijmin. Dijmin heta ku karên xwe bi we bide kirin ji we re tehemmûl dike, piştî divê hûn bizanin ku hîç bawerî bi we nake û dilê wî bi we naşewite. Neteweya kurd jî, wek her miletekî ye û wek neteweyên din xwediyê tû kêmasiyê nîne. Heta neteweya kurd ji aliyê egîdî, xîret de ji gelek neteweyên azad jî pêştir e. Neteweya kurd jî wek neteweyên din yên ji bin esaretê xelas bûne. Divê hûn jî wek neteweyên din ji bin esaretê derkevin û azad bibin. Lê hûn li hemberî hevûdu zikreş nebin, xwe

parastin. Beriya vî du-sê salan biryar dan ku Îran bibe dewleteke federal û Kurdistan jî bibe herêmeke federe.

Damezirandina Komeleyê û PDK a Îranê

Li Rojhilatê Kurdistanê, neteweya kurd ji bona ku mafên xwe yên neteweyî werbigre di sala 1921an de li jêr rêberiya Simko Axa serhildanê dest pê kir. Simko Axa, di demeke kurt de hemû Rojhilatê Kurdistanê azad kir. Hezar mixabin, bi fenûfût û xapandina dewleta Îranê Simko Axa dil ket û li Şînoyê hate daleqandin.

Piştî serhildana Simko Axa, li Rojhilatê Kurdistanê talan, hovîtî û zulmê dest pê kir û heta sala 1940î domand.

PDKa Îranê, di 25ê Tîrmeha sala 1945an de, bi destê Qazî Mihemed û 60 hevalên wî ava bû.

Avabûna Komara Kurdistanê...

Di jiyana Qazî Mihemed de avabûna Komara Kurdistanê a Mehabadê bûyereke gelek bingeşî ye. Li Îranê di dawiya sala 1945an

Mihemedî jî di bin serokatiya Hecî Bab Şêx de hikumetê ava kir. Hikumet jî 13 wezîran pêk dihat.

Hikumeta Komarê, ala Kurdistanê ya ku di sala 1919an de li Stenbolê ji aliyê Komela Teşkilatî Îçtîmaiye ya Kurd ve hatibû qebûl kirin, pejirand.

Hilweşandina Komarê û Mele Mistefa Barzanî...

Komara Kurdistanê 11 mehan li ser piya ma. Piştî dewletên ku li ser axa Îranê desthilatdar bûn, di nav xwe de ji bona parvekirina dinyayê li ser peymanê nû li hevûdu kirin. Yekîtiya Sowyetê xwe ji Îranê vekişand û piştigiriya xwe ya bo Komara Kurdistanê û Ezerbeycanê jî qut kir.

Hikumeta merkezî ya Îranê êriş bir ser Komara Kurdistanê. Diyar bibû ku li hemberî êrişên dewleta kolonyalist û hêzên leşkerî, kurd nikarin rawestin. Di vî qonaxê de gengeşiya rewşa nû dest pê kir.

Mele Mistefa Barzanî, di sala 1943ê de li Başûrê Kurdistanê pêşengiya serhildaneke millî kiribû. Hezar mixabin ku di encama êrişên Îngîlîz û Iraqê de şikest xwar û mecbur bû ku ew û hevalên xwe derbasî Rojhilatê Kurdistanê bibin. Wek Mele Mistefa Barzanî bi xwe jî behs dike, li Rojhilata Kurdistanê dikevin bin xizmeta neteweya kurd.

Mele Mistefa Barzanî û hevalên wî jî di damezirandina Komara Kurdistanê de rolkî girîng lîstin, di bin serokatiya Komarê de wek xebatkar, leşker û serleşkeran kar kirin, tu caran pêşengiya xwe dernexistin pêş.

Mele Mistefa Barzanî ji bona ku rewşa dawî bi Pêşewayê Kurd re qise bike, di êvara 16. 12. 1946an de hevdîtineke dawî bi wî re pêk tîne. Dixwaze ku bizane Pêşewayê kurd dê çi bike. Di vî hevdîtînê de Qazî Mihemed ji Barzanî re dibêje: "Ji bona ku zêde xwîn nerije, miletê min zarar nebîne, ezê xwe bidim destê dijmin." Di eynî hevdîtînê de diyar dike ku Barzanî bi xwe jî zarar nebîne û Îranê terk bike.

Mistefa Barzanî di heman hevdîtînê de Ala Kurdistanê jî teslîm digre, piştî meşeke dirêj û şerekî dijwar derbasî Yekîtiya Sowyetê dibe.

Dîketa Serokên Komarê û Dadgehkirina Wî...

Komara Kurdistanê piştî êrişê leşkerî ya dijwar hate rûxandin. Serokên wê jî, Qazî Mihemed, Seyfî Qazî û Sadrî Qazî di 20.12.1946an de ji aliyê dewleta Îranê ve hatin girtin. Dîlgirtina wan, neteweya kurd ji qetlîama dewleta Îranê xelas nekir.

Belê Qazî Mihemed Gandiyê Kurdistanê bû. Hezar Mixabin Îran ne Engîlîstan bû.

Qazî Mihemed û serokên din yên Komara Kurdistanê di dadgehê de bi awayekî nehiqûqî hatin darizandin. Qazî Mihemed, mafê neteweya kurd, meşrûbûna Komara Kurdistanê ya Mehabadê, ala û surûda Kurdistanê gelek aşkere parast.

Hezar mixabin piştî dadgeheke bêhiqûqî Qazî Mihemed, Seyfî Qazî û Sadrî Qazî bi lezûbez di 31. 3. 1947-an de li Meydana Çarçiraya hatin daleqandin.

İbrahîm GÜÇLÜ

nefiroşin dijmin û tehemmûlê hevûdu bikin... Dijminên kurdan ji kîjan rengî û kîjan neteweyan dibin bila bibin, her dem dijmin in, bê wîjdan in, zulmîkar in, dê bixwaze bi destê we, we bikuje. Dijmin dê we bêşexsiyet bike, dê bixwaze bi hîle û derewan we, bi destê we bide kuştin... Divê heta ku em ji esaretê xelas û azad nebin, divê xebat û têkoşîna me bidomîne. Eger dewleta we hebe, hûn azad bin, wê demê hûn dibin xwediyê her tiştekî; xwediyê mal, welat, erd, namûs û mûlk."

Qazî Mihemed ji bona jiyanekê hevmişterek ya wekhev bi gelên din re hewil dida, dixwast ku di navbeyna neteweya kurd û faris û gelên din yên Îranê de peymaneke nû, makezagonêke plûral û demokrat pêk bê, gelên Îranê bi hev re di nav sistemeke demokrat de wekhev bijin.

Hezar mixabin desthilatdarên Îranê jî vî helwestê sîd wernagrin. Digel vî yekê ev jî derdixole ku derdê Qazî Mihemed û gelê Kurdistanê ne ew e ku bi Îranê re şer bikin û bi her awayî ji Îranê veqetin. Lê hezar mixabin Îranê ev rastiya fahm nekirine. Piştî ku Komara Kurdistanê ya Mehabadê bi zulim û zordarî hat rûxandin, berpirsiyariya Partiya Demokrat ya Kurdistana Îranê dîsa jî heta salên dawî şiyara "Ji Îranê re demokrasi û jî Kurdistanê re otonomî"

de neteweya Azerî serhilda û bajarê Tebrîzê xiste bin kontrola xwe. Di 11yê meha 1945an de Komara Otonom a Azerbeycanê ava bû. Kurdan jî hem bi xurtî piştigiriya wan kirin û hem jî Kurdistan azad kirin.

Pêşewa Qazî jî di 22. 01. 1946an de li meydana Çarçirayê damezirandina Komara Kurdistanê ragehand. Di dema ragehandina damezirandina Komara Kurdistanê ya Mehabadê de, Qazî Mihemed di axavtina xwe de wusa digot:

"Kurdistan xwedî ciyekî stratejî û erdnîgariya (cografeyaya) taybet e ku gelê kurd her tim û bi bê wê hindê ku netewe û miletekî din di navbera wan de mesafe çêbike û wan ji hev biqetîne, tev bi hev re têde dijîn û tê de xwedî malikiyeta xwe ya millî ne. Ser bihurî û dîroka wan ya derbasbûyî yek e û bi gîştî têde hevpar in. Kurd, xwedî edeb û edet û nerîten netewî yên wisa ne ku bi ti rengan, sedemên cûr bi cûr û ti bûyereke nekariye sistiyek di nava bîngeh û binaxê mileta wan de peyda bike..."

ALA MEHABADÊ JI STENBOLÊ HAT

Qazî Mihemed, li ser navê PDKa Îranê û wek serokê gîştî yê Komara Kurdistanê di axavtina xwe de damezirandina partiyê jî îlan kir. Pişt re Komîteya gîştî ya partiyê civiya, Qazî Mihemed wek serokomar hilbijartin. Qazî

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Aa

av

Ev çiyê? Ev **ave**.
Bu nêdir? Bu sudur.
Что это? Это вода.
What is it? It is water.

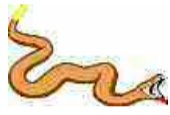
diran

Ev çiyê? Ev **dirane**.
Bu nêdir? Bu dişdir.
Что это? Это зуб.
What is it? It is a tooth.

agir

Ev çiyê? Ev **agire**.
Bu nêdir? Bu oddur.
Что это? Это огонь..
What is it? It is fire.

mar

Ev çiyê? Ev **mare**.
Bu nêdir? Bu ilandır.
Что это? Это змея..
What is it? It is a snake.

Bb

bizin

Ev çiyê? Ev **bizine**.
Bu nêdir? Bu keçidir.
Что это? Это коза.
What is it? It is goat.

balon

Ev çiyê? Ev **balone**.
Bu nêdir? Bu şardır.
Что это? Это шар.
What is it? It is a balon.

bacan

Ev çiyê? Ev **bacane**.
Bu nêdir? Bu pomidordur.
Что это? Это помидор.
What is it? It is a tomato.

otomobil

Ev çiyê? Ev **otomobile**.
Bu nêdir? Bu maşındır.
Что это? Это машина.
What is it? It is a car.

Cc

taC

Ev çiyê? Ev **taCe**.
Bu nêdir? Bu tacdır.
Что это? Это корона.
What is it? It is a crown.

canî

Ev çiyê? Ev **canie**.
Bu nêdir? Bu daydır.
Что это? Это жеребенок.
What is it? It is a horse.

cûcîk

Ev çiyê# Ev **cûcike**.
Bu nêdir? Bu cücədir.
Что это? Это цыпленок.
What is it? It is a chicken.

finCan

Ev çiyê# Ev **finCane**.
Bu nêdir? Bu fincandır.
Что это? Это чашка.
What is it? It is a cup.

Çç

çav

Ev çiyê? Ev **çave**.
Bu nêdir? Bu gözür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is an eye.

çêlek

Ev çiyê? Ev **çêleke**.
Bu nêdir? Bu inəkdir.
Что это? Это корова.
What is it? It is cow.

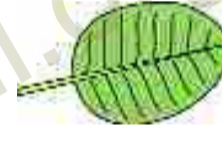
defter

Ev çiyê? Ev **deftere**.
Bu nêdir? Bu dəftərdır.
Что это? Это тетрадь.
What is it? It is a copybook.

dar

Ev çiyê? Ev **dare**.
Bu nêdir? Bu ağacdır.
Что это? Это дерево.
What is it? It is a tree.

belg

Ev çiyê? Ev **belge**.
Bu nêdir? Bu yapraqdır.
Что это? Это лист.
What is it? It is a leaf.

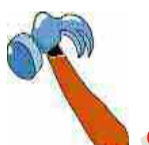
elok

Ev çiyê? Ev **eloke**.
Bu nêdir? Bu hinduşqadır.
Что это? Это индюк.
What is it? It is a turkey.

çaynîk

Ev çiyê? Ev **çaynîke**.
Bu nêdir? Bu çaynıkdır.
Что это? Это чайник.
What is it? It is a teapot.

çakûç

Ev çiyê? Ev **çakûçe**.
Bu nêdir? Bu çəkicdir.
Что это? Это молоток.
What is it? It is hammer.

dest

Ev çiyê? Ev **deste**.
Bu nêdir? Bu əldır.
Что это? Это ладонь.
What is it? It is a hand.

dil

Ev çiyê? Ev **dile**.
Bu nêdir? Bu ürəkdir.
Что это? Это сердце.
What is it? It is a heart.

ker

Ev çiyê? Ev **kere**.
Bu nêdir? Bu ulaqdır.
Что это? Это осёл.
What is it? It is a donkey.

zebeş

Ev çiyê? Ev **zebeşe**.
Bu nêdir? Bu qarğızdır.
Что это? Это арбуз..
What is it? It is a water melon.

Êê

êleg

Ev çiyê? Ev **êlege**.
Bu nêdir? Bu jiletđır.
Что это? Это жилет.
What is it? It is a jumper.

hêk

Ev çiyê? Ev **hêke**.
Bu nêdir? Bu yumurtadır.
Что это? Это яйцо.
What is it? It is an egg.

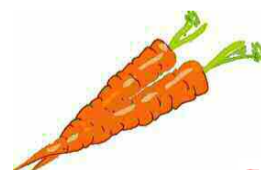
fîl

Ev çiyê? Ev **fîle**.
Bu nêdir? Bu fildir.
Что это? Это слон.
What is it? It is an elephant.

fîrok

Ev çiyê? Ev **fîroke**.
Bu nêdir? Bu təyyarədir.
Что это? Это самолёт.
What is it? It is a plane.

gizêr

Ev çiyê? Ev **gizêre**.
Bu nêdir? Bu kökdür.
Что это? Это морковь.
What is it? It is a carrot.

gêzî

Ev çiyê? Ev **gêziye**.
Bu nêdir? Bu süpürgədir.
Что это? Это веник.
What is it? It is a broom.

pê

Ev çiyê? Ev **pêye**.
Bu nêdir? Bu ayaqdır.
Что это? Это пятка.
What is it? It is a heel.

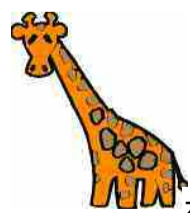
kêr

Ev çiyê? Ev **kêre**.
Bu nêdir? Bu bıçaqdır.
Что это? Это нож.
What is it? It is a knife.

fînd

Ev çiyê? Ev **fînde**.
Bu nêdir? Bu şamdır.
Что это? Это свеча.
What is it? It is a candle.

zerafe

Ev çiyê? Ev **zerafeye**.
Bu nêdir? Bu zürafədir.
Что это? Это жираф.
What is it? It is a giraffe.

gore

Ev çiyê? Ev **goreye**.
Bu nêdir? Bu corabdır.
Что это? Это носки.
What is it? It is a stocking.

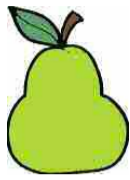

guh

Ev çiyê? Ev **guhe**.
Bu nêdir? Bu qulaqdır.
Что это? Это ухо..
What is it? It is an ear.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Hh

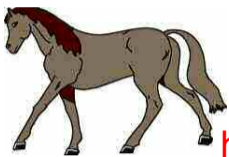
hirmê

Ev çîye? Ev hirmêye.
Bu nêdir? Bu armuddur.
Что это? Это груша.
What is it? It is a pear.

hirç

Ev çîye? Ev hirçe.
Bu nêdir? Bu ayıdır.
Что это? Это медведь.
What is it? It is a bear.

hesp

Ev çîye? Ev hespe.
Bu nêdir? Bu atdır.
Что это? Это лошадь.
What is it? It is a horse.

hêştir

Ev çîye? Ev hêştire.
Bu nêdir? Bu dævêdir.
Что это? Это верблюд.
What is it? It is a camel.

li

dil

Ev çîye? Ev dile.
Bu nêdir? Bu ürêkdir.
Что это? Это сердце.
What is it? It is a heart.

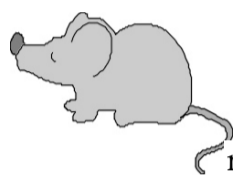
lepik

Ev çîye? Ev lepîke.
Bu nêdir? Bu əlcəkdir.
Что это? Это перчатки.
What is it? It is gloves.

ling

Ev çîye? Ev lînge.
Bu nêdir? Bu qıçdır.
Что это? Это нога.
What is it? It is a leg.

mişk

Ev çîye? Ev mişke.
Bu nêdir? Bu siçandır.
Что это? Это мышь.
What is it? It is a mouse.

îi

dîk

Ev çîye? Ev dîke.
Bu nêdir? Bu xoruzdur.
Что это? Это петух.
What is it? It is a cock.

îsot

Ev çîye? Ev îsote.
Bu nêdir? Bu bibardır.
Что это? Это перец.
What is it? It is a pepper.

gustîl

Ev çîye? Ev gustîle.
Bu nêdir? Bu üzükdür.
Что это? Это кольцо.
What is it? It is a ring.

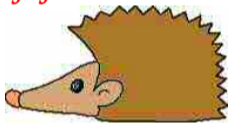

keştî

Ev çîye? Ev keştîye.
Bu nêdir? Bu gəmidir.
Что это? Это пароход.
What is it? It is a ship.

Jj

jûjî

Ev çîye? Evjûjiye.
Bu nêdir? Bu kirpidir.
Что это? Это ёжик.
What is it? It is a hedgehog.

roj

Ev çîye? Ev roje.
Bu nêdir? Bu günəşdir.
Что это? Это солнце.
What is it? It is the sun.

rojname

Ev çîye? Ev rojnameye.
Bu nêdir? Bu qəzetdir.
Что это? Это газета.
What is it? It is a newspaper.

kevjal

Ev çîye? Ev keviale.
Bu nêdir? Bu xərcəngdir.
Что это? Это краб.
What is it? It is a crayfish.

Kk

birek

Ev çîye? Ev bireke.
Bu nêdir? Bu mişardır.
Что это? Это пила.
What is it? It is a saw.

kûsî

Ev çîye? Ev kûsiye.
Bu nêdir? Bu bağadır.
Что это? Это черепаха.
What is it? It is a tortoise.

lêv

Ev çîye? Ev lêve.
Bu nêdir? Bu dodaqdir.
Что это? Это губы.
What is it? It is a lip.

lîmon

Ev çîye? Ev lîmone.
Bu nêdir? Bu limondur.
Что это? Это лимон.
What is it? It is a lemon.

kund

Ev çîye? Ev kunde.
Bu nêdir? Bu bayquşdur.
Что это? Это сова.
What is it? It is an owl.

kevçî

Ev çîye? Ev kevçîye.
Bu nêdir? Bu qaşığıdır.
Что это? Это ложка.
What is it? It is a spoon.

xezal

Ev çîye? Ev xezale.
Bu nêdir? Bu seyrandır.
Что это? Это джейран.
What is it? It is a deer.

kûlî

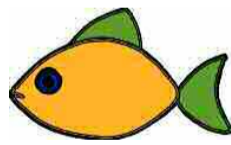
Ev çîye? Ev kûliye.
Bu nêdir? Bu çəyirtkədir.
Что это? Это саранча.
What is it? It is a grasshopper.

Mm

mûz

Ev çîye? Ev mûze.
Bu nêdir? Bu banandır.
Что это? Это банан.
What is it? It is a banana.

masî

Ev çîye? Ev masîye.
Bu nêdir? Bu balıqdır.
Что это? Это рыба.
What is it? It is fish.

gamêş

Ev çîye? Ev gamêşe.
Bu nêdir? Bu samışdır.
Что это? Это буйвол.
What is it? It is a buffalo.

meymûn

Ev çîye? Ev meymûne.
Bu nêdir? Bu meymundur.
Что это? Это обезьяна.
What is it? It is a monkey.

Nn

nan

Ev çîye? Ev nane.
Bu nêdir? Bu çörəkdir.
Что это? Это хлеб.
What is it? It is bread.

trên

Ev çîye? Ev trêne.
Bu nêdir? Bu qatardır.
Что это? Это поезд.
What is it? It is a train.

hûrbivîn

Ev çîye? Ev hûrbivîne.
Bu nêdir? Bu zərrəbındır.
Что это? Это лупа.
What is it? It is a magnifying-glass.

reng

Ev çîye? Ev reñge.
Bu nêdir? Bu boyadır.
Что это? Это краска.
What is it? It is a colour.

Oo

ode

Ev çîye? Ev Odeye.
Bu nêdir? Bu otaqdır.
Что это? Это комната.
What is it? It is a room.

otobûs

Ev çîye? Ev Otobûse.
Bu nêdir? Bu avtobusdur.
Что это? Это автобус.
What is it? It is a bus.

sol

Ev çîye? Ev sole.
Bu nêdir? Bu ayaqqabıdır.
Что это? Это обувь.
What is it? It is a shoe.

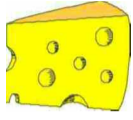

top

Ev çîye? Ev tOpe.
Bu nêdir? Bu topdur.
Что это? Это мяч.
What is it? It is a ball.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Pp

penîr

Ev çiyey? Ev penîre.
Bu nədir? Bu pendirdir.
Что это? Это сыр.
What is it? It is a cheese.

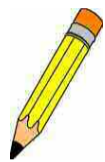
pîvaz

Ev çiyey? Ev pîvaze.
Bu nədir? Bu soğandır.
Что это? Это лук.
What is it? It is an onion.

perçemek

Ev çiyey? Ev perçemeye.
Bu nədir? Bu yarasadır.
Что это? Это летучая мышь.
What is it? It is a bat.

pênûs

Ev çiyey? Ev pênûse.
Bu nədir? Bu qələmdir.
Что это? Это карандаш.
What is it? It is a pencil.

Qq

beq

Ev çiyey? Ev beqe.
Bu nədir? Bu qurbağadır.
Что это? Это лягушка.
What is it? It is a frog.

Ev çiyey? Ev qaze.
Bu nədir? Bu qazdır.
Что это? Это гусь.
What is it? It is a goose.

meqes

Ev çiyey? Ev meqese.
Bu nədir? Bu qaçıdır.
Что это? Это ножницы.
What is it? It is a scissors.

portqal

Ev çiyey? Ev portqale.
Bu nədir? Bu portağaldır.
Что это? Это апельсин.
What is it? It is an orange.

Rr

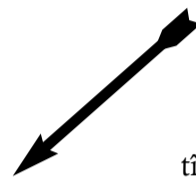
şêr

Ev çiyey? Ev şêre.
Bu nədir? Bu şirdir.
Что это? Это лев.
What is it? It is a lion.

kêwrîşk

Ev çiyey? Ev kêwrîške.
Bu nədir? Bu dovşandır.
Что это? Это заяц.
What is it? It is a rabbit.

tîr

Ev çiyey? Ev tîre.
Bu nədir? Bu oxdur.
Что это? Это стрела.
What is it? It is an arrow.

rovî

Ev çiyey? Ev roviye.
Bu nədir? Bu tülküdür.
Что это? Это лиса.
What is it? It is a fox.

Ss

sêv

Ev çiyey? Ev sêve.
Bu nədir? Bu almadır.
Что это? Это яблоко.
What is it? It is an apple.

stêrk

Ev çiyey? Ev stêrke.
Bu nədir? Bu ulduzdur.
Что это? Это звезды.
What is it? It is a star.

şûr

Ev çiyey? Ev şûre.
Bu nədir? Bu qılıncdır.
Что это? Это меч.
What is it? It is a sword.

şeh

Ev çiyey? Ev şeye.
Bu nədir? Bu daraqdır.
Что это? Это гребешок.
What is it? It is a comb.

tiîr

Ev çiyey? Ev tiriye.
Bu nədir? Bu üzümdür.
Что это? Это виноград.
What is it? It is a grape.

tûtî

Ev çiyey? Ev tûtiye.
Bu nədir? Bu tutuquşudur.
Что это? Это попугай.
What is it? It is a parrot.

se

Ev çiyey? Ev seye.
Bu nədir? Bu itdir.
Что это? Это собака.
What is it? It is a dog.

sêvik

Ev çiyey? Ev sêvike.
Bu nədir? Bu kartofdur.
Что это? Это картофель.
What is it? It is a potato.

şîr

Ev çiyey? Ev şîre.
Bu nədir? Bu süddür.
Что это? Это молоко.
What is it? It is a milk.

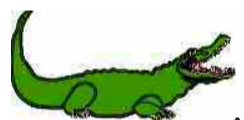
şûşe

Ev çiyey? Ev şûşeye.
Bu nədir? Bu şüşədir.
Что это? Это стекло.
What is it? It is a glasses.

pirtûk

Ev çiyey? Ev pirtûke.
Bu nədir? Bu kitabdır.
Что это? Это книга.
What is it? It is a book.

tîmsah

Ev çiyey? Ev tîmsahe.
Bu nədir? Bu tîmsahdır.
Что это? Это крокодил.
What is it? It is a crocodile.

Uu

utî

Ev çiyey? Ev utiye.
Bu nədir? Bu ütüdür.
Что это? Это утюг.
What is it? It is an iron.

guh

Ev çiyey? Ev guhe.
Bu nədir? Bu qulaqdır.
Что это? Это ухо.
What is it? It is an ear.

Ûû

bilûr

Ev çiyey? Ev bilûre.
Bu nədir? Bu tütəkdir.
Что это? Это свирель.
What is it? It is a pipe.

brûsk

Ev çiyey? Ev brûske.
Bu nədir? Bu ıldırımır.
Что это? Это молния.
What is it? It is a lightning.

Vv

çav

Ev çiyey? Ev çave.
Bu nədir? Bu gözür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is an eye.

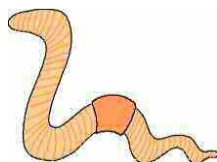
keVok

Ev çiyey? Ev keVoke.
Bu nədir? Bu göyörçindir.
Что это? Это голубь.
What is it? It is a pigeon.

gul

Ev çiyey? Ev gule.
Bu nədir? Bu güldür.
Что это? Это цветы.
What is it? It is a flower.

kurm

Ev çiyey? Ev kurme.
Bu nədir? Bu qurddur.
Что это? Это червяк.
What is it? It is a worm.

çûk

Ev çiyey? Ev çûke.
Bu nədir? Bu quşdur.
Что это? Это птица.
What is it? It is a sparrow.

dupişk

Ev çiyey? Ev dupişke.
Bu nədir? Bu əqrəbdir.
Что это? Это скорпион.
What is it? It is a scorpion.

bivir

Ev çiyey? Ev bivire.
Bu nədir? Bu baltadır.
Что это? Это топор.
What is it? It is an axe.

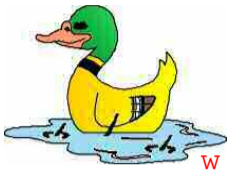

berçavik

Ev çiyey? Ev berçavike.
Bu nədir? Bu eynəkdir.
Что это? Это очки.
What is it? It is glasses.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Ww

w erdek

wêne

Ev çîye? Ev werdeke.
Bu nêdir? Bu ökdêkdir.
Что это? Это утка
What is it? It is a duck.

Ev çîye? Ev wêneye.
Bu nêdir? Bu şekildir.
Что это? Это картина
What is it? It is a map.

ew r

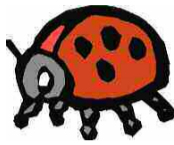

kew

Ev çîye? Ev ewre.
Bu nêdir? Bu buluddur.
Что это? Это туча.
What is it? It is a cloud.

Ev çîye? Ev kewe.
Bu nêdir? Bu kèklikdir.
Что это? Это цесарка
What is it? It is a partridge.

Xx

xalxalok

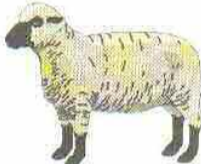
xanî

Ev çîye? Ev xalxaloke.
Bu nêdir? Bu arabüzendir.
Что это?
Это божья коровка.
What is it? It is a lady-bird.

Ev çîye? Ev xanîye.
Bu nêdir? Bu evdir.
Что это? Это дом.
What is it? It is a home.

xaç

berx

Ev çîye? Ev xaç e.
Bu nêdir? Bu xaçdır.
Что это? Это крест.
What is it? It is a cross.

Ev çîye? Ev berxe.
Bu nêdir? Bu quzudur.
Что это? Это баран.
What is it? It is a sheep.

Yy

xîyar

heyve

Ev çîye? Ev xîyare.
Bu nêdir? Bu xiyardır.
Что это? Это огурец.
What is it?
It is a cucumber.

Ev çîye? Ev heyve.
Bu nêdir? Bu aydır.
Что это? Это луна.
What is it? It is a moon.

1

yek

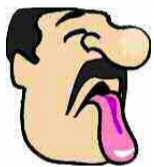

çiya

Ev çîye? Ev yeke.
Bu nêdir? Bu birdir.
Что это? Это единица.
What is it? It is a one.

Ev çîye? Ev çiyaye.
Bu nêdir? Bu dağdır.
Что это? Это горы.
What is it? It is a mountain.

Zz

ziman

zengil

Ev çîye? Ev zimane.
Bu nêdir? Bu dildir.
Что это? Это язык.
What is it? It is a tongue.

Ev çîye? Ev zengile.
Bu nêdir? Bu zengidir.
Что это? Это звонок.
What is it? It is a bell.

zerik

derzi

Ev çîye? Ev zerike.
Bu nêdir? Bu vedrêdir.
Что это? Это ведро.
What is it? It is a bucket.

Ev çîye? Ev derziye.
Bu nêdir? Bu iynêdir.
Что это? Это игла.
What is it? It is a needle.

ALFABÊ

N b/s	KURDÎ		Azerî	DİKARÎ BIXWÎNÎ
	ya bi tîpên latinî	ya bi tîpên kirilî	Latinî	
1	Aa	Aa	Aa	Artêş, armanc, av, agir, azadî, adar, azerî, aram, artêş,
2	Bb	Бб	Bb	Bazîd, beran, berf, Baran, ba, bahoz, berbang, bedew, berx
3	Cc	Цц	Cc	Cûdî, cêr, ceş, Decle, Cefer, Cemîl, cêv, Cello,
4	Çç	Чч	Çç	Çekdar, çem, çar, çepik, çav, çeleng, çil,
5	Dd	Дд	Dd	Dayîk, dewr, dar, dest, Dara, dû, deh, defter, don, dîwar, dinê
6	Êê	Ее	Ee	Êlnûr, êvar, êzîng, êş, êlek, Êldar,
7	Ee	Яя	Əə	Enî, ewr, erê, Ewreman, Elî, elek, Elegez, Erzurum,
8	Ff	Фф	Ff	Ferat, frtone, Fariz, fil, fûtbol, Ferman, Firat, Fatma
9	Gg	Гг	Gg	Gerîlla, Gebar, genim, gellî, germ, golig, gore, goh
10	Hh	Нн	Hh	Hewlêr, havîn, hirç hêsir, hewar, havîn, hurmê, hesp
11	Îî	Ии	Ii	Îsal, îni, bîr, pîr, sîr, Îdrîs, Îsa, îcar, valî, Îbrahîm, Îran
12	Ii	Ьь	Iı	Kirin, birin, firîn, kirîn, Miraz, mirin, minminîk,
13	Jj	Жж	Jj	Jîyan, jûjî, Nûjîn, jor, jêr, jehr, jale, jajik, Janna,
14	Kk	Кк	Kk	Kurdistan, karker, kevan, Kemal, Kerkuk, Kerem, kelem
15	Ll	Лл	Ll	Lûr, legleg, gul, bilbil, dil, Laliş, Lêyla, lazim, lempe, limon
16	Mm	Мм	Mm	Mîdîa, merd, mêr, mêvan, masî, meş, Misir,
17	Nn	Нн	Nn	Nan, nêrî, nig, Nîva, nevî, ner, nav, nas, hinar, Hesên,
18	Oo	Оо	Oo	Osê, Oskan, dor, sor, Oric, ode, orxan, Oslo, Duhok
19	Pp	Пп	Pp	Par, piling, pîr, pola, pis, Paşa, Perîşan, pitî, petek, perçe
20	Qq	Qq	-	Quling, qawe, qîr, qelem, qaîş, qat, qeysî, Qasim, qesir, qend
21	Rr	Рр	Rr	Ro, Rostem, zer, ber, gerîlla, reş, ru, rast, ram, aram, zirav
22	Ss	Сс	Ss	Serok, Sîpan, Sencar, sêv, sor, sût, serî, saz, serbaz, Sefer, sê
23	Şş	Шш	Şş	Şoreş, şev, şe, şene, şêr, şûr, şapik, şalik, şirîn, sekir, şewaq
24	Tt	Тт	Tt	Tîr, tîrêj, tam, tas, tî, tendûr, Temam, temaşe, tîfing, top,
25	Ûû	Уу	Uu	Kûr û dûr, pênuş, hûr, şûr, nûr, bûyîn, çûyîn, bûyar
26	Ûu	Юю	Ûü	Gul, sur, dudu, guh, buhur, kurd, Kurdistan, guhdar, nuh
27	Vv	Вв	Vv	Vala, vrvêşî, vira, vîalî, av, valî, vajî, Vagîf, Van, vala, eva
28	Ww	Ww	-	War, welat, Weçîh, weşandin, Xwedê, Wezîr, Wekîl, walî
29	Xx	Хх	Xx	Xiyal, xewn, xanî, xurtî, Xelîl, xalo, xatî, Xalid, xaç, xêr, xas
30	Yy	Йй	Yy	Yasin, Yusif, Yagub, Yasemen, yeqîn, Yehya, yarmarka
31	Zz	Зз	Zz	Zozan, zer, zêr, zor, zengil, zend, zîv, zelal, Zîver, zêytûn

Ликвидация террористической ячейки в Дияле и Салах-эд-Дине

Федеральное агентство разведки и расследований МВД сообщило о задержании 4 террористов, которые представляли

ячейку поддержки террористической организации ИГИЛ. Агентство заявило сегодня, в четверг, что ему удалось «ликвидировать террористическую ячейку, состоящую из четырех разыскиваемых террористов в соответствии с положениями статьи 4 Закона "О терроризме" за их принадлежность к террористическим бандам ИГИЛ». После формирования специализированной работы бригады и последующей деятельности, которая длилась несколько дней, результат не заставил себя ждать. В отдельных районах Салах-эд-Дина и Аль-Руб в провинции Дияла были задержаны 4 террориста». В заявлении указывалось о фиксации первоначальных заявлений арестованных, где они признались в принадлежности к этим преступным группировкам и участии в ряде террористических операций против силовиков и граждан. В отношении арестованных были приняты необходимые правовые меры для получения ими справедливого наказания.

ПСКмедиа

Ahmet Türk: Devlet bize tuzak kurdu!

Tutuksuz yargılanan siyasetçi Ahmet Türk: "Çözüm Süreci başlamadan önce dönemin MİT Müsteşarı Emre Taner ile görüşme yaptık. Başbakan bizi davet etti, süreç başladı. Bir taraftan devlet açılım yapmak için bizden destek isteyecek ve bir taraftan tuzak kuracak."

İŞİD'in Kobanê'ye yönelik saldırılarına karşı 6-8 Ekim 2014'te gerçekleşen eylemler gerekçe gösterilerek Halkların Demokratik Partisi (HDP) eski Eş Genel Başkanları, Merkez Yürütme Kurulu (MYK) üyelerinin de aralarında bulunduğu 22'si tutuklu 108 ismin yargılandığı Kobanê Davası'nın 11'inci grup duruşmaları öğleden sonra devam etti.

Duruşmaya Sincan Cezaevi'nde tutuklu bulunan siyasetçiler salonda hazır bulundu, farklı cezaevindeki tutulan siyasetçilerde Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi (SEG-BİS) ile duruşmaya katıldı.

Duruşma Kürt siyasetçi Ahmet Türk'ün savunmasıyla sürdü. Kürsüden savunma yapan Türk, uzun yıllar siyaset içerisinde bulunduğunu belirtti. Siyasette geçen 50 yıllık ömründe birçok haksız, hukuksuz uygulamalarla karşı karşıya kaldığını belirten Türk, "12 Eylül'leri Diyarbakır Zindanları yaşadık. O dönemin Genel Kurmay Başkanı 'Bunları Meclis'ten atacaksınız ya sokaklarda it gibi öldüreceksiniz' dedi. Dokunulmazlıklarımız kaldırıldı. Bugüne geldiğimiz de değişen bir şey yok. Baskılarla bizi siyasi demokratik siyasetten koparmaya çalıştılar. Kürt sorununun demokratik siyasetle çözülebileceğini inandığımız için bugüne kadar mücadele ettik. Belediye başkanlığına geçtikten bir gün sonra kayyımlar yerimize atandı. Bugünde haksız hukuksuz Kobanê davası ile karşı karşıyayız" dedi.

'Dünyaya Seslendik'

"İŞİD çetelerin vahşeti karşısında suskunluğumuz düşünülemezdi" diyen Türk, şunları söyledi: "O dönemde düşüncelerimizi ortaya koyduk. Çabalar gösterdik, tüm dünyaya seslendik. İŞİD çetelerinin gözden kaçmamasını, demokrasiye insan haklarına destek verilmesini istedik. İŞİD çeteleri şehitleri yıktı, yaktı insanları kaçırdı. Biz o dönem müdahil olduk ve vahşeti göstermek için çaba gösterdik.

Çözümler Karşı Tuzak

Çözüm süreci başlamadan önce dönemin MİT müsteşarı Emre Taner ile görüşme yaptık. Sayın Emine Ayna ile birlikte Başbakan bizi davet etti, bir süreç başladı. Ayla Akat Ata ile birlikte İmralı'ya Sayın Abdullah Öcalan ile görüşmek için gittik.

Bir yerde devlet açılım yapmak için destek isteyecek ve bize arkadan tuzak kuracak böyle bir dönem yaşıyoruz.

Diyarbakır Mitingi Hatırlatması

Bir düğünde iken, İçişleri Bakanı beni aradı ve Kandil'den bir heyet geleceğini söyledi. Silopi ve Habur arasında yüzbinleri bir tarlada bekledik ve sürece zarar gelmesin dedik. Mardin'de gece saat dörtte beni uykudan uyandırdı. Yargıç ve avukatlar arasındaki sorunun çözülmesi için ortak bir metin düzenledik. Bugüne geldiğimizde geçmişte yaşadıklarımızın değişmediğini görüyoruz. Buradan istediğimiz haklarımızın ortak bir değerle buluşturulmasıdır. Mücadelemiz budur, kimseyi azmettirmeyiz. Elbette partimin desteğiyle yasaklı olduğum için o zaman bağımsız olarak belediye başkanı olarak seçildim. Seçilmemin esas nedeni partimin beni desteklemesi. Bir tarafta insanları tahrik etmek ile bu parti suçlanıyor. Genel başkanı suçlanıyor. Diyarbakır mitinginde İŞİD mitinginin ortasına bomba attı, dört insanımız öldü. Selahattin Demirtaş kürsüde 'Provokasyona gelmeyin' dedi. Pratiğimiz ile farklı bir şey yaşadığımız görülüyor. O mitingde yaptığımız çağrılar heyet dinleseydi, o gün büyük bir çaba olduğunu görecekti.

Demokratik Siyasete İnanıyoruz

Siyasetçiyiz iktidar gibi düşünmek zorunda değiliz, fikirlerimizi halka iletmek gibi bir sorumluluğumuz var. Siyasetçi iseniz halkın taleplerini doğru okumanız lazım, yaptığımız bu fikirlerimizi söyledik, Newroz'larda, mitinglerde düşüncelerimizi söyledik. Her zaman barışı esas aldık, barışçıl bir süreç için mücadele ettik. Sorunları demokratik siyaset çözülebileceğini biliyoruz. Demokratik siyasette ısrarlı olmamızın nedeni demokratik siyasetin sorunları çözeceğini inancımızdan.

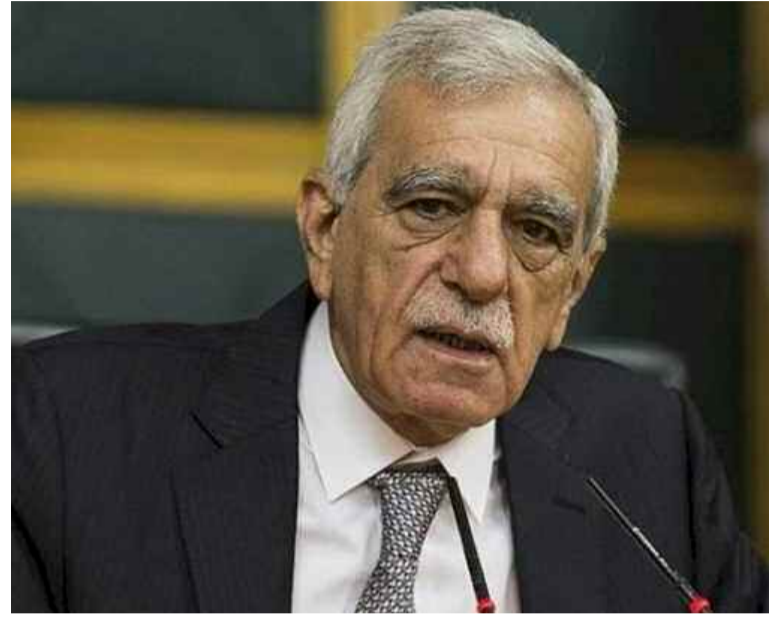
Valiyle Kobanê'ye Tırlan Uğurladık

Bir hukuk devleti varsa, insanların fikir ve düşüncelerinden yargılanması lazım. Zaman zaman siyasi ve basın taraftan HDP'nin halkı kışkırttığını söylüyor. Kimi kışkırtık, ortada bir şey var mı? Hukuken bu davanın azmettirici olarak görmesi hukuk dışı bir anlayıştır. Kobanê'ye gittiğimiz de 16 grup gittik, o dönem belediye başkanıydım. Orada bir konuşma yaptım, o konuşmada DAİŞ vahşetine suskun kalınmamasını istedim. Kobanê halkına destekler sunduk, 5-6 tır un gönderdiğimiz de Mardin Valisi ile o tırları uğurladık.

Talimatla Açılan Bir Dava

Suçlamalar siyasi ve tali-

mattır. Hazırlanmış bir iddianame var, hukuksuzdur. Bu yargılamanın sizler de farkındasınızdır. Türkiye'de siyasilere verilen bir mesajdır. Türkiye'ye

baktığımızda farklı bir durumun olduğunu görüyoruz. Bugün iktidar farklı söylemlerle Kürtlere bakış açısını belli ederek, milliyetçi ve apolitik kesimleri yanında tutmak için hedef gösteren bir yaklaşım göstermiştir. Bütün iddianameyi okumanın şansı yok ama bir hikaye anlatmak istiyorum; Adamın biri çok aç çölde, bir eşek görüyor. Aç adam eşeği yeme niyetinde, adam 'kulakları tavşaninkine benziyor' diyor ve yiyor. Herhalde bizimde kulaklarımız tavşana benziyor. O yüzden yargılanıyoruz."

'Kayyım Atamaları İçin Dava Açıldı'

Türk, son olarak yerine kayyım atanmasının ardından açılan davaya dair konuştu. Türk, "Belediye başkanlığımız döneminde yolsuzluklara ilgili hakkımızda dava açılmadı. Kayyımın geldikten sonra kayyımın atadığı yöneticiler, daire başkanları yolsuzlukla tutuklandı, haklarında davalar açıldı ve kayyım üzerinde ifadeler verildi. Bizim hakkımızda böyle bir şey olmamasına rağmen, sırf kayyım atamak için hakkımız da böyle davalar açtılar. Kayyımlar hakkında açılan davaların hepsinin buraya getirilmesini istiyorum" dedi.

'Kayyımların Dosyaları Getirilsin'

Kayyımların ve yöneticilerinin yolsuzluklarını anlatan Türk, sözlerini şöyle sürdürdü: "Kayyımlar hakkındaki tüm belgelere rağmen bir dava açılmadı. Eğer bu dava buraya getiriliyorsa, diğer bütün dosyaların buraya getirilmesi lazım. Hiçbir zaman halkımızın hakkını alma gibi bir durumumuz olmadı. Sadece bir korucu hırsızlık yaptığı için işten çıkardığımız için İçişleri Bakanı bunu dile getirebiliyor. Ama kayyımın yolsuzluklarını saklamak ile karşı karşıyayız. Bu davaların buraya getirilmesi ve yargılamanın burada yapıl-

masını talep ediyorum."

'Özal Döneminde De Şam'a Gittik'

Ardından mahkeme başkanı Türk'e yönelik dosya-

ma başlattığını ama sadece KCK davalarında HSK'nin görevini yerine getirmediğini hatırlattı. Kuzu, "Atadedeler" yapılanması kapsamında gözaltına alınan ve ev hapsi verilen Bahtiyar Çolak'ın durumuna dikkat çekerek, şu an ki mahkeme heyetinin Kobanê davasında yargılanan müvekkili Türk'e dönük ara karar oluşturarak, beraat kararının oluşturulmasını talep etti.

Talep Reddedildi

Ara kararın verildikten sonra mahkemenin devam edilmesini talep eden Kuzu'nun talebini görüşen mahkeme heyeti, delilerin bu aşamada tartışılmadığı, yargılamanın devam edildiğini, talebi hakkında nihai karar verilmesine yer olmadığına karar verdi.

Mahkemenin ara kararının ardından savunmasına kaldığı yerden devam eden Kuzu, mahkeme heyetinin ara kararının herkes içerisinde verilmesini eleştirerek, hukuksuz bir işlem yapıldığını söyledi. Türk'ün 90'lı yıllardan bu yana yargılandığına dikkat çeken Kuzu, Türk'ün sağlık raporlarına rağmen mahkemenin raporları hastaneden de istemesine tepki gösterdi. Kuzu, "Müvekkilimizi hasta haliyle zorla mahkeme salonundan SEGBİS ile bağladınız. Size sahte rapor verdiğimiz mi düşünüyorsunuz?" diyerek tepki gösterdi. Kuzu, taleplerini yarın sıralayacaklarını belirterek, duruşmanın ertelenmesini istedi.

'Belki Sizin Yüzünüzden Gözümü Kaybedeceğim'

Sağ gözü için ameliyat olacağını belirten tutuklu siyasetçi Nazmi Gür, yarın Ankara Şehir Hastanesi'ne götürüleceğini, farklı sağlık sorunları olduğu için göz ameliyatının zor olacağını ifade etti. Gür, "Bizlerin sağlık sorunları sizi hiç ilgilendirmiyor. En son Aysel hanımın raporlarını esas almadınız. Sizin sayenizde belki gözümü kaybedeceğim. Kan sulandırıcı ilaç kullanıyorum ve doktorlar kan sulandırma ilacının bir hafta bırakılmasını istiyor ve buda kan pıhtılaşmasına neden olacak ve beyin kanaması tehlikesi var. Tam teşekküllü bir hastane ortamı olmadığı için, sağlığıma kavuşur isem savunma yapmak istiyorum" dedi.

Avukat Veysi Eski de duruşmanın yarına kadar ertelenmesini talep ederek, Türk'ün kesintisiz savunmasının alınması gerektiğini, avukatları olarak yarın söz alacaklarını belirtti.

Mahkeme heyeti avukatların taleplerini reddederek, cezaevinde bulunan tanıkların dinlenmesi için duruşmaya bir saat ara verdi. **krnews.info**

da yer alan fotoğrafları sordu. Türk, "Zaman zaman siyasi çalışmalar yaparken, bazı toplantılara katılıyoruz, gittiğimiz mekanda nelerin olduğunu ya da bayrakları indirme gibi bir şansımız yok. Kandil'de çekilen bir fotoğraf var, o da çözüm sürecinde çekilen bir fotoğraf. Devletin de bu konuda bilgisi var. Özal döneminde, onun bilgisi dahilinde Şam'a gittik, bir ateşkesin sağlanması yönünde bir başlangıçtı. 1993'te bir şeyler çözülebilirdi. Biz Şam'da iken, Özal'ın vefat haberini duyunca, o çalışmalar sonuçsuz kaldı" diye belirtti.

'Neresi Suç?'

DAİŞ'e dönük basına verdiği demeçleri soran mahkeme başkanına Türk, "DAİŞ'in kafa koparan vahşetine karşı durmanın neresi suç. Suriye'de değil, Türkiye'de değil, bütün Ortadoğu'yu kana bulayan bir vahşete karşı herkesin sesinin çıkarması lazımdı. Bu vahşete karşı mücadele edilmesi noktasında herkese çağrıda bulunuyoruz. Bunun davada yer alması bile anlamsız" dedi.

'Hukuki Bir Anlayış Değil'

Mahkeme başkanının tek tek yurtdışına çıkışlarına dair belgeleri okumasına da Türk, "Tek tek okumanıza gerek yok" diye belirtti. Türk, "Celal Talabani dostumdu. Mesut Barzani'de öyle o yüzden bu konuda yurt dışına çıkmışlığım vardır. Özellikle Irak'a gittim, Celal Talabani seçildiğinde yada hasta olduğunda gittim. Türkiye'de binlerce insan gidip geliyor. Irak'a gitmenin bir suç olduğunu göstermek, hukuki bir anlayış değil" şeklinde konuştu.

Türk'ün savunmasının ardından duruşma avukat Erdal Kuzu'nun savunmasıyla devam ediyor.

Beraat İstedim

Kuzu, HSK'nin devlet yapılanmalarda yer alan hakim ve savcılar hakkında soruştur-

Парламент: Правительство намеренно задерживает зарплаты

Сулеймания, Региональный Курдистан, 29 марта - Член парламента от Патриотическо-

го союза Курдистана подтвердил, что правительство может выплачивать зарплату работникам, но оно задерживает зарплату преднамеренно и по неизвестной причине. Член парламента Карван Казни, член Энергетического комитета парламента Курдистана, сказал во время пресс-конференции: «Согласно имеющейся у меня информации, Региональное правительство Курдистана имеет финансовые средства, необходимые для выплаты заработ-

ной платы работникам, но оттягивает это намеренно и по причине, неизвестной нико-

му. Он пояснил: "Премьер-министр Регионального правительства Курдистана подтвердил, что Курдистан ежедневно экспортирует 500 тысяч баррелей сырой нефти в день, что означает 15 миллионов баррелей сырой нефти в месяц". Он сказал: "Если учесть, что доходы от нефти, принадлежащие правительству, составляют 41%, то это равняется 21 миллиону 197 тысяч долларов в день, что означает 635 миллионов 900 тысяч миллионов долларов в месяц, и эта цифра

равна 934 миллиардов и 787 миллионов динаров, в то время как правительству нужно 900 миллиардов динаров для выплаты заработной платы работникам". Он продолжил: "Нет никаких оснований для того, чтобы не распределять зарплаты сотрудников, поскольку у нас есть доходы от официальных и неофициальных пересечений границы, так куда же идут все эти деньги? Почему правительство не тратит их на зарплату сотрудников?" Он добавил: "Мы, ряд членов парламента Курдистана, попросили провести специальную сессию для обсуждения финансовой ситуации в Региональном Курдистане, чтобы узнать, почему правительство не выплачивает зарплату работникам". Он указал, что "на погранпереходах, особенно на переходе Ибрагим аль-Халиль, наблюдаются серьезные нарушения. Минфин ничего не знает об импорте этого порта, а статистики о количестве курсирующих грузовиков на погранпереходе Ибрагим аль-Халиль нет". **ПСКмедиа**

Миллионная миграция - решающий этап борьбы

Сулеймания, Региональный Курдистан, 31 марта - После того, как восстания народа Курдистана 5 марта 1991 года из города Рания, искра восстания распространилась на все курдские города, поселки и села, и он был освобожден из-под режима прежнего тирана Саддама Хусейна 31 марта 1991 г. Массовый исход курдских семей в направлении иракско-турецко-иранской границы пешком преодолел сотни километров по пересеченной местности, где они страдали от холода и голода, спасаясь от гнета кровавого тирана Саддама и приспешников его режима. В этот день в 1991 году курдский народ записал новую эпопею в своем неприятии диктатуры, представленную миграцией миллионов в горы и приграничные районы с Ираном и Турцией. После мартовского восстания против несправедливости режима Баас и освобождения всех курдских городов народом и силами Пешмарга, иракские правительственные силы снова смогли вернуться, выну-

див сотни тысяч граждан мигрировать в горные районы на границы из-за боязни мести со стороны баасистских властей, а тысячи граждан погибли в

природных условий. Иракские власти во главе с тогдашним тираном Саддамом Хусейном, направили свои танки, пушки и солдат в сторону городов и деревень Курдистана, чтобы подавить благословенное восстание, заставив народ Курдистана, вкусивший свободу и освобождение, покинуть города и села, отказываясь вернуться к несправедливости, и направиться к иракско-ирано-турецкой границе. Большое

количество граждан Курдистана, включая женщин, детей и стариков, погибло во время этого исхода от рук прежнего режима. Те печальные собы-

ли сознание мира, были известны как крупнейшее переселение миллионов людей, стремящихся к свободе, отвергающих несправедливость и тиранию в то время. Граждане начали возвращаться в свои города и деревни после вмешательства ООН и установления бесполетной зоны за 36-й параллелью для предотвращения повторного возвращения иракских сил в районы Курдистана. **ПСКмедиа**

ВВС уничтожают укрытия ИГИЛ на окраине Киркука

Сулеймания, Региональный Курдистан, 29 марта - Сегодня, во вторник, ВВС Ирака нанесли 4 сокрушительных авиаудара по укрытиям тер-

рористической организации ИГИЛ на окраине города Киркук. Пресс-секретарь главнокомандующего вооруженными силами генерал-майор Яхья Расул заявил в заявлении для прессы: «Самолеты ВВС нанесли 4 точных и разрушительных воздушных удара по укрытиям террористических банд ИГИЛ в районе Вади-аль-Вади в провинции Киркук». Он добавил: «Это было сделано на основе информации отдела разведки и борьбы с терроризмом в Управлении военной разведки и в координации с Объединенным оперативным командованием» **.ПСКмедиа**

Политик ДПК арестован за «оскорбление» главного шиитского священнослужителя Ирака

Курдский политик ДПК был арестован в понедельник силами безопасности Курдистана на севере Ирака после публикации в его аккаунте в Твиттере, которая была

сочтена оскорбительной в адрес главного шиитского священнослужителя Ирака Али ас-Систани, заявили власти. Д-р Наиф Курдистани «был арестован силами безопасности Курдистана» и содержится под стражей в курдской столице Эрбиле, говорится в заявлении Министерства внутренних дел автономного региона. Его обвиняют в «предосудительных высказываниях» после публикации в его аккаунте в Твиттере, в которой автор утверждал, что «персидские» религиозные авторитеты, среди прочего, не происходят от пророка Мухаммеда, даже если они «носят черные тюрбаны». Черный тюрбан, который носят шиитские священнослужители, особенно Систани, означает прямое происхождение от пророка Мухаммеда. С тех пор сообщение было удалено, а Курдистани отрицает, что является его автором, утверждая, что его аккаунт был взломан. Статья 372 Конституции Ирака предусматривает тюремное заключение на срок до трех лет за оскорбление «символа или лица, которое / которое является объектом освящения, поклонения или почитания». 91-летний Систани родился в Иране и живет в иракском шиитском священном городе Наджаф. Шииты составляют большинство в Ираке. Курдистани баллотировался в качестве кандидата в депутаты от Демократической партии Курдистана на выборах в Ираке в 2018 году, но не получил места. Ночью толпа подожгла штаб-квартиру партии в Багдаде, никто не пострадал. **ПСКмедиа**

Меморандум о предотвращении демографических изменений

Два депутата от блока Патриотический союз Курдистана в Палате представителей представили меморандум в Федеральное министерство внутренних дел, чтобы остановить демографические изменения в районах Ханакина.

Представитель блока «Патриотический союз Курдистана» в Палате представителей Карван Ярваис сообщил PUKmedia: «Он и представитель блока, представитель Сюзан Мансур,

представили меморандум в Федеральное министерство внутренних дел с целью прекращения передачи электронных душ и Управление гражданского состояния, паспортов и места жительства / Дияла ждать распоряжения о перемещении душ. Временно переведены в Ханакинский район и его подрайоны «Джалавла, Саадия, Джбара, Корба, Мандали» до вступления в силу статьи 140 конституции. Он добавил: «Эти регионы подчиняются положениям и решениям премьер-министра, указав, что согласование передачи душ является нарушением Конституции и текста статьи 140 Конституции, в ходе которой происходит демографическое изменение в те регионы.

Ранее он опубликовал отчет о семьях и отдельных лицах из Багдада и южных городов, а также по спискам и коллективно о переносе записей их душ в Киркуке и Ханакине. В прошлом процесс осуществлялся тайно и в индивидуальном порядке, а теперь он происходит публично и через официальные списки и книги, в то время как в соответствии со статьей 140 и решением Комитета по спорным районам Ирака. Запрещается перенос жизни жителей и их продуктовых карточек в города, если это влечет за собой изменение демографического и природного характера этих территорий.

Ниже приводится текст меморандума, копия которого была получена PUKmedia, подписанный представителями Карваном Ярваесом и Сюзан Мансур, об остановке демографических изменений в Ханакине. **ПСКмедиа**

ДИПЛОМАТ

№ 12 (476) 25-31 Март 2022-год ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

Кубад Талабани: Решение Федерального суда — историческая возможность решить проблемы

Сулеймания, Региональный Курдистан, 29 марта - Кубад Талабани, заместитель премьер-министра

подписания соглашений между всеми правительствами.

Он добавил во время уча-

Регионального правительства Курдистана, подтвердил, что "участие Регионального Курдистана во Всемирном саммите постоянно правительства очень важно для развития опыта курдского региона.

Кубад Талабани добавил в телевизионном заявлении: «Эти саммиты дают каждому дополнительное и новое видение товаров и других вопросов, поскольку они обеспечивают необходимые решения кризисов, и есть широкое пространство для

стия во Всемирном саммите правительств, состоявшемся в Дубае: "Положение Курдистана на новой энергетической карте мира постоянно меняется, но мы должны диверсифицировать наш импорт и не полагаться только на доходы от нефти, потому что если нефтяные цены упадут, Курдистан снова столкнется с проблемами".

Он пояснил: "Курдистанский регион извлечет пользу из опыта развитых стран, будет участвовать в коммер-

ческой деятельности и увеличивать инвестиции. Мы также должны подумать о новой системе управления и предоставлять более качественные услуги гражданам".

Заместитель премьер-министра Регионального правительства Курдистана сказал: "Решение Федерального суда в отношении нефтегазового сектора в Курдистане окажет влияние на энергетический сектор Ирака в целом и Курдистан в частности, на все нерешенные проблемы, в том числе нефтяные проблемы, и это, безусловно, историческая возможность для диалога и согласия".

Он сказал: "Финансовые условия в Курдистане сложные, и мы должны продолжать прилагать все усилия для улучшения финансовых условий. Курдистан испытывает трудности, и мы все должны работать вместе, чтобы преодолеть проблемы и укрепить безопасность, а также политическую и экономическую стабильность в Курдистане". **ПСКмедиа**

Дербаз Косрат: Внесение поправок в Закон "О выборах" – главное условие

Сулеймания, Региональный Курдистан, 31 марта - Дербаз Косрат Расул, член рабочего органа Патриотического союза Курдистана, подтвердил в четверг, что Патриотический союз Курдистана поддерживает проведение выборов в парламент Курдистана при условии внесения поправок в его закон. Об этом он сказал во время выступления на Форуме Патриотического союза Курдистана, который сегодня начал свою работу в Эрбиле. Дербаз Косрат Расул сказал: «Этот год — год выборов», пояснив, что "Патриотический союз Курдистана с момента своего создания верит в свободу и демократию и что покойный президент страны Мам Джаляль и его соратники являются подлинными защитниками свободы и демократии, поэтому мы верим в важность проведения выборов в Курдистане

каждые 4 года, но основным условием является внесение поправок в Закон "О выборах". Он добавил: "Причина непроведения выборов в парламент Курдистана заключается в навязывании себя другим силам, потому что Закон "О выборах" не на один раз, но в него должны быть внесены изменения в соответствии с вызовами, призывая все политические партии согласовать национальные вопросы". Он подчеркнул, что условия жизни

граждан не соответствуют уровню борьбы и тому, на что надеется Патриотический союз Курдистана, отметив, что "Патриотический союз Курдистана возлагает на себя эту ответственность, уверяя граждан, что Патриотический союз является силой, которая решает проблемы, и результаты встречи с командой Патриотического союза Курдистана в Региональном правительстве Курдистана будут объявлены в ближайшие дни". **ПСКмедиа**

Министр иностранных дел Люксембурга прибыл в Курдистан

Министр иностранных дел Люксембурга Жан Ассельборн прибыл в Эрбиль, столицу Курдистана. Визит Ислборна в Эрбиль состоялся сегодня, в среду (30 марта 2022 г.), после завершения его визита в иракскую столицу Багдад.

Запланирована встреча Ислборна с президентом Курдистана Нечирваном Барзани и обсуждение с ним ряда вопросов, представляющих взаимный интерес. Министр иностранных дел Люксембурга вчера, во вторник, прибыл в Ирак, где был принят своим иракским коллегой Фуадом Хусейном, и два министра провели совместную пресс-конференцию.

Министр иностранных дел Ирака заявил, что министр иностранных дел Люксембурга посетит Курдистан и встретится с рядом официальных лиц, а также посетит лагерь для перемещенных лиц. Дело об иммиграции и статусе иракских беженцев было главным среди дел, обсуждавшихся двумя министрами. Хусейн проконсультировался с Ассельборном по поводу санкций, введенных Европейским союзом в отношении Иракских авиалиний, при этом министр иностранных дел Люксембурга пообещал поддержку Ирака в отмене этого наказания. Президент Иракской Республики Бархам Салих и премьер-министр Мустафа аль-Каземи также приняли министра иностранных дел Люксембурга с сопровождающей его делегацией в Багдаде. В ходе встречи с Ассельборном иракские официальные лица коснулись двусторонних отношений и путей их укрепления в различных областях, а также обсуждения совместного сотрудничества между Ираком и Европейским союзом, обсуждения положения иракских беженцев и жителей в Люксембурге и Европе, а также проблема перемещенных лиц внутри Ирака, особенно курдов-езидов.

Примечательно, что численность иракской общины в Люксембурге оценивается в 1000 человек. **ПСКмедиа**

Расистская банда убила курдскую женщину в Казахстане

Ханым Кочер, женщина, проживавшая в курдском селе Советское в Казахстане, была убита в результате расистского нападения. 25 марта было совершено расистское нападение на семью, проживающие в курдском селе Советское Сайрамского района. Сообщается, что во время этих событий расистская толпа подожгла дом, в котором

находилась 66-летняя Ханым Кочер, и женщина сильно пострадала в пожаре. Родственники привезли Кочер в больницу, но она скончалась.

Жители Советского сообщили, что курды систематически подвергаются расистским нападениям и недавний случай был не единственным. Последнее смертельное нападение произошло здесь в марте. Курдское население мигрировало в село Советское во время Великой Отечественной войны. **ПСКмедиа**

TƏSİSÇİ VƏ BAŞ REDAKTOR:

TAHİR SÜLEYMAN

İMTİYAZ Ü SERNİVİSAR:

TAHİR SİLƏMAN

УЧРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

TAXİR СУЛЕЙМАН

Tel: +994 50 352-33-18

Baş redaktorun müavini:

Ramiz Qərib

Xüsusi müxbir:

Tariyel Cəlil

Региональный корреспондент:

Усуб Тейфур

Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri Az1040, küçə

S.Mehmandarov ev 25, mənzil 17

Navnisan: Bakı Az1040, soyaq

S.Mêhmandarov xani 25, mal-17

Адрес: Баку Az1040, улица

С.Мехмандаров дом 25, кв.-17

Qəzet "Diplomat" qəzetinin bilgisayar

mərkəzində yığılıb səhifələnilib və

"Mətbuat" mətbəəsində çap olunmuşdur.

e-mail: hewler@mail.ru

Şəhadətnamə: NƏŞ 005004966

BUSB-un Sabunçu rayon filialı

VÖEN 1800061582

H/h 438010000

Sifariş: 1500